Kopi Kyçyku

Istoria Macedoniei

60

Nicolosintege

GRUPUL EDITORIAL
CORINT

Redactor:
Mirella Acsente

Tehnoredactare computerizată:
Jora Grecea

Coperta:
Walter Riess

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
KYÇYKU, KOPI
Istoria Macedoniei / Kopi Kyçyku; pref.:Gheorghe Zbuchea - Bucureşti: Corint, 2003
ISBN 973-653-577-0

I. Zbuchea, Gheorghe (pref.)

94(497.17)

Cartea a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii şi Cultelor

Toate drepturile asupra acestei versiuni
în limba română sunt rezervate Editurii CORINT

KOPI KYÇYKU

ISTORIA MACEDONIEI

Prefaţă de Gheorghe Zbuchea

GRUPUL EDITORIAL CORINT
Bucureşti, 2003

PREFAŢĂ

Problema Macedoniei, sau, mai exact, problema macedoneană, este actualmente una dintre cele mai „fierbinţi" şi mai controversate cu privire la un spaţiu despre care dezbaterile mai vechi şi mai noi, ştiinţifice, politice etc. nu lipsesc, ba dimpotrivă. Această problemă, într-un anume fel, a apărut, ca şi altele asemănătoare, în perioada modernă, mai cu seamă cea de sfârşit a secolului al XIX-lea şi de început a secolului al XX-lea, perioadă dominată de două mari fenomene istorice, simultane şi care s-au interferat adeseori, respectiv, pe de o parte procesul de emancipare a popoarelor şi de formare a unor state naţionale în cadrul „secolului naţionalităţilor", şi pe de altă parte politica Marilor Puteri de expansiune în forme diverse precum: sfere de influenţă, stăpâniri directe, control al unor state şi guverne formal „independente" etc.

În cadrul relaţiilor internaţionale, înainte, dar mai ales după Congresul de la Berlin din 1878, spaţiul sud-est european a dobândit un rol extrem de important în contextul a ceea ce a fost „problema orientală" apărută după asediul Vienei din anul 1683, şi care s-a consumat atunci în ultimele sale secvenţe ce au şi generat forme violente de desfăşurare, datorită cărora zona, aşa-numiţii „Balcani", a căpătat o reputaţie, perpetuată până în zilele noastre, de regiune a instabilităţii, a războaielor, a manifestărilor negative de tot felul, concepţie care întârzie a fi emendată chiar în elementele ei esenţiale.

În jurul anului 1900, între complexele probleme datorită cărora diplomaţia şi opinia publică europeană începuseră a

denumi spaţiul din dreapta Dunării „butoiul cu pulbere" al Europei, Macedonia, cu toate implicaţiile sale, ocupa un rol important. Era atunci, s-ar putea spune, o chintesenţă a problemei orientale. Îndeosebi Macedonia şi-a pus pecetea asupra raporturilor statale interbalcanice şi de asemenea a implicat profund Marile Puteri, prezente de altfel atât cu reprezentanţi diplomatici numeroşi cât şi cu trupe în cadrul a ceea ce a fost „jandarmeria europeană". Macedonia istorică, divizată în mai multe unităţi teritorial-administrative otomane, întinzându-se pe o suprafaţă, variată geografic, până la 70.000 de km², era o regiune relativ bine populată, cu un potenţial economic, chiar şi cultural, superior altor părţi ale spaţiului balcanic. Avea aşadar însemnătate sub diverse planuri, atât pentru Imperiul Otoman aflat în declin, care încă o stăpânea, cât şi pentru alţii, respectiv Marile Puteri şi statele naţionale conturate deja în diverse forme în zonă.

Macedonia era un punct de întâlnire al unor axe de politici externe trasate de Marile Puteri. Cancelarul unificator al Germaniei, Otto von Bismarck, făcuse o observaţie semnificativă: „cine stăpâneşte Vardarul [principalul curs de apă din zonă-n.n.], stăpâneşte Balcanii". După anul 1878, tendinţele expansioniste ale Austriei spre Salonic se întâlneau acolo cu cele ale Rusiei spre Constantinopol şi Marea Egee, adăugându-li-se interesele Angliei şi Franţei, angajate mai de mult în Imperiul Otoman, precum şi mai recenta agresivitate a Italiei, toate considerând că nu puteau rămâne indiferente într-o zonă considerată a avea o importanţă deosebită, crucială chiar. La aceasta s-au adăugat politica şi chiar intervenţia, directă sau indirectă, în diverse forme, a tinerelor state din jur: Grecia, Serbia, Muntenegru, Bulgaria, fiecare în felul său dorind la cumpăna secolelor XIX - XX să îşi taie porţii cât mai consistente din „tortul" macedonean. Astfel, în jurul anului 1900, Macedonia a devenit un adevărat măr al discordiei, o miză principală a conflictului din Balcani în care se

înfruntau Marile Puteri, alături de care se aliniau, mai mult sau mai puţin deschis, şi statele din Peninsulă, în speranţa realizării obiectivelor lor naţionale sau expansioniste, în virtutea ideilor lor naţionale dar mai cu seamă a naţionalismelor specifice ce au început deja să se contureze o dată cu zorii secolului al XX-lea.

În Macedonia istorică (cu o suprafaţă de 60-70.000 kilometri pătraţi, aşa cum o percepeau majoritatea învăţaţilor, politicienilor şi diplomaţilor Europei în urmă cu un veac) se petrecuseră de-a lungul timpurilor o serie de procese etnodemografice. Neamurilor străvechi de acolo, precum cel grec, ilir, trac (problemele nefiind încă elucidate nici astăzi), li se adăugaseră de-a lungul secolelor noi afluxuri demografice de origini diferite. Migraţiile, colonizările, imigrările, asimilările etc. au creat astfel un adevărat mozaic de populaţii cu vechimi diferite, dar care însumau deja la începutul secolului al XX-lea cel puţin câteva veacuri de existenţă. Diversitatea elementelor etnice până la Primul Război Mondial a fost însoţită şi de o interpătrundere generalizată, nicăieri neexistând nici o grupare etnică ce trăia singură, fără alogeni, pe un teritoriu cât de cât însemnat. Statisticile întocmite la Sofia, Atena sau Belgrad până la Primul Război Mondial nu sunt concludente, neavând în fapt un caracter obiectiv.

În ansamblul Macedoniei istorice, înainte de Primul Război Mondial nici unul dintre elementele etnice din zonă nu avea o pondere majoritară. Trăiau laolaltă acolo turci şi albanezi, greci şi români, evrei şi ţigani, în sate şi oraşe, lor alăturându-li-se în număr însemnat aşa-numiţii macedoneni, neam slav distinct în raport cu alte popoare sud-slave precum bulgarii, sârbii, croaţii etc.

S-au discutat şi încă se mai discută caracteristicile proprii de neam aparte ale acestui popor macedonean, slavofon (acestea fiind contestate, în primul rând, de vecinii săi apropiaţi, respectiv grecii şi bulgarii). La sfârşitul secolului al XIX-lea, în

legătură cu această populaţie slavă din inima Peninsulei Balcanice a apărut o întreagă „problemă" izvorâtă de fapt din interese politice şi „argumentată" apoi cu aşa-zise dovezi ştiinţifice. Atunci, înainte şi după anul 1900, cu reverberaţii până în zilele noastre, cele trei state vecine au încercat să se înstăpânească în zonă, războindu-se între ele prin intermediul propagandelor cu tot arsenalul acestora şi de asemenea prin cetele înarmate ce nu o dată au pustiit şi vărsat sânge în zonă. S-a depus un efort masiv, cu urmări până în zilele noastre, de contestare a realităţii istorice a unui popor macedonean distinct, acesta fiind considerat ca parte componentă a unuia dintre popoarele din jur, deci fie bulgari, fie sârbi, fie greci, vorbitori de limbă slavă.

Problematica a fost şi este fără îndoială complexă, fiind strâns legată de interese politice mai vechi sau mai recente şi de întreaga evoluţie istorică a vremii. Credem că istoria pare a aduce suficiente dovezi pentru a demonstra fără putinţă de tăgadă că alături de alte etnii şi laolaltă cu acestea a existat şi există un popor macedonean distinct, de sorginte slavă, ce şi-a avut propria soartă istorică şi care, nu o dată, şi-a împletit destinul cu alte popoare în cadrul unor circumstanţe comune.

Etnogeneza şi glotogeneza românească s-au desfăşurat în egală măsură la nord şi la sud de Dunăre. Macedonia istorică a constituit astfel una dintre patriile în care s-au născut şi apoi, alături de alte etnii, au existat şi românii.

Constituţia Macedoniei adoptată în 1991, cu modificările ulterioare, îi recunoaşte pe vlahi/aromâni drept popor constitutiv al Macedoniei alături de alte câteva etnii. E de remarcat că, spre deosebire de unele dintre acestea, aromânii din Macedonia reprezintă un important punct de sprijin pentru independenţa, integritatea şi conservarea statalităţii macedonene. În ultimul deceniu, o serie de reprezentanţi ai comunităţii aromâne au fost promovaţi în posturi importante în

aparatul guvernamental, iar alţii au fost antrenaţi în tot felul de activităţi economico-financiare, cu importante beneficii materiale.

Aromânii din Macedonia se preocupă în forme diverse, în ultimul timp, de păstrarea identităţii naţionale. În Macedonia există o serie de organizaţii, respectiv forme de manifestare ale comunităţilor româneşti. Încă în 1980 a fost creată Liga Vlahilor din Macedonia, reactivată în 1991, ce şi-a propus ca obiective principale renaşterea conştiinţei naţionale, înfiinţarea de şcoli, oficierea slujbelor religioase în limba maternă, deschiderea de biblioteci, revitalizarea folclorului şi a creaţiei populare. Pentru a-şi atinge aceste scopuri, în aprilie 2001, o parte dintre membri au creat Partidul Vlahilor din Macedonia, propunându-şi între altele a milita pentru independenţa şi suveranitatea Macedoniei ca stat multietnic, multicultural şi multinaţional. Acest partid şi-a mai propus şi realizarea autonomiei culturale a vlahilor, folosirea limbii române cu caracter oficial în biserică şi chiar administraţie, restituirea bunurilor ce au aparţinut vlahilor etc. Alături de aceştia, funcţionează Societatea Scriitorilor şi Artiştilor Aromâni din Macedonia, precum şi Asociaţia Femeilor Aromâne. La Skopje s-a înfiinţat în anul 1997, sub conducerea scriitorului Dina Cuvata (alias Dimo Dimcev), Uniunea Culturală a Aromânilor din Macedonia, care editează în dialect aromân Graiul aromânesc, *ce concurează periodicul* Fenix *editat de Liga menţionată mai sus. Această uniune se pronunţă ferm pentru recunoaşterea unei etnii vlahe distincte, neavând nici un fel de legătură cu românismul, respectiv cu statul român.*

Lucrarea academicianului profesor Kopi Kyçyku este consacrată unei problematici extrem de complexe. În urma unui efort deosebit de informare şi de reflecţie, autorul prezintă într-un mod clar evoluţii istorice milenare dintr-un spaţiu care alcătuieşte în fond, în egală măsură, o inimă şi un simbol al Balcanilor. Realităţile vremurilor trecute au fost surprinse şi

prezentate în esenţa şi/sau componentele lor de bază. Evident că despre subiectul abordat, ca de altfel despre multe altele de aceeaşi factură balcanică, există o bogată literatură mai veche şi mai nouă, alcătuită nu o dată fără spirit analitic, ştiinţific, de pe poziţii polemice, politice, angajate. În general, autorul a ştiut să aleagă o dreaptă măsură şi să se îndepărteze de poziţii extreme. Lucrarea punctează elementele şi realităţile definitorii ale unei evoluţii extrem de complexe. Evident că se pot aduce completări, modificări, nuanţări privind afirmaţiile autorului legate de trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat. Noi înşine avem rezerve în legătură cu unele afirmaţii ale autorului, mai ales în ceea ce priveşte realităţile mai apropiate de vremurile noastre, prezenţa şi rolul factorului albanez în zonă. Credem însă că, pe ansamblu, ne aflăm în faţa unei sinteze lăudabile şi a unui efort realizat onorabil de prezentare a uneia dintre ţările şi realităţile apropiate, care interesează, suntem convinşi, majoritatea cititorilor români.

Gheorghe Zbuchea
profesor la Universitatea din Bucureşti

INTRODUCERE

La sfârşitul anului 2002 am avut marea satisfacţie să-mi văd publicată cartea *Istoria Albaniei* de către deja binecunoscuta Editură Corint, în cadrul colecţiei „Microsinteze", coordonată de către marele specialist în istoria şi în problemele Sud-Estului european, renumitul om de ştiinţă, academicianul Şerban Papacostea.

Începutul acestui an m-a găsit documentându-mă mai departe în istoria Macedoniei, sau, mai bine spus, aprofundându-mi cunoştinţele asupra trecutului acestei ţări, mică din punct de vedere al dimensiunii teritoriale, dar mare în evenimente şi în fapte.

Exact cu un deceniu în urmă, la invitaţia profesorului Vlado Ivanovski, directorul de atunci al Institutului de Istorie Naţională de la Skopje, timp de trei săptămâni am făcut cercetări în arhivele ştiinţifice şi diplomatice ale statului macedonean.

O primă concretizare a acestei munci a fost pregătirea unei monografii despre Insurecţia armată de la Ilinden (1903), eveniment la care au participat cu arma în mână, alături de macedoneni, mulţi aromâni, bulgari şi albanezi. În urma acestei insurecţii a luat fiinţă Republica Kruševo, care, deşi peste câteva zile a fost înăbuşită în sânge de către otomani, marchează un moment de cotitură în istoria modernă a Macedoniei.

Acum cred că a venit momentul să mă ocup şi de alte aspecte, tot atât de importante sau de interesante, ale istoriei poporului macedonean.

M-am născut tocmai la graniţa albano-macedoneană, în oraşul Pogradec, pe malul apusean al Lacului Ohrid, pe cel răsăritean aflându-se oraşul cu acelaşi nume.

Pornind de la faimoasa zicală „*Il faut faire l'histoire, pas des histoires*", mi-am asumat răspunderea de a face tot ceea ce îmi stă în putinţă pentru a scoate la iveală, în mod strict ştiinţific, adevărul despre cele petrecute de-a lungul secolelor în această parte a Haemus-ului occidental.

Trăgând învăţăminte de la un proverb albanez, care spune: „Carnea să se prăjească, ţepuşa să nu se ardă", sunt de părere că cea mai bună cale de a surmonta aceste piedici ar fi prezentarea esenţei ideilor tuturor reprezentanţilor şcolilor istoriografice sus menţionate şi apoi interpretarea, eventual susţinerea, în lumina documentelor şi a altor mărturii credibile, a uneia sau a alteia dintre teze.

Capitolul I

CE REPREZINTĂ MACEDONIA ISTORICĂ

În Antichitatea greacă, Macedonia cuprindea teritoriile aflate între lacul Lychnida (Ohrid) şi fluviul Strymon (Struma). Geografii Antichităţii nu sunt însă deloc de acord în ceea ce priveşte delimitarea sau fixarea graniţelor Macedoniei. Strabon, considerat părintele geografiei, apreciază că Macedonia era limitată la nord de munţii Bertiscus, Scardus, Orbelus, Rodopi şi Haemus[1]. Limita estică a Macedoniei el o duce fie la Nestos, fie până la Hebru (Maritsa de astăzi); graniţa de sud, în opinia sa, atinge Olimpul, iar cea de vest — Marea Adriatică. Un alt geograf celebru al Antichităţii, Claudius Ptolemeu, desemnând munţii Shar ca graniţă vestică a Macedoniei, situează oraşul Scupi (Skopje de astăzi), care se află la sud de acest munte, în Moesia Superioară. În schimb, el include în Macedonia şi Tesalia[2]. În aceste împrejurări, se pare că Titus Livius s-ar putea să fi avut dreptate când afirma că macedonenii înşişi ignorau frontierele exacte ale ţării lor (*Quanta Macedonia esset... Macedones quoque ignorabant*[3]).

În epoca romană şi în primele secole ale Imperiului Bizantin, Macedonia a făcut parte dintr-o nouă împărţire administrativă, dar, cu intermitenţe, în general ea a continuat să-şi păstreze numele tradiţional. Din momentul în care a devenit provincie romană timpurie, graniţele Macedoniei

---

[1] Cartea VII, fragmentul 10, citat după J. Ivanoff, *La Question macédonienne*, Paris, 1930, p. 2.

[2] *Geographia* III, 9, 13, cf. J. Ivanoff, *La Question ...op. cit.*

[3] A se vedea XLV, 30.

s-au extins, cuprinzând şi Paeonia, la nord. În epoca bizantină, Macedonia reprezenta o themă, cu o întindere aproximativ egală cu cea a Macedoniei antice. „Regiunea istorică Macedonia, situată în partea central-estică a Peninsulei Balcanice, având la graniţa de nord-est Tracia* şi la vest Iliria şi Epirul, iar la sud Tesalia, cu o suprafaţă de 34.177 km² şi o populaţie de 2.263.099 de locuitori, astăzi este împărţită între Bulgaria, Grecia şi Republica Macedonia"[4]. Zonele de vest ale actualei Republici Macedonia (FYROM) nu au aparţinut Macedoniei romane târzii şi celei bizantine. Oraşul Scupi (Skopje) făcea parte din provincia romană târzie Dardania, iar în epoca bizantină a devenit reşedinţa themei Bulgaria. Pe de altă parte, actuala Republică Macedonia nu cuprinde zonele de sud şi de nord-est ale Macedoniei, aflate în prezent în Grecia (34.602,5 km²), respectiv Bulgaria (6.789,2 km²). Propaganda istorică s-a folosit de această ambiguitate a denumirii „Macedonia", aplicând-o atât zonei de nord a Greciei actuale, cât şi statului care actualmente poartă numele oficial FYROM (Fosta Republică Iugoslavă Macedonia).

În cursul Evului Mediu, în urma marii migraţii a popoarelor şi stabilirea slavilor în Balcani, au avut loc importante schimbări politice şi administrative. Tradiţiile Antichităţii au fost întrerupte, iar numele Macedonia, aproape uitat, n-a fost conservat decât în literatura artistică.

Deşi sună ca un paradox, tocmai perioada îndelungată a stăpânirii otomanilor în Balcani este cea care a făcut posibilă scoaterea treptată din uitarea medievală a numelui Macedonia, pentru ca, până la urmă, să-şi recapete

---

* Tracia — regiune a Sud-Estului european, care ocupă extremitatea nord-estică a Greciei (Tracia Occidentală), Turcia europeană (Tracia Orientală), şi sudul Bulgariei.

[4] *Le Petit Larousse en couleurs*, Paris, 1995, p.1488.

numele real, ca termen geografic propriu-zis. O dată cu reapariţia numelui Macedonia, se modifică şi graniţele sale din trecut. Când au pus sub stăpânire Peninsula Balcanică, otomanii au dat numele de Rumelia (Rum-ili însemnând ţara Romei, a romanilor) tuturor provinciilor Peninsulei, cu excepţia Bosniei şi Moreii. Ei nu au folosit niciodată denumirea „Macedonia" în limbajul lor politic şi nici în literatură. Resuscitarea numelui Macedonia în epoca otomană se datorează, pe de o parte, literaturii istorice şi geografice; pe de altă parte, ea este o iniţiativă a popoarelor balcanice. Istoricul grec Chalcondylas, tratând în lucrarea sa evenimente legate de secolul al XIV-lea, foloseşte numele de Macedonia, înţelegând prin aceasta teritoriul aflat între limitele fixate de Strabon, incluzând regiunea Skopje[5].

Călătorii europeni, încetul cu încetul, au introdus acest termen în impresiile lor de călătorie[6].

În acea vreme, numele Macedonia apare foarte frecvent în operele scriitorilor balcanici — greci, sârbi, bulgari —, făcându-se ecou tradiţiilor literare şi religioase care îndemnau popoarele subjugate să lupte pentru un viitor mai demn. În acest context se înscriu şi încercările de a da uitării disensiunile, evocând, sub semnul Bisericii comune,

---

[5] *De rebus turcicis*, Ed. Bonne, II, 60.

[6] Cf. *Recueil de voyages et de documents pour servir â l'histoire de la Géographie*, Paris, 1879, vol. XVI, pp. 223-224;

Félix de Beaujour, *Voyage militaire dans l'Empire Otoman*, Paris, 1829, p. 208;

Pouqueville, *Voyage en Morée, â Constantinople, en Albanie pendant les années 1798, 1800 et 1801*, Paris, 1805, p. 208;

Grisebach, *Reise durch Rumelien und nach Brussa im Jahre 1839*, Göttingen, 1841, vol.II, pp. 65-66;

B. Nicolaidi, *Les Turcs et la Turquie contemporaine*, Paris, 1859, vol. I, p. 17.

înfrăţirea creştină şi stimulând vechile tradiţii panbalcanice. Ei s-au oprit la un nume celebru, Alexandru cel Mare, cunoscut mai degrabă ca Alexandru Macedon. În apocrifele elene, Alexandru era fiul lui Jupiter; vechii bulgari îl venerau ca pe fiul zeului lor Perun. Literaţii din epoca otomană l-au admirat în cronici şi în *Romanul lui Alexandru*, oamenii simpli îl adorau pentru curajul şi campaniile sale militare.

Sub influenţa acestor reminiscenţe populare şi legende literare, Macedonia, patria „eroului favorit", a apărut din nou, de data aceasta cu graniţe mai „dilatate", înglobând aproape întreaga Peninsulă Balcanică. Scriitorii sud-slavi rivalizează, fiecare dintre ei dorind să-şi încorporeze ţara natală „gloriosului pământ" care era Macedonia, patria „ţarului venerabil". Regiunea Adrianopolului (Edirne), aparţinând Traciei, a fost „băgată" de acum înainte în Macedonia; marea bătălie de la Cirmen, din 1371, între otomani şi creştini, nu a fost trecută pe seama Traciei, ci a Macedoniei; Nicopole de pe Dunăre a fost considerat oraş macedonean etc. Scriitori şi editori de cărţi din Sofia, Kustendil, Samokov (în Bulgaria), Podgorica (în Muntenegru), începând cu secolul al XVI-lea, s-au declarat cu mândrie ca fiind „nativi din regiunile macedonene".

Un ziar bilingv serios, care, din 1866, apărea la Constantinopol în bulgară şi în greacă, se întitula *Macedonia*. Pe steagul insurgenţilor regiunii Malesheva (Macedonia), în 1876, figura acelaşi nume.

Graniţele regiunii istorice Macedonia, fixate de ştiinţa secolului al XIX-lea, sunt în primul rând geografice şi geomorfologice. În numeroase publicaţii ştiinţifice ale vremii se făcea des referire la Macedonia istorică ca „o ţară muntoasă prin excelenţă, tăiată de văi adânci care uneori se lărgesc devenind bazine, platouri şi câmpii". Se scotea

în evidenţă faptul că masivele muntoase cele mai înalte ale Peninsulei Balcanice înconjurau Macedonia, conturându-i limitele naturale. Ele erau: Rila (2934 m.), Vitoşa (2285 m.), Osogovo (2228 m.), Sharul (2510 m.), Pindul (2575 m.), Olimpul (2985 m.), Rodopii (2640 m.). Macedonia, astfel delimitată, „se înclina" la sud-est spre Marea Egee, în care îşi varsă apele patru fluvii: Mesta, Struma, Vardarul şi Bistritsa. Apele Lacului Prespa se pierd în peşterile subterane, în timp ce doar Lacul Ohrid, prin râul Drina, îşi varsă apele în Marea Adriatică.

În limitele naturale sus arătate, Macedonia avea o suprafaţă de circa 65.000 km^2 şi, timp de cinci secole, până în 1912, a făcut parte din teritoriile Imperiului Otoman.

Macedonia geografică avea în 1912 o populaţie de 2.342.524 locuitori, dintre care 1.103.111 slavi, 548.225 turci, 267.862 greci, 184.195 albanezi, 79.401 cuţovlahi, 43.370 ţigani şi 106.360 persoane de alte naţionalităţi[7].

Cele două războaie balcanice, din 1912 şi 1913, precum şi Primul Război Mondial (1914-1918), respectiv cel de Al Doilea Război Mondial (1939-1945), au dus la schimbări importante în configuraţia, în compoziţia etnică şi chiar în denumirea Macedoniei.

[7] Cf. J. Ivanoff, *La Question macédonienne..., op. cit.*, p. 14.

Capitolul II

„VARIAŢIUNI" POLITICO-GEOGRAFICE PE ACEEAŞI TEMĂ – MACEDONIA

Din motive politice, economice sau culturale, tabloul graniţelor regiunii Macedonia a fost din când în când modificat.

În timp ce numeroşi oameni de stat, savanţi şi publicişti europeni, inclusiv cei din Bulgaria şi din România, fie în lucrările lor, fie în terminologia politică şi în denumirea subdiviziunilor provinciilor balcanice pe care le foloseau, au admis graniţele naturale ale Macedoniei, Turcia — aşa cum am menţionat deja — nici n-a vrut să audă de termenul „Macedonia", servindu-se totdeauna de numele „vilaiet al Rumeliei" în loc de „Macedonia". Acest nume nu era nici pe placul unor medii sârbeşti. Din moment ce în Serbia începuse să prindă contur ideea unei „moşteniri" în urma decăderii imperiului „Omului bolnav", în presă şi mai degrabă în hărţile geografice şi etnogeografice sârbe, Macedonia devenea din ce în ce mai mică, întreaga jumătate nordică a sa primind numele de „Vechea Serbie". Această denumire i s-a dat de mai bine de două secole regiunii aflate în afara Macedoniei, mai ales câmpiei din Kosovo şi Metohiei[8].

În această campanie politică s-a amestecat şi ştiinţa sârbă. Jovan Cvijič, profesor de geografie la Universitatea din Belgrad, declara în 1903 că ar fi o eroare includerea în Macedonia a regiunii din jurul oraşelor Skopje şi Tetova,

[8] Interesant de subliniat că marele etnograf sârb Vuk Karadjič, în dicţionarul său diplomatic, considera Sharul graniţa de nord a Macedoniei, iar oraşul Skopje îl numea oraş macedonean.

care „niciodată nu a fost cuprinsă în Macedonia". Rămânând cu zel în slujba exigenţelor politice, acelaşi autor a prezentat în 1907 o hartă[9], în care aşa-zisei „Vechii Serbii" îi sunt adăugate câteva localităţi, toate smulse din Macedonia şi din Albania. În afară de Skopje şi Tetova, întreaga zonă până la munţii din Placikovitsa, Babuna şi Paba era încorporată în „Vechea Serbie".

În 1905, un alt profesor sârb, M. J. Andonovič, împingea Vechea Serbie până la muntele Belasitsa şi Lacul Ostrovo, lăsându-i Macedoniei doar o fâşie de pământ la sud[10].

În 1908, un al treilea sârb, P. M. Niketič, a şters complet de pe hartă numele de Macedonia, înlocuindu-l cu cel de „Vechea Serbie", care, în opinia sa, se întindea până la Salonic[11].

Adevărul, însă, nu a putut fi ascuns vreme îndelungată. Acelaşi J. Cvijič a fost obligat să-şi modifice afirmaţiile precedente. Într-un studiu intitulat *Questions balkaniques*[12], Macedonia îşi „recăpăta" graniţele nordice din Rila şi Osogovo!

Grecii, nici ei, nu au vrut să accepte graniţele naturale sus menţionate ale Macedoniei. În conformitate cu aspiraţiile lor politice, ei îi recunoşteau Macedoniei doar teritoriile sudice, unde elementul elen era într-o anumită măsură reprezentativ. Astfel, în harta lui Chassiotis din 1881, Macedonia nu cuprindea alte teritorii decât vilaietele Salonic şi Monastir, şi câteva districte aflate la nord de aceste vilaiete, precum Dibra, Kërçova, Giumaia, Razlog[13]. Acest

---

[9] *Remarci despre etnografia Macedoniei*, de J. Cvijič, ediţia a doua revăzută a unei hărţi a Vechii Serbii, Paris, 1907, în limba franceză.

[10] Hartă etnografică sârbă cu limitele sudice ale Serbiei Vechi şi cele ale Serbiei ţarului Duşan, Belgrad, 1905.

[11] Hartă a teritoriilor sârbe, Belgrad, 1908, în limba sârbă.

[12] Paris-Neuchâtel, 1918, p.40.

[13] G. Chassiotis, *Instrucţia publică la greci*, Paris, 1881, în limba franceză.

punct de vedere a fost susţinut prin memoriul şi prin harta silogului macedonean de la Atena, în 1903.

N. Kasasis, rectorul Universităţii din Atena şi preşedintele societăţii „Hellenismos", mergea şi mai departe, exprimându-se retoric: „Unde începe Macedonia, unde ia sfârşit ea?... Noi revendicăm ca fiind elene vilaietele Salonic şi Monastir, care constituie adevărata Macedonie."[14]

Nu fac excepţie sub acest aspect nici alte numeroase scrieri greceşti privind Macedonia, printre care cele de Chalkiopulos[15], S.-P. Phocas Cosmétotos[16], şi Colocotronis[17]. Acesta din urmă limitează Macedonia la nord cu Babuna, Ograjden şi Pirin; la est cu Mesta inferioară; la sud cu Marea Egee, Olimpul şi Pindul, iar la vest cu o linie care merge de la Muntele Turia, Petrino, până la Pind.

La sfârşitul secolului al XVIII-lea şi în cursul primei jumătăţi a secolului al XIX-lea, însăşi Biserica de la Constantinopol a permis episcopilor resuscitarea numelui de Macedonia în titlurile lor episcopale. Astfel, mitropolitul de Monastir (Bitola) a fost chemat „Exarhul întregii Macedonii bulgare", cei de Veles pe Vardar, respectiv Strumica, au luat titlul suplementar „Exarh al Macedoniei" etc.

Regiunea denumită Macedonia cuprindea *de facto* vechile vilaiete otomane din Salonic şi Monastir, precum şi sangeacul din Skopje (în componenţa vilaietului Kosovo). Macedonia era locuită de o populaţie foarte eterogenă, cuprinzând elemente aparţinând aproape tuturor naţiunilor şi naţionalităţilor Europei Răsăritene.

Urmând mai degrabă scopuri politice decât ştiinţifice, aprecierile de natură demografică erau, de asemenea, diferite,

---

[14] N. Kasasis, *L' Hellénisme et la Macédoine*, Paris, 1903, p. 36.

[15] Ziarul *Atena*, nr. 23 (martie), respectiv aprilie, 1913.

[16] *La Macédoine, son passé et son présent*, Lausanne – Paris, 1919.

[17] *La Macédoine et l'hellénisme*, Paris, 1919, p. 23, planşele I, XXII etc.

câteodată chiar contradictorii. O statistică publicată încă din 1900 de un autor bulgar, Vasil Kânciov[18], dădea, dintr-un total de 2.250.000 suflete, 1.030.000 bulgari creştini şi 140.000 bulgari musulmani (pomaci), 500.000 turci, 225.000 greci (dintre care 14.000 musulmani), 125.000 albanezi (dintre care 116.000 musulmani şi 9.000 creştini), după care veneau macedo-românii (cunoscuţi acolo şi sub denumirile de *vlahi* sau *ţânţari*), evreii, ţiganii, în număr nedeterminat.

Marele albanolog Gustave Weigand, profesor la Universitatea din Lipska (Leipzig), care a fost de nenumărate ori în Macedonia, a recunoscut valoarea statisticii lui V. Kânciov, iar un autor ceh, Vladimir Sis, a prezentat în 1918 o statistică ce aduce ca noutate mişcările de emigrare produse din anul 1903.

O statistică inclusă în lucrarea *Leș langues dans l'Europe Nouvelle* a autorului M. Meillet afirmă că în Iugoslavia locuiesc „627.397 macedoneni", care, în opinia lui Léon Lamouche, „într-adevăr sunt bulgari, care vorbesc dialectele Macedoniei"[19].

Un profesor bulgar, M. Jaranov, luând în considerare creşterea naturală a populaţiilor, precum şi a ritmului emigraţiei, afirma într-o conferinţă ştiinţifică ţinută în anii '30 ai secolului trecut că în Macedonia erau 625.000 bulgari (inclusiv pomaci) sub dominaţie sârbă, şi 297.000 în Macedonia greacă.

Un autor grec[20] admite existenţa a 500.000 de bulgari pe teritoriul iugoslav (aparent fără a face referinţă la regiunea

---

[18] *La Macédoine. Ethnographie et statistique*. Cu 11 hărţi. Sofia, 1900.

[19] Léon Lamouche, *La Question des minorités*, Paris, 1931, citat şi în: *L'Histoire bulgare dans les ouvrages des savants européens*, Sofia, 1969, p.169.

[20] C. Evelpidi, *Les Etats Balkaniques*, Paris, 1930, Ed. Rousseau et C-ie, p. 47.

Skopje) şi a 150.000 de slavofoni în Macedonia greacă. Dintre aceştia, în opinia autorului, 70.000 ar fi filogreci, ceea ce îl îndeamnă să reducă numărul cetăţenilor greci de etnie bulgară la 80.000.

Sare în ochi faptul că majoritatea cercetătorilor nu folosesc aproape niciodată şi nicăieri termenul „macedonean", ci doar „bulgar". Ce se ascunde în spatele acestui fenomen? Am putea, oare, să formulăm o definiţie clară, nepărtinitoare, a „esenţei" locuitorilor Macedoniei de-a lungul istoriei sale milenare?

Capitolul III

CINE SUNT ŞI CE REPREZINTĂ MACEDONENII?

1. Temelia problemei macedonene

Toate popoarele Europei moderne şi îndeosebi cele din partea ei răsăriteană, teatru al atâtor invazii succesive, s-au amestecat în aşa măsură încât astăzi este foarte greu să vorbeşti de naţiuni şi de naţionalităţi pure. Există însă un indiciu „exterior", limba, care are o valoare specială în determinarea naţionalităţii. Este important aşadar să precizăm ce reprezintă dialectele şi idiomurile vorbite de macedoneni. Existenţa în număr mare a dialectelor este o caracteristică şi a limbii bulgare, în timp ce limba populară sârbă are o unitate remarcabilă.

Limba macedoneană de astăzi, apropiată în anumite direcţii de sârbocroată, se distinge net de aceasta şi de toate celelalte limbi slave prin două caracteristici:

a) şi-a pierdut în mare măsură declinarea veche, bine păstrată de restul idiomurilor aceleiaşi familii;

b) posedă un articol hotărât aşezat la sfârşitul cuvântului, la fel ca şi în limbile vecine nonslave, româna şi albaneza, aceasta fiind o caracteristică a celor mai vechi limbi ale continentului nostru.

Or, aceste două particularităţi se regăsesc, într-un mod perfect, în toate dialectele macedonene.

Mult mai important decât limba, însă, este sentimentul naţional, conştiinţa popoarelor. În această privinţă, din momentul în care conştiinţa „s-a trezit" la slavii din Balcani,

adică începând cu secolul al XIX-lea, constatăm că macedonenii conlucrează şi fac cauză comună cu compatrioţii lor din Bulgaria şi din Tracia.

Din punct de vedere etnic, de-a lungul veacurilor, Macedonia s-a aflat la intersecţia regiunilor populate de traci, iliri şi greci. Macedonenii antici „aveau o limbă proprie, pe care o vorbea şi Alexandru cel Mare când li se adresa soldaţilor săi"[21].

2. În căutarea unei definiţii în negură de vremuri

Din Antichitatea greacă, când regiunea Macedonia cuprindea teritoriile aflate între lacul Lychnida (Ohrid) şi fluviul Strymon (Struma), când a devenit o provincie romană, ce includea şi Paeonia la nord, chiar şi în epoca bizantină, thema Macedonia, cu o întindere aproximativ egală cu cea a Macedoniei antice, a continuat să fie „o gazdă primitoare" a unui mozaic de populaţii, venite în mod normal sau cu forţa, aşezându-se în munţii şi câmpiile sale.

Această „tradiţie de ospitatalitate" a rămas vie până în zilele noastre. În Macedonia de astăzi, Fosta Republică Iugoslavă Macedonia (FYROM), cu 660.000 ha pământ arabil, trăiesc 1.936.877 locuitori (recensământul făcut la 20.06.1994) de diferite naţionalităţi, dintre care 1.288.300 macedoneni (66,5%), 442.914 albanezi (22,9%), 77.252 turci (4,79%), 43.732 ţigani (2,73%), 39.260 înregistraţi sârbi (2,17%), 8.467 înregistraţi vlahi (0,40%) şi 86.089 de

[21] Plutarh, *Alexandru*, LI, în *Vieţi paralele*, vol. IX, Bucureşti, 1967, p. 73, citat după Alexandru Madgearu, *Originea medievală a focarelor de conflict din Peninsula Balcanică*, Editura Corint, Bucureşti, 2001, p. 235.

alte naţionalităţi (4,28%): evrei, musulmani, egipteni, croaţi, muntenegreni, englezi, francezi şi ruşi[22].

Un număr redus de oameni nu şi-au declarat naţionalitatea. Recensământul din 1994, în comparaţie cu cel din 1981, a demonstrat că migraţia de la sate la oraşe în Republica Macedonia continuă neîntrerupt; 1.179.111 de locuitori, sau 57% din totalul populaţiei, trăiesc în aria urbană, iar 757.766, sau 43%, trăiesc în mediul rural. Cu zece ani în urmă, populaţia urbană reprezenta 53,9%, iar cea rurală 46,1%, ceea ce dovedeşte creşterea tendinţei de urbanizare în Macedonia[23].

S-au exprimat opinii potrivit cărora macedonenii ar fi o ramură a poporului elen, iar alţii consideră că macedonenii reprezintă o etnie aparte, fără nici o legătură cu grecii, cu atât mai puţin cu ilirii şi tracii. Mai există însă şi păreri conform cărora macedonenii ar trebui să fie situaţi pe undeva pe la mijlocul celor trei mari grupuri etnice sus menţionate.

Problema originii macedonenilor moderni, care se simt în mod categoric un popor slav distinct de sârbi şi de bulgari, a provocat mai mult fanatism intelectual decât în orice altă parte din sudul Balcanilor. Un om de ştiinţă, să zicem de la Skopje, va spune că această naţiune a existat dintotdeauna, de milenii; un alt om de ştiinţă, cu „idei occidentale", ar susţine că macedonenii şi-au creat o identitate proprie doar cu o sută de ani în urmă, când s-au separat de Bulgaria; un al treilea, un sârb de pildă, ar pretinde că naţiunea macedoneană a luat naştere abia la sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial, iar un al patrulea, probabil grec sau bulgar, ar afirma tranşant că aşa ceva, adică o naţiune macedoneană propriu-zisă, nu există şi nici n-a

---

[22] Cf. Jovan Pavlovski, Mishel Pavlovski, *Makedonija vcera i denes* (Macedonia ieri şi azi), Skopje, 1996, p. 26.

[23] *Ibidem.*

existat vreodată. Aceste opinii, sprijinite puternic şi de politicienii ţărilor respective, sugerează că naţionalismul şi identitatea naţională în regiune au fundamente prea fragile. Fragile fiindcă peste tot în regiunea balcanică, şi mai ales în spaţii contestabile, identitatea sau identităţile naţionale nu rămân stabile. De regulă, ele se schimbă o dată cu schimbarea generaţiilor, se modifică o dată cu războaiele; ele sunt „reinventate" în urma prăbuşirii unor imperii sau a unor state, ca să iasă din nou la iveală în timpul constituirii unor state noi. Naţionalismul balcanic evocă pasiuni de acest gen, deoarece, în mod paradoxal, este foarte labil.

De Macedonia se vorbeşte încă din vremurile mitice şi biblice. În *Iliada*, Homer scrie despre locuitorii cei mai vechi ai acestor teritorii, al căror centru se presupune că îl ocupă astăzi Republica Macedonia.

Începuturile istoriei statului macedonean şi ale termenului „macedonean" se pierd în negura vremurilor. Cei dintâi regi macedoneni nu sunt menţionaţi în documente istorice, despre ei vorbind doar tradiţiile orale.

Şi Tucidide ne-a lăsat o mărturie în privinţa macedonenilor: „Ei, macedonenii, au învins şi alte triburi, dominându-le până în ziua de astăzi, cum ar fi Antemunt, Grestonia, Bysampia [aria la nord de Peninsula Calcidică, între fluviile Vardar şi Struma]; ei au stăpânit şi o întinsă parte a ţării numită a macedonenilor. Toate acestea se numesc Macedonia."

3. Trăsăturile fizico-psihice ale macedonenilor

Ca orice alt popor, macedonenii s-au format şi s-au consolidat în cursul unui lung proces istoric. În această privinţă, pe plan etnocultural şi istoric, ei au elemente în comun, dar şi elemente care îi diferenţiază net de celelalte popoare vecine şi de cultura lor.

Vorbind despre sensul termenului de „macedonean", J. R. Ellis spune că unul dintre aşezămintele semnificative care ilustrează prezenţa triburilor ilire s-a aflat în apropiere de satele vecine Vergina (Kutlesh în Macedonia Egeeii) şi Palatitsia, la poalele Coroanei Pirinului, care se reflectă asupra colţului sud-vestic al Platoului Emathia, la douăzeci de kilometri de Methone şi la şapte sau opt kilometri la sud de valea râului Haliacmon. În opinia sa, tabloul arheologic vorbeşte despre prezenţa unei populaţii ilire începând cu anii 800 î.Hr. până la mijlocul secolului al VII-lea. Mai spre sud, la poalele Muntelui Titarion şi în Munţii Pirinului, precum şi la prelungirea nordică a Muntelui Olimp, trăiau macedonenii, care i-au dat numele lor regiunii Macedonia[24].

Ulrich Wilchen afirmă: „Când problema se tratează sub mai multe aspecte, ajungem la concluzia că macedonenii antici au fost un popor asemănător cu darienii, dar şi cu ilirii şi tracii. În cursul Războiului Persan, macedonenii au apărut la orizont la fel ca şi grecii, dar nu au apărut ca greci, ci ca barbari".[25]

Pe de altă parte, H.G.Wells, în lucrarea sa *Istoria lumii,* susţine ideea că macedonenii au fost un popor arian[26].

---

[24] După Jovan Pavlovski, Mishel Pavlovski, *Makedonija vcera i denes... op. cit.*, p. 31.

[25] *Ibidem.*

[26] *Ibidem.*

Ante Popovski este de părere că macedonenii şi-au dat numele ţării pe care mai târziu au şi populat-o. El îşi bazează această opinie pe studiile lui Ellis — care în lucrarea sa *Imperialismul macedonean* spune că macedonenii antici au dat numele aşezărilor respective cu mult timp înainte ca ele să le devină patrie—, precum şi pe opinia exprimată de arheologul grec Photios Petsas că „Macedonia şi-a luat numele de la macedoneni"[27]. În consecinţă, numele de „macedonean" a fost la început un nume etnic şi doar mai târziu a devenit un termen geografic.

De-a lungul vremurilor, macedonenii antici au fost diferiţi din punct de vedere etnic de celelalte triburi, nu numai pentru faptul că erau politic neatârnaţi, dar şi datorită trăsăturilor lor psiho-fizice. Macedonenii sunt descrişi ca vânători şi luptători pasionaţi, care cultivau cu grijă pământul şi creşteau animale. Erau modeşti şi amabili, devotaţi familiei şi strâns legaţi de ea. Le plăcea să se distreze şi să bea, dar fără să întreacă măsura. Erau buni cântăreţi şi dansatori. Spre deosebire de ceea ce se petrecea la greci, macedonencele participau împreună cu soţii lor la diferitele sărbători. Deşi monarhia macedoneană era absolută, ea niciodată nu a trecut la tiranie sau la despotism. Nu era ceva neobişnuit ca oamenii simpli să stea de vorbă cu ţarul lor. În aceste ocazii era îndeajuns ca în faţa suveranului omul de rând să-şi scoată căciula sau casca în semn de respect, fără a fi nevoie de închinări sau reverenţe.

Istoricul Pausanius menţionează însă: „Se pare că în vremuri îndepărtate poporul trac a fost mai rezonabil decât cel macedonean sub toate aspectele, chiar şi mai avansat în problemele religioase"[28].

---

27 *Ibidem.*

28 *Idem*, p. 32.

Un alt istoric, Quito, adaugă: „Când spui «macedonean», trebuie să înţelegi «barbar», adică cel care nu vorbeşte, nu gândeşte şi nu trăieşte ca un grec"[29]. Acesta era motivul pentru care macedonenii nu aveau dreptul să facă parte din Consiliul Amfihtion Delfin, cel mai înalt organ elen. Când Filip I-a învins pe Phocaens, a reuşit să câştige două locuri în Consiliu. Totuşi, cei doi reprezentanţi ai săi, ca şi cei ai lui Alexandru Macedon mai târziu, au fost numiţi „ăia ai lui Filip" şi „ăia ai lui Alexandru", în timp ce tuturor celorlalţi li se adresau conform atribuţiilor tribale, oraşului respectiv sau originii.

După cum a subliniat Nade Proeva, termenul „barbar" în Antichitatea clasică însemna „om care nu vorbeşte limba greacă", ceea ce arată că la determinarea etnicităţii unui individ se lua în seamă neapărat şi elementul civilizaţiei elene.

4. Macedonenii: slavi sau greci?

În prezent, macedonenii sunt în general văzuţi ca un popor slav, vorbitor de limbă slavă, dar, aşa cum s-a întâmplat cu toate popoarele europene, etnogenezei macedonenilor i s-au încorporat mai multe elemente etnoculturale, precum şi diferite etnosuri şi neamuri care au trăit, au venit, au trecut ori s-au stins pe aceste meleaguri. Sigur că în etnogeneza macedonenilor sunt incluşi şi macedonenii antici, dar majoritatea cercetătorilor sunt de părere că procentul cel mai mare al populaţiei provine de la slavi (în principal din ramura slavinilor, care au început să locuiască în aceste teritorii din secolele IV–VII d. Hr.).

[29] *Ibidem.*

Încă dinaintea invaziei doriene (secolele XII–XI î.Hr.), pe teritoriul Macedoniei de astăzi au fost autohtoni iliri şi traci, o fuziune între ei având loc doar în secolul al VI-lea î.Hr., fără ca vechii locuitori să dispară, deoarece autorii antici afirmă că principatele locuite de traci la nord şi de iliri la vest au supravieţuit încă multă vreme.

Adepţii tezei „macedonenilor slavi" susţin că oamenii de ştiinţă greci, care îl pomenesc pe Polibiu, „uită" că întreaga istorie a Antichităţii demonstrează că n-a fost nicidecum Grecia cea care a asimilat Macedonia, ci tocmai Macedonia cea care a supus, a dezvoltat şi, până la un anumit punct, a „domesticit" toate oraşele greceşti din epoca aceea. Până în secolul al IV-lea î.Hr., grecii au contestat virulent macedonenilor apartenenţa la comunitatea elenă, şi trebuie pomenite exploziile „filipice" ale lui Demostene prin care acesta îi îndemna pe compatrioţii săi să facă uniunea sacră împotriva duşmanului ereditar[30].

În opinia istoricilor macedoneni, câtă vreme poporul din Macedonia s-a aflat în graniţă cu un conglomerat etnic bizantin şi a creat o cultură şi o civilizaţie creştină turano-slavo-bizantină, în Bulgaria — în spaţiul între Dunăre şi Stara Planina —, începând cu anul 681, protobulgarii au creat un stat cu o civilizaţie păgână protobulgaro-traco-slavă, care timp de două veacuri s-a dezvoltat în mod independent, neavând nici o legătură sau contact cu Macedonia[31].

Sub stăpânirea lui Alexandru cel Mare, micul stat macedonean s-a transformat într-un imperiu, întins pe trei continente, peste tot răspândindu-se cultura elenă. Universul

---

[30] Jean Wolf, *La Macédoine déchirée*, Éditions Cujas, Paris, 1984, pp. 18-19.

[31] Blazhe Ristovski, *Istorija na makedonskata nacija* (Istoria naţiunii macedonene), Academia Macedoneană de Ştiinţe şi Arte, Skopje, 1999, p. 13.

spiritual şi artistic al Greciei de Sud, care se afla în avangarda culturii, nu a rămas indiferent faţă de această deschidere a spaţiului macedonean: un mare număr de artişti, literaţi şi oameni de ştiinţă au început să se bucure de o audienţă din ce în ce mai mare în Macedonia. Această osmoză a contribuit la realizarea unor prefaceri profunde, unor inovaţii şi opere de înaltă calitate în toate artele şi în primul rând în prelucrarea metalelor, în pictură şi în arhitectură, pe care le vor imita romanii. De pe vremea lui Alexandru cel Mare, dar şi după aceea, au luat un nou avânt operele de cultură, în paralel cu înfiinţarea mai multor cetăţi noi, care, cu timpul, au devenit centre de iradiere intelectuală, a căror amprentă a ieşit la iveală în urma cercetărilor arheologice[32].

O dată cu trecerea Macedoniei în subordinea Bizanţului (395 d.Hr.), a început şi procesul de modificare a caracterului etnic al populaţiei sale prin latinizare şi bizantinizare, ceea ce a dus la pierderea unor tipare etnice anterioare. La începutul secolului al IV-lea d.Hr., Macedonia era aproape nepopulată. Dacă în jurul anului 350 î.Hr. ea număra circa 800.000 de locuitori, războaiele fără sfârşit, invaziile celţilor (279 î.Hr.), incursiunile barbarilor veniţi dinspre nord şi est, sub Antigonizi, conflictele dure cu Roma, revoltele înăbuşite în sânge şi ofensiva goţilor în cursul secolului al III-lea d.Hr., practic au golit-o de o populaţie majoritar ilirâ sau tracă, pe care grecii o calificau drept barbară[33]. Potrivit specialiştilor, rămăseseră în viaţă doar 150.000-200.000 de locuitori, cărora li s-au alăturat un număr de coloni bizantini care făceau parte din garnizoanele Imperiului Roman de Răsărit. Sub presiunea slavilor, o

[32] Vezi Nicolaos K. Martis, *La falsification de l'histoire de la Macédoine*, Atena, 1984, p. 51.

[33] Cf. Jean Wolf, *La Macédoine..., op. cit.*, p. 22.

mare parte a macedonenilor vechi s-au retras în Rumelia, în împrejurimile Adrianopolului, unde au înfiinţat thema numită Macedonia[34]. În legătură cu acest fenomen demografic, un alt autor menţionează: „Când triburile slave s-au aşezat pe malurile fluviului Vardar, respectiv lacului Ohrid şi lacului Prespa, ajungând până în împrejurimile Salonicului, pe care urmau să-l slavizeze, o parte din locuitorii acestor regiuni se va întoarce în Bizanţ, unii vor fi masacraţi, iar cei rămaşi vor fi absorbiţi de către nou-veniţi"[35].

La sfârşitul secolului al VI-lea şi la începutul secolului al VII-lea, fiind invadată în mod masiv de populaţii slave — dragoviţii, velegeziţii, berziţii, sagudaţii, rinhiniţii, strumienii, smolienii, etc —, Macedonia a fost slavizată prin asimilarea populaţiei preslave, mică numeric, care a rămas în Macedonia. Populaţiile sus menţionate au ocupat în Macedonia spaţiul cuprins între Ohrid, Veles, Razlog, văile Mesta, Struma şi Bistritsa, oraşul Salonic şi regiunile Kostur şi Bitola.

„..Poporul slav ... a ocupat toată Helada, împrejurimile Salonicului şi întreaga Tracie. Slavii au pus stăpânire pe numeroase oraşe şi fortăreţe..."[36]. Astfel a luat naştere ceea ce bizantinii au numit „Sclavinia", locuitorii săi, sclavinii, fiind menţionaţi pentru prima dată în cronicile imperiului începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al VI-lea. Ei s-au aşezat în număr mare în Macedonia, precum şi în regiunile de peste Dunăre, pe coastele Adriaticii, în Grecia, Epir, Tesalia, Pelopones, Tracia şi în alte părţi. Toţi sclavinii, slavii sau slavonii trăiau în comunităţi familiale,

---

[34] Stojan Kiselinovski, *Maqedonia gjatë shekujve...*, traducerea în albaneză a „Makedonija niz vekovite", Skopje, 1988, revista *Haemus*, 2001.

[35] Jean Wolf, *La Macédoine..., op. cit.*, p.22.

[36] Johannes von Ephesus, *Kirchengeschichte*, München, 1862; a se vedea şi C. Jireček, *Istoria bulgarilor*, pp. 58-59.

alianţele lor tribale fiind conduse de câte un cneaz (prinţ). Autorii greci nu suportă faptul că şcoala istorică macedoneană pretinde o descendenţă a slavo-macedonenilor de astăzi din macedonenii antici[37]. E. Kofos polemizează cu mai mulţi susţinători ai „teoriei oficiale" privind etnogeneza slavilor macedoneni, care este prezentată în numeroase lucrări, dintre care amintim: D. Taskovski, *The Macedonian Nation*, Skopje, 1976; B. Panov, „Toward the Ethnogenesis of the Macedonian People", în *Macédoine*, Skopje, 1981.

De fapt, se crede că tocmai acest amestec, această mişcare continuă de populaţii sunt cele care au produs „bogăţia" etnică a Macedoniei, având ca rezultat o civilizaţie „hibridă", atât de dragă marelui poet şi om de stat african Léopold Sedar Senghor, care, în august 1975, cu ocazia primirii marelui premiu de poezie „Nopţile de la Struga", a declarat: „Iugoslavia este avangarda extremă a slavilor spre sud şi spre vest, încât slavii sunt cei mai metisaţi. Tocmai de aici vine bogăţia sensibilităţii iugoslavilor şi îndeosebi a macedonenilor. De aici izvorăsc acest spirit critic, această nevoie de libertate, această poezie atât de profundă şi de bogată. Eu totdeauna am fost de părere că toate marile civilizaţii au fost civilizaţii de metisaj biologic şi cultural."

Se pare că sclaviniile macedonene au dispărut la începutul secolului al IX-lea, în momèntul în care Bizanţul organizase unităţile administrative teritoriale numite theme.

Un element care avea să creeze probleme, rupând un echilibru relativ realizat în timp, a fost apariţia bulgarilor. Ei

[37] E. Kofos, „The Macedonian Question: The Politics of Mutation", *BS*, 27, 1: p.159. Vezi şi D.M. Perry, „Crisis in the Making? Macedonia and its Neighbours", *Südost-Europa. Zeitschrift für Gegenwartsforschung*, 43, 1994, pp.1-2: 41-42.

aveau o organizare militară foarte bine pusă la punct, datorită căreia de mai multe ori au ieşit învingători în bătăliile împotriva Bizanţului. În cursul acestor ciocniri Macedonia a fost dominată alternativ de unii şi de alţii. Sub regatul lui Boris I, bulgarii au ocupat Macedonia şi, din momentul semnării, în 864, a Tratatului de pace între ei şi Bizanţ, teritoriul macedonean urma să fie alipit pentru o lungă perioadă de timp Imperiului Bulgar.

În secolul al IX-lea populaţia Macedoniei s-a creştinat. De fapt, încă din anii 46-49 apostolul Pavel a propovăduit pentru prima dată cuvântul lui Hristos pe teritoriul european, înfiinţând cele dintâi comunităţi creştine ale continentului nostru la Salonic şi la Verrhoia, adresându-şi scrisorile care sunt citite şi astăzi în toate bisericile creştine de pe pământ. Când, mult mai târziu, în 1767, Patriarhatul de Constantinopol va obţine suprimarea de către Înalta Poartă a Patriarhiei de Ohrid şi punerea acesteia sub propria sa autoritate, principalul său argument a fost pretenţia că populaţia macedoneană avea sânge elen. De-a lungul perioadei feudale timpurii, Macedonia a fost cutremurată de puternice mişcări antifeudale şi religioase, ca cea bogomilă. Bogomilii l-au sprijinit pe Samuil, fiul prinţului Nicola, care, în anul 976, s-a aflat în fruntea unei insurecţii armate cu centrul la Ohrid şi la Prespa, împotriva Bizanţului, care momentan era învingătorul bulgarilor.

În cursul secolelor X–XI, s-a dezvoltat cultura şi îndeosebi literatura. Fraţii Chiril şi Metodiu, din Salonic, au întocmit alfabetul chirilic, iar Clement din Ohrid a pus în acest oraş bazele unei mari şcoli literare. Fraţii Chiril şi Metodiu sunt consideraţi fondatorii alfabetizării slavone şi promotorii creştinismului în rândurile popoarelor slavone. Datorită operei lor, limba slavilor din Macedonia a fost promovată ca a patra limbă oficială — alături de greacă,

latină şi ebraică — folosită pentru răspândirea creştinismului în Europa. Deschiderea primei Universităţi slavone la Ohrid, la sfârşitul secolului al IX-lea, operă a apostolilor Sfântul Clement şi Sfântul Naum, a avut o importanţă deosebită. Şcoala literară din Ohrid a dat un puternic impuls culturii şi literaturii slavone, precum şi răspândirii creştinismului. Instalarea celui dintâi episcop slavon, care în cursul domniei ţarului Samuel a devenit arhiepiscop, marchează începuturile Bisericii Ortodoxe Macedonene. Din această perioadă datează construirea mai multor lăcaşuri de cult — biserici şi mănăstiri —, adevărate perle arhitectonice: Sfânta Sofia, Sfântul Clement, Sfântul Naum, Sfântul Ioan Bigorski, mănăstirile din Osogova, din Lesnova etc.

Teofilact din Ohrid a descris cum s-au stabilit bulgarii în Macedonia antică. „... Când acest popor [avarii] s-a retras, un alt popor a venit din ţara sciţilor, mai arbitrar şi mai sălbatic, poporul bulgarilor... Dat fiind că ei au supus toată ţara iliră, Macedonia antică până la oraşul Salonic şi o parte a Traciei vechi..., s-au aşezat ca adevăraţi locuitori ai acestei ţări. I-au deplasat pe locuitorii acestor regiuni; locuitorii oraşelor câmpii au fost mutaţi în oraşele de pe munţi..." (*Theophilacti Bulgariae archiepiskopi Historia martyrii*).

Potrivit unui istoric român contemporan, din punct de vedere cultural, Macedonia a fost, din secolul al V-lea î.Hr., o parte a lumii greceşti. Etnic vorbind, situaţia era mai complexă[38]. Un alt istoric român, I. I. Russu[39], spune că macedonenii formau un grup de populaţii central-balcanice,

[38] Alexandru Madgearu, *Originea..., op. cit.*, p. 235.

[39] I. I. Russu, *Macedonica. Osservazioni sulla lingua e l'etnografia degli antichi Macedoni*, „Ephemeris Dacoromana", 8, 1938 pp. 105-232.

împreună cu epiroţii, dardanii şi paeonii. Cum dardanii erau un trib cu trăsături etno-lingvistice intermediare între traci şi iliri, se poate admite ipoteza că macedonenii ocupau o poziţie de mijloc în ansamblul celor trei mari grupuri etnice din Europa de Sud-Est (traci, iliri, greci).

În orice caz, mai adaugă Al. Madgearu[40], nu există dovezi în privinţa originii pur greceşti a macedonenilor, aşa cum ar dori unii istorici şi lingvişti greci contemporani. În plus, cucerirea romană a condus la apariţia unei arii romanizate în Macedonia, ceea ce a contribuit la diminuarea ponderii elementului grecesc. „De aceea, Macedonia nu poate fi privită ca un teritoriu propriu-zis grecesc, din punct de vedere etnic. Diversitatea etnică a fost dintotdeauna caracteristică pentru această regiune"[41]. Al. Madgearu este de părere că revendicările lugoslaviei şi Bulgariei asupra întregii Macedonii s-au întemeiat pe faptul că fiecare dintre aceste state a stăpânit Macedonia în diferite momente ale istoriei medievale, ceea ce „nu este suficient pentru a legitima ambiţiile expansioniste ale statelor contemporane"[42]. În acelaşi timp, Al. Madgearu califică ideea „naţiunii slave macedonene" drept „manipulare a istoriei medievale în folosul politicii contemporane"[43].

[40] *Originea..., op. cit.*, p. 236.
[41] *Ibidem.*
[42] *Ibidem.*
[43] *Ibidem.*

5. Macedonenii: vrând-nevrând, „nomazi" şi „amestecaţi"

În timpul dominaţiei bizantine, Macedonia şi-a menţinut populaţia bulgară. Este de remarcat însă că bulgarii nu erau singurii locuitori. Pe lângă grecii aduşi o dată cu restaurarea puterii bizantine, mai trăiau aici aromâni şi albanezi. Cuceririle lui Ştefan Duşan au condus la apariţia unei populaţii sârbeşti, care a sporit în perioada următoare. Macedonia a trecut sub jugul otomanilor, unde a rămas până în 1912. Această perioadă îndelungată a fost caracterizată de o reprimare dură economică şi socială. Harta etnică a Macedoniei de asemenea a suferit schimbări, deşi neesenţiale. Au fost evidente două procese de migrare internă: deplasarea populaţiei macedonene de la câmpie la munte şi invers, precum şi procesul de colonizare otomană prin venirea la oraşe şi la sate a crescătorilor şi a îngrijitorilor de cai, a luptătorilor de asalt (akingii), iar mai târziu şi a musulmanilor din Bosnia şi Herţegovina, prin colonizări de turci anatolieni şi prin desnaţionalizarea albanezilor şi sârbilor convertiţi la islamism. Această nouă populaţie a colonizat nu numai aşezările vechi, ci şi pe cele nou înfiinţate, aducând cu sine obiceiuri, tradiţii şi datini ale unei civilizaţii specifice şi lăsând urme în spaţiul istoric-etnic macedonean.

Totodată, în epoca dominaţiei otomane a apărut şi ameninţarea identităţii etnice a trunchiului macedonean prin intermediul islamizării unei părţi a populaţiei macedonene, cu scopul ca, în viitor, ea să se desprindă definitiv de trunchiul etnic macedonean. În orice caz, în nici o perioadă a istoriei medievale şi moderne nu se poate vorbi de o omogenitate etnică în Macedonia şi nici măcar de predominarea unei etnii anume. Termenul de „macedonean"

nu poate fi înţeles altfel decât în sens geografic. Sunt în egală măsură macedoneni locuitorii acestei regiuni, indiferent de originea lor etnică: bulgari, sârbi, aromâni, greci, albanezi, turci, ţigani, evrei, armeni[44].

Din cauza războaielor, a tulburărilor şi a insurecţiilor armate, a avut loc şi fenomenul emigrării populaţiei macedonene. De la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, asistăm mai degrabă la emigrarea populaţiei macedonene în ţările de peste ocean: SUA, Canada, Australia.

Paralel cu această emigrare, s-a desfăşurat şi migrarea populaţiilor nemacedonene în spaţiul etnic macedonean. Venind din Spania, la Salonic s-a aşezat o comunitate ebraică; aceasta, prin activitatea sa, a dus la dezvoltarea economică şi culturală rapidă a oraşului. În cursul secolului al XVIII-lea, în partea apuseană a Macedoniei a continuat să vină din Albania o populaţie vlahă, fiind obligată să-şi părăsească ţara în urma incendierii oraşului Moscopole (Voskopoja). Aromânii stabiliţi în Macedonia, fiind numeroşi, au contribuit la propăşirea economică a acestei ţări şi, concomitent, s-au opus grecizării accelerate pe care o desfăşura populaţia, în număr restrâns, de etnie greacă ce trăia în partea de sud a Macedoniei. Între timp, vlahii, care locuiau în zone cu populaţie macedoneană propriu-zisă, au devenit martorii naşterii procesului macedonizării lor, care este în plină desfăşurare şi în prezent.

La vremea Congresului de la Berlin, regiunea era un extraordinar *pot-pourri* de culturi, de credinţe şi tradiţii. Cele patru populaţii mai importante erau slavii, grecii, albanezii şi turcii, în timp ce Salonic (Thessaloniki), cel mai mare port, era dominat de 50.000 de evrei sefarzi şi

[44] N. K. Martis, *Falsification..., op. cit.*, p. 86.

de limba lor ladino. Mai erau şi alte comunităţi, îndeosebi vlahii, cunoscuţi şi sub denumirile de aromâni, cuţovlahi, macedo-români şi ţânţari. Existau în număr mare şi ţigani, mai mulţi decât în alte părţi ale Peninsulei Balcanice. Comunităţile etnice erau câteodată împărţite de religie. Alături de musulmani, existau albanezi ortodocşi, slavi ortodocşi, dar şi slavi musulmani, evrei şi greci, aceştia din urmă dominând comerţul în regiune şi creând instituţii de învăţământ. În diferite părţi ale Macedoniei Centrale, respectiv Occidentale, în sate locuite de slavi, de greci, de vlahi, de albanezi şi de turci, oamenii trăiau „cot la cot", într-o armonie perfectă. Macedonia, deci, reprezenta regiunea multiculturală cea mai complexă şi cea mai tolerantă din Europa. Când a început în Balcani procesul „fărâmiţării", violenţa potenţială în Macedonia a fost mai ridicată decât în altă parte. Bulgarii erau indignaţi fiindcă Macedonia şi Tracia Orientală, pe care ruşii le-au dat la San Stefano, le-au luat înapoi la Berlin. Bulgaria insista că slavii din Macedonia erau bulgari, considerând că limba vorbită de macedoneni era foarte apropiată de cea bulgară, chiar „un dialect" al ei, folosit şi în Rumelia Orientală. Pe de altă parte, grecii din Macedonia doreau să fie consideraţi şi greci, şi macedoneni.

Deşi mereu sub teroare şi nevoită să se supună emigrării populaţiei sale, Macedonia şi-a păstrat fizionomia etnică. În ajunul Războaielor Balcanice, când erau puse deja bazele limbii materne, care se folosea în familie, în Macedonia, din 2.258.000 locuitori, 1.180.000 sau 52% erau macedoneni, iar restul turci, albanezi, greci, vlahi, evrei etc[45].

[45] Stojan Kiselinovski, *Makedonija niz vekovite*, *op. cit.*, pp. 17-27.

După cum se ştie, în urma Războaielor Balcanice (1912-1913) şi a Tratatului de Pace de la Bucureşti (1913), Macedonia a fost împărţită între Grecia (partea egeeană a Macedoniei), Serbia (partea macedoneană a Vardarului) şi Bulgaria (partea macedoneană a Pirinului). Albania a luat Prespa de Jos şi Goloborda. Grecia a pus stăpânire pe o suprafaţă de 34.356 km², sau 51% din teritoriul etnic-istoric macedonean (cu doar 9,8% populaţie de etnie greacă), Serbia 25.713 km², sau 39% (fără element etnic sârb), Bulgaria 6.798 km², sau 9% (cu populaţie majoritară macedoneană), Albania 1% (fără element etnic albanez). În schimb, zone întregi cu populaţie majoritar albaneză au trecut sub jurisdicţia Macedoniei. Aceste acte au stat la baza ulterioarelor conflicte albano-macedonene.

Un număr foarte mare de macedoneni din Macedonia Egeii au fost constrânşi să emigreze în străinătate datorită expulzărilor politice, naţionale şi sociale. În ciuda acestui fenomen, o dată cu creşterea populaţiei în general, numărul macedonenilor din Macedonia Egeii în 1970 era de circa 282.000[46].

6. Atitudinea altora faţă de macedoneni

După sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial, unele guverne elene, punând în practică angajamentele luate faţă de Liga Naţiunilor, au depus eforturi pentru a le asigura macedonenilor câteva drepturi naţionale.

Macedonenii egeeni au fost implicaţi în mod activ în organizaţiile progresiste şi antifasciste macedonene şi greceşti, luptând împotriva duşmanilor interni şi externi ai

[46] *Macédoine, articles d'histoire*, Institutul de Istorie Naţională, Skopje, 1981, p. 439.

popoarelor macedonean şi grec, pentru egalitate naţională. În cadrul acestei lupte au luat fiinţă următoarele organizaţii macedonene: Organizaţia interioară revoluţionară (unită) a macedonenilor, în perioada interbelică; Frontul de eliberare al popoarelor sloven şi macedonean (1943-1944); Tânăra asociaţie de eliberare populară, în cursul războiului civil (1945-1949). Făcând parte din aceste organizaţii, macedonenii, în colaborare cu forţele progresiste elene, au câştigat importante drepturi naţionale: se bucurau de organizaţii şi de organe de putere şi legislative proprii în regiunile eliberate de Armata democrată a Greciei; aveau, de asemenea, şcoli, manuale şi profesori; publicau ziare în limba macedoneană, ca: *Slavjanomakedonski glas, Sloboda, Crvena zvezda, Bilten, Napokoren, Nova Makedonija, Pobeda, Zora, Edinstvo*, precum şi cărţi şi alte materiale culturale. Macedonenii au dat importante ajutoare materiale şi umane organizaţiilor antifasciste elene: EAM, ELAS, DAG. În unităţile Armatei democrate elene au luptat peste 20.000 de macedoneni. Două unităţi speciale, două batalioane şi o brigadă macedoneneană au combătut timp îndelungat împotriva fasciştilor şi colaboratorilor lor interni.

Totuşi, politica şovină a cercurilor dreptei extreme elene a acţionat în sens opus. Ori de câte ori veneau la putere aceste forţe, în partea egeeană a Macedoniei scrierile slavo-macedonene erau şterse de pe monumente, biserici şi morminte; cărţile religioase în slavonă erau arse.

Încă din 1919, pe baza Acordului de pace de la Neuilly, încheiat între Aliaţi şi Bulgaria, respectiv cel de la Lausanne, semnat în 1923 de Aliaţi şi de guvernul de la Ankara, aproximativ 130.000 de macedoneni au fost strămutaţi, dintre care 86.000 spre Bulgaria şi 40.000 spre Turcia. Locul lor a fost ocupat de 618.000 de coloni

creştini greci şi non-greci, având limbă, tradiţii culturale şi temperamente diferite. Prin colonizarea masivă, rezultat al aducerii unei populaţii non-macedonene în partea egeeană a Macedoniei, caracterul etnic-istoric tradiţional macedonean s-a modificat. Aceeaşi politică de colonizare cu populaţie străină a fost urmată şi de Regatul Sârbilor, Croaţilor şi Slovenilor (RSCS). În perioada dintre cele două conflagraţii mondiale, în Macedonia Vardarului au venit 100.000 coloni sârbi, reprezentând circa 10% din populaţia care locuia în această zonă. Statul bulgar a dus în Macedonia Pirinului populaţia macedoneană care era strămutată din partea egeeană a Macedoniei. În perioada dintre cele două războaie mondiale, în partea macedoneană a Pirinului trăiau aproximativ 35.000 de macedoneni transferaţi din partea egeeană a Macedoniei.

Marile mişcări etnice din Macedonia în perioada interbelică au schimbat statutul poporului macedonean, precum şi pe cel al limbii macedonene. În Macedonia Egeii, deci pe teritoriul său de naştere, poporul macedonean a trecut de la statutul de „popor" la statutul de „minoritate". În acelaşi timp, datorită marilor modificări etnice, minoritatea greacă şi-a schimbat statutul de „minoritate" în perspectiva obţinerii celui de „popor" prin asimilarea populaţiei creştine non-elene (armeni, karamanli, caucazieni etc). Între timp, şi limba macedoneană şi-a schimbat statutul istoric. Această limbă, în Macedoniei, de la „limba cea mai folosită" a trecut la statutul de „limbă a minorităţii". Între timp, limba greacă, de la statutul „limbii minorităţii", sau a limbii familiale, pe lângă caracterul său oficial, a obţinut şi statutul „limbii celei mai folosite" în Macedonia Egeii.

După împărţirea politică a Macedoniei au apărut fenomene interesante legate de denumirea naţiunii macedonene. Grecia nu a dat nume teritoriului (Macedonia), ci

doar naţiunii (macedoneană). Macedonenii, la fel ca şi bulgarii, au fost chemaţi slavofoni sau pur şi simplu endopii (localnici). În corespondenţa sa cu Liga Naţiunilor, Grecia folosea pentru macedoneni şi denumirea de „slavo-macedoneni", care a fost preluată şi de către Partidul Comunist Grec când acesta a făcut un compromis cu naţionalismul şi hegemonismul de stat.

Paralel cu denumirea naţiunii macedonene, în acelaşi mod s-a procedat şi cu populaţia greco-creştină abia venită. Colonii Greciei, precum şi indivizii non-greci, din *prosfiges* (fugiţi) au devenit eleno-macedoneni şi, cu timpul, au luat numele de *makedones* (macedoneni). După aceea, în Grecia a fost definit şi spaţiul toponimic macedonean. Prin legea anului 1926, a avut loc rebotezarea aşezărilor macedonene. Toate numele apelor şi munţilor, ale satelor şi oraşelor au fost înlocuite cu toponime greceşti. Prin redenumirea naţiunii macedonene, Grecia tindea să strice binomul creat istoric Macedonia–macedonean (macedonean–Macedonia), înlocuindu-l cu Macedonia–Grecia, respectiv Grecia–Macedonia. Binomul istoric Macedonia – macedonean, prin legitimitatea sa etnică-teritorială pe teritoriul numit Macedonia, nu era deloc pe placul Greciei.

În Macedonia Vardarului, poporul macedonean şi-a păstrat statutul de „popor". Sârbii (10% din populaţie) se bucurau de statutul real de minoritate etnică. Acest fapt a avut o influenţă mare asupra statutului limbii macedonene şi a celei sârbe. Limba macedoneană avea în Macedonia Vardarului rolul limbii celei mai folosite şi, pe lângă caracterul oficial, avea şi un caracter statal faţă de limba sârbă.

Limba macedoneană era folosită în familie, în comunicarea de zi cu zi între oameni, în documentele oficiale, în viaţa politică etc. Prin limba macedoneană comunicau nu

numai macedonenii, ci şi minorităţile tradiţionale care locuiau în Macedonia: albanezii, turcii, evreii şi ţiganii. Astfel, prin comunicarea masivă şi prin participarea neîntreruptă la viaţa cotidiană, limba macedoneană în partea de Vardar a Macedoniei juca de fapt rolul limbii oficiale pentru întreaga populaţie care locuia în această regiune. Şi în RSCS a avut loc procesul redenumirilor: Macedonia a devenit „Serbia de Sud", iar macedonenii — sârbi sudici.

În Macedonia Pirinului, poporul macedonean şi-a păstrat statutul de „popor". După colonizarea teritoriului cu încă 35.000 de macedoneni, acest statut s-a consolidat mai departe, limbii macedonene acordându-i-se un statut special. În Macedonia Pirinului macedoneana se bucura de statutul „limbii celei mai folosite", datorită folosirii în masă a dialectelor locale. Bulgaria nu a pus nici un nume teritoriului Macedoniei, ci doar naţiunii respective. Din cauza afinităţii între cele două popoare, Bulgaria îi considera pe macedoneni parte integrantă a naţiunii bulgare. În opinia sa, macedonenii şi bulgarii erau un singur popor, trăgându-se din acelaşi trunchi etnic.

În perioada interbelică, mişcarea naţională macedoneană a avut ca obiectiv principal afirmarea naţiunii şi a limbii macedonene, cerând crearea unui stat macedonean cu naţionalitate macedoneană şi în folosul naţiunii macedonene. În esenţă era vorba de materializarea binomului Macedonia–macedonean. O dată cu afirmarea gândirii politice naţionale macedonene, s-au afirmat şi valorile culturale naţionale macedonene prin opere literare şi prin propaganda în presă a idealului naţional macedonean. Menţionăm, printre altele, cartea lui Vasil Ivanovski *De ce noi, macedonenii, suntem o naţiune aparte*, apărută în 1934. Afirmarea conştiinţei naţionale macedonene a fost

evidentă în toate părţile Macedoniei, atât în zona Vardarului, cât şi în cea a Pirinului, respectiv a Egeii.

În anii 1929-1930, Partidul Comunist Bulgar a recunoscut existenţa naţiunii macedonene, exemplul său fiind urmat de Partidul Comunist Grec (în 1935), precum şi de Partidul Comunist Iugoslav (în 1939–1940). Cominternul, de asemenea, a recunoscut naţiunea macedoneană în 1934.

În anii celui de Al Doilea Război Mondial, valorile naţionale macedonene au fost afirmate mai departe prin publicarea abecedarului limbii materne, prin deschiderea de şcoli macedonene şi prin folosirea limbii macedonene în slujbele religioase în Macedonia Egeii şi respectiv în cea a Vardarului.

O dată cu formarea statului macedonean în cadrul celei de A Doua Iugoslavii (1944), a luat naştere procesul propriu-zis al afirmării naţiunii şi limbii macedonene. Aceasta din urmă a fost codificată, au fost create instituţii culturale naţionale macedonene, ca Universitatea Sfântul Chiril şi Metodiu, Academia de Ştiinţe şi de Arte a Macedoniei, Institutul Limbii Macedonene, Institutul Istoriei Naţionale; a fost proclamată autocefalia Bisericii Ortodoxe Macedonene etc.

În anul 1945, Bulgaria a adoptat o poziţie pozitivă faţă de problema naţională macedoneană. În Macedonia Pirinului, în perioada aşa-zisei „autonomii culturale" (1946-1948), naţiunea macedoneană şi limba macedoneană au fost recunoscute. Cea din urmă a intrat în procesul de învăţământ, a fost înfiinţat teatrul macedonean şi au fost deschise librării macedonene la solicitarea Belgradului. Iniţial, în septembrie 1944, Iugoslavia ceruse unirea regiunii Pirin cu Republica Macedonia. La recensământul din februarie 1947, majoritatea populaţiei din Pirin s-a declarat

de etnie macedoneană, fiindcă sesizase avantajele care puteau decurge din acest statut de autonomie. La recensământul populaţiei care a avut loc în Republica Populară Bulgaria în decembrie 1956, Macedonia Pirinului număra 281.015 locuitori. Dintre aceştia, doar 93.671, adică 33,3%, s-au declarat bulgari. Restul populaţiei, atingând cifra de 178.862, sau 63,7% din totalul populaţiei Macedoniei Pirinului, s-a declarat macedoneană, fiind majoritară în districtele Blagoevgrad, Goce Delcev, Petrici, Sandanski, Razlog. În urma rezultatelor acestui recensământ, macedonenii sunt prezenţi în Bulgaria şi în districtele Varna (423 persoane), Plovdiv (1955 persoane) Plevna (326 persoane) şi la Sofia (4046 persoane)[47].

După ruptura dintre Tito şi Stalin, Bulgaria a abandonat această politică de încurajare a particularismului macedonean, revenind la relaţii tensionate cu Iugoslavia. În 1947, Ministerul bulgar al Educaţiei Naţionale a introdus învăţarea limbii şi istoriei macedonene în şcolile elementare şi în liceele din Macedonia Pirinului. Se simţea nevoia de circa 100 de învăţători cunoscători ai limbii macedonene literare. Această problemă a fost rezolvată prin trimiterea cadrelor respective din Republica Macedonia, precum şi trimiterea la Skopje a unui număr de studenţi, care au studiat acolo limba macedoneană, devenind ulterior învăţători cu pregătirea necesară.

Între timp, după Acordul de la Varkiza (1945), Grecia a interzis din nou folosirea denumirii de „naţiune macedoneană" şi a limbii macedonene, trecând la terorizarea

[47] *Prebroiavane v Narodna Republika Balgaria na 1.XII.1956 — Obşti rezultati* — Recensământul populaţiei în Republica Populară Bulgaria din 1.XII.1956, Rezultatele generale, cartea 2, pp.106 şi 110, Ediţia Direcţiei centrale de statistică de pe lângă Consiliul de Miniştri, Sofia, 1960.

populaţiei macedonene. Acesta a fost motivul pentru care macedonenii au participat masiv la Războiul Civil din Grecia (1946-1949), alături de Armata republicană a Greciei. În anii acestui război, macedonenii din partea egeeană a Macedoniei şi-au afirmat valorile naţional-lingvistice. Au fost deschise 87 de şcoli macedonene, a început publicarea ziarelor în limba macedoneană literară, care a atins nivelurile cele mai înalte în toate cele trei părţi ale Macedoniei.

Înfrângerea Armatei republicane a Greciei în 1949 a avut consecinţe grave etnice, politice şi economice pentru poporul macedonean din Macedonia Egeii. Din nou numele de „macedonean" şi limba macedoneană au fost interzise. Circa 55.000 de macedoneni au fost obligaţi să emigreze în ţările Europei de Est. Numeroase sate macedonene au fost rase de pe faţa pământului. În zonele de graniţă locul populaţiei macedonene l-au luat eleni propriu-zişi. Totodată, locuitorilor macedoneni li s-a retras cetăţenia greacă, confiscându-li-se toate averile. Macedonenii care au rămas în partea egeeană a Macedoniei au fost constrânşi să depună jurământ colectiv că nu vor mai comunica în limba macedoneană, ci numai în greacă.

Procesele democratizării din anii '90 ai secolului trecut i-au îndemnat pe macedonenii din Macedonia Egeii să-şi afirme în mod demn valorile etnice. Ei cer în continuare să le fie recunoscute identitatea naţională macedoneană, limba macedoneană, libera exprimare a valorilor culturale tradiţionale macedonene etc. Totodată, ei şi-au creat deja organizaţii proprii, ca „Vinozito" (în Macedonia Egeii) şi „OMO-Ilinden" (în Macedonia Pirinului). În Albania, minoritatea naţională macedoneană, recunoscută din 1945, de asemenea şi-a înfiinţat o organizaţie, „Prespa".

Capitolul IV

O INCURSIUNE ÎN ISTORIA MACEDONIEI DE-A LUNGUL VEACURILOR

1. Macedonia în Antichitate

După părerea cercetătorilor, istoria vechiului stat macedonean începe în timpul regelui Karam (anii 808-778 î.Hr.).

Originea Macedoniei istorice se pierde în negura timpurilor, dovadă fiind descoperirile arheologice recente legate de perioada preistorică. Vestigiile primelor aşezări agricole din Nea Nicomedia, în regiunea Salonic, precum şi cele din Dhrama, Macedonia Orientală, datează din epoca bronzului, în timp ce un tumul aparţine epocii sumeriene[48].

Alexandru I (498-454), care un timp a fost aliatul lui Xerxes în cel de Al Doilea Război Medic, a asigurat independenţa deplină a Macedoniei, i-a lărgit teritoriul, a luat în stăpânire Pidna şi s-a asociat cu atenianul Cimon la exploatarea minelor continentului. Tocmai succesorul său, Perdicas al II-lea (454-413), a fost cel care a făcut din Pella capitala sa. Acest oraş era numit în preistorie Bounomos. Xenofon l-a descris ca pe cel mai mare oraş macedonean, în timp ce Demostene afirmă cu dispreţ că „era o aglomerare insignifiantă şi obscură".

În secolele VII–VI î.Hr., triburile Macedoniei s-au unificat. În anii 359-336 î.Hr., Filip I îşi duce regatul spre apogeu, impunându-i Greciei hegemonia sa. În cursul stăpânirii lui Filip II, Macedonia, dintr-o „ţară semibarbară", s-a transformat într-un stat puternic şi centralizat, care, profitând pe

[48] Cf. Jean Wolf, *La Macédoine dechirée..., op. cit.*, p. 170.

deplin de neînţelegerile între polisurile (oraşele-state) greceşti, a pus stăpânire pe statul elen. Acest adevăr s-a ivit imediat după bătălia de la Cheroneea din anul 338 î.Hr. La Congresul de la Corint (337 î.Hr.), s-a înfiinţat o Confederaţie, care, avându-l în frunte pe Filip al II-lea, i-a declarat război Imperiului Persan. În ciuda faptului că era un hegemon înflăcărat, Filip al II-lea nu a reuşit să întreprindă expediţia atât de mult visată de el împotriva Persiei. Filip al II-lea a asigurat Macedoniei o hegemonie completă asupra lumii elene, cucerind Chersones din Tracia, Tesalia, Peninsula Calcidică, Delfi, Atena şi minele de aur din munţii Pangaion (356). El a pus pe picioare elementele unei armate pe care fiul său urma s-o facă de neînvins — celebra falangă, o infanterie grea, sprijinită de formaţiuni mai uşoare şi de o cavalerie de o mobilitate nemaivăzută până atunci.

După asasinarea lui Filip al II-lea de către Pausanias, în anul 336, pe tronul Macedoniei a urcat fiul său, foarte capabil şi ambiţios, Alexandru al III-lea cel Mare. Având doar 20 de ani, el a moştenit un stat puternic şi o armată faimoasă — binecunoscuta falangă macedoneană sus menţionată. În perioada 336-323 î.Hr., în care a domnit în Macedonia, Alexandru cel Mare a făcut din micul stat macedonean un imperiu întins pe trei continente, de la Marea Adriatică până la Oceanul Indian, de la Dunăre până la Munţii Carpaţi, de la Hindukush până la deşertul Namibiei. Sub jugul lui au căzut Egiptul şi întreg Orientul, inclusiv India. Cu trupele sale de elită macedonene (grecii făceau parte din trupele auxiliare sau de mercenari), timp de doisprezece ani Macedonia a fost „buricul lumii". Înainte de a întreprinde aceste acţiuni militare de mare anvergură, Alexandru cel Mare şi-a început cariera prin pedepsirea exemplară a unei revolte a grecilor. El a intrat în legendele

mai multor popoare, fiind văzut ca un supraom şi chiar ca un semizeu. Despre viaţa şi activitatea sa au fost scrise peste 20.000 de cărţi, fiind considerat în mod unanim ca fiind cel mai mare comandant militar al tuturor timpurilor, creatorul unui imens imperiu într-un timp record, raportat la nivelul şi la mijloacele foarte limitate ale epocii respective. Alexandru cel Mare este menţionat şi elogiat ca o personalitate excepţională şi în *Vechiul Testament*. El este pomenit de asemenea de Mahomed în *Coran*, ca un profet numit Zu Cornen. Referindu-se la Alexandru cel Mare, alias Zu Cornen, *Coranul* precizează: „El [Alexandru cel Mare, n.n.] a spus: pe cel care comite o nedreptate, îl voi pedepsi, iar apoi el se va întoarce la stăpânul său, iar acesta îi va aplica o pedeapsă nemaivăzută. Dar acela care crede şi se va comporta bine, va câştiga o recompensă extraordinară şi va fi în stare să îndeplinească uşor sarcina pe care i-o vom ordona."[49]

După moartea lui Alexandru cel Mare (323), antagonismul între macedoneni şi greci va continua, şi dinastia Antigonizilor (276-168 î.Hr.) a rămas alături de grecii mereu revoltaţi împotriva dominaţiei macedonene. Chiar şi Tratatul de la Phoinike (205 î.Hr.), succesiv Primului Război Macedonean, în cursul căruia Filip al V-lea devenise aliatul lui Hannibal, nu le-a dat grecilor sorţi de izbândă. A fost necesar cel de al doilea război din Macedonia (200-196 î.Hr.), cu victoria de la Kynoskephaloi, ca Macedonia să fie redusă la teritoriile sale continentale, în timp ce Flaminius „le acorda libertatea grecilor" în vremea Jocurilor din Corint, în 196 î.Hr. După revolta de la Andriscos (149-148 î.Hr.), succesivă celui de Al Treilea Război Macedonean, ţara devine o simplă provincie romană, împărţită în patru

[49] Citat după Nikolaos K. Martis, *La falsification ..., op. cit.*, p. 66.

districte. De fapt, imensul imperiu macedonean intrase deja în impas. Succesorii lui Alexandru cel Mare, numiţi diadohi, fiind incapabili, au distrus toate realizările sale. Imperiul Macedoniei a devenit din ce în ce mai slab în faţa presiunilor exercitate asupra sa de către Imperiul Roman. În cursul anilor 323-276 î.Hr., diadohii şi-au disputat Macedonia între ei. Până în 168 î.Hr., în Macedonia au stăpânit Antigonizii. Victoria romanilor în bătălia de la Pidna (168 î.Hr.) pune capăt independenţei Macedoniei. După cum am mai menţionat, în urma a trei războaie macedo-romane, în anul 148 î.Hr. Macedonia devine provincie romană.

Totuşi, din acel moment nu s-a pus niciodată problema confundării Macedoniei cu vreun teritoriu elen, dat fiind că ea a fost administrată separat de către un proconsul rezident la Salonic, şi era traversată de faimoasa Via Egnatia, jalonată de colonii militare, ale cărei urme pot fi văzute şi în Macedonia şi Albania de astăzi.

După dizolvarea Imperiului Macedoniei, romanii au făcut mari eforturi pentru a-l nimici pe toate planurile: politic, militar şi economic. În această direcţie, pentru a destrăma unitatea Imperiului Macedoniei, ei au creat patru state federale fără rege. Devenită provincie senatorială sub Augustus, apoi unită, sub dinastia Antoninilor, cu Tesalia, până la urmă pacificată după marile masacre din anul 42 î.Hr. ale succesorilor lui Cezar, Antoniu şi Octav — din cauza colaborării Macedoniei cu Brutus şi Cassius —, Macedonia a fost încorporată diocezei Moesia cu ieşire la mare, iar în interior făcea parte din provinciile Dardania şi Prevalitania.

Devastată de goţi în jurul anului 250 d. Hr., Macedonia, încă înainte de căderea Imperiului Roman de Apus (478), a fost anexată Imperiului Roman de Răsărit în 350, în urma faimoasei împărţiri avându-i ca autori pe Constantin

cel Mare şi Maximian. O dată cu împărţirea Imperiului Roman în Imperiul de Apus şi cel de Răsărit (anul 395 d. Hr.), Macedonia a fost înglobată în acesta din urmă, adică în Bizanţ.

2. Macedonia, slavii şi Bizanţul

În cea de-a doua jumătate a secolului al VI-lea, pe teritoriul Macedoniei pătrund slavii, care vor constitui substratul poporului macedonean modern. Ei încep să se aşeze şi să locuiască în Macedonia abia la sfârşitul secolului al VI-lea. Războaiele duse de slavi pentru a supravieţui, iar apoi pentru a-şi consolida poziţia, vor dura circa 200 de ani. Între timp, ei vor fi creştinaţi.

În perioada stăpânirii ţarului Samuel (969–1018), pe teritoriul Macedoniei a luat fiinţă un puternic stat feudal, care se întindea pe tot cuprinsul Macedoniei şi parţial în Bulgaria, în Albania şi într-o parte a Greciei (Tesalia şi Epir), precum şi în anumite teritorii ale Bosniei şi ale Croaţiei. Crearea statului medieval al slavilor macedoneni marca de fapt sfârşitul etnogenezei lor. Imperiul adunase toate triburile slave până atunci dispersate şi dezbinate. O aristocraţie puternică fusese constituită în cadrul statului; limba macedoneană slavă fusese introdusă în administraţie şi în liturghie; o cultură slavă semnificativă şi în acelaşi timp specifică germinase. Acest stat, care se întindea de la Marea Ionică până la Marea Neagră, avea capitala în oraşul Prespa. Dar în curând acest rol i-a revenit oraşului Ohrid, care a devenit şi centrul puterii spirituale. Samuel s-a proclamat împărat bucurându-se de sprijinul papei Inocenţiu al III-lea, încântat să-l ajute pe monarhul macedonean în lupta împotriva concurenţei bizantine.

În 1014 însă trupele lui Vasile II l-au învins pe Samuel. Războiul a fost reluat de Gavril Radomir, care i-a succedat tatălui său Samuel, dar, după câteva bătălii victorioase, Macedonia, începând cu anul 1018, a rămas în continuare sub dominaţia Constantinopolului. Radomir a fost asasinat de vărul său, Ioan Vladislav, acesta din urmă cunoscând în curând aceeaşi soartă. Nepotul lui Samuel, Petar Deljan, a ridicat din nou steagul revoltei. Susţinută de Ungaria, insurecţia armată condusă de el s-a răspândit în Grecia, Albania, Epir, Serbia şi chiar în Bulgaria. Proclamat împărat în Belgradul eliberat, Petar era pe punctul de a-l aresta pe împăratul bizantin Mihail al IV-lea, care stătea ascuns la Salonic. Dar Petar Deljan şi-a pierdut văzul într-o bătălie şi, trădat de o rudă apropiată, a fost prins şi dus în Bizanţ. O nouă insurecţie armată, cu Georgi Vojteh în frunte, a avut loc în 1072 la Skopje. Insurgenţii au intrat în Ohrid, Devolo şi Niš, dar au fost învinşi la bătălia de la Kostur. Se consideră că stabilirea capitalei ţarului Samuel la Ohrid după 976, sau chiar din 969, ar reprezenta constituirea unui nou stat, diferit de cel bulgar, care a fost înfrânt de împăratul bizantin Ioan Tzimiskes în 971. Tradiţia acestui stat a rămas adânc întipărită în mintea poporului macedonean. După căderea regatului lui Samuel, timp de patru secole Macedonia a fost zguduită de numeroase rebeliuni şi schimbări de regim. În lumina izvoarelor istorice, Samuel şi urmaşii săi, Gavril Radomir şi Ioan Vladislav, au fost ţari bulgari, şi aşa se şi intitulau. Mai mulţi istorici afirmă că Ţaratul Bulgar, care a avut capitala la Skopje şi respectiv Ohrid, nu era un stat naţional „al unui popor macedonean inexistent". Mai mulţi cercetători consacraţi sunt de părere că revolta unor conducători locali din Macedonia contra puterii bizantine nu poate fi interpretată în sensul apariţiei unei entităţi statale macedonene. De altfel, Samuel a acţionat

în mod sistematic pentru refacerea Bulgariei în frontierele sale anterioare, reocupând teritorii care nu aveau nici o legătură cu Macedonia. Centrul acţiunii sale a fost în vestul Macedoniei din simplul motiv că acea zonă era mai uşor de apărat.[50]

În Evul Mediu, în anii 1282-1371, Macedonia a căzut sub stăpânirea sârbilor. Când în 1345 Duşan s-a proclamat împărat al sârbilor şi al grecilor, şi-a ales drept capitală oraşul Skopje, unde s-a şi încoronat. După moartea lui Duşan, în 1355, Imperiul Sârb s-a dezmembrat sub presiunea marilor seniori feudali care de mult luptau pentru interesele proprii şi a căror dezbinare s-a făcut simţită o dată cu apariţia pericolului otoman. În timp ce Uroş, fiul lui Duşan, nu şi-a exercitat puterea decât formal, autoritatea pe teritoriul Macedonei era deţinută de contele Vukaşin, care, până la urmă, a primit şi titlul de rege.

3. Macedonia sub otomani

Macedonia figurează printre primele ţări balcanice ocupate de către otomani. Au trebuit să treacă doar două decenii după bătălia de la Maritsa (1371) ca întreaga Macedonie să treacă sub stăpânirea otomanilor, ceea ce a coincis cu moartea a celor doi vasali ai sultanului, regele Marko şi Konstantin Deanovets (în bătălia de la Rovine, în 1395). Între timp s-a înfiinţat *beylerbeylik*-ul Rumeliei, ca cea mai veche unitate superioară administrativ-politică aflată în partea europeană a Imperiului Otoman. Din această unitate, care la început îşi avea sediul la Edirne, mai târziu la Plovdiv (după căderea Constantinopolului în 1453),

[50] Vezi Alexandru Madgearu, *Originea medievală a focarelor...*, *op. cit.*, p. 243.

iar la sfârşit la Sofia (începând cu secolul al XV-lea), urma să facă parte şi teritoriul Macedoniei. *Beylerbeylik*-ul Rumeliei era compus din unităţi administrativ-politice şi militare mai mici, numite *liva* sau *sancak*, având în frunte un *mirlivi* sau *sancakbey*.

În ceea ce priveşte împărţirea administrativă a Macedoniei sub dominaţia otomană, până la sfârşitul secolului al XVII-lea, ea cuprindea trei sangeacuri şi anume: Paşa (sau Edirne), Kustendil şi Ohrid. Mai târziu au fost înfiinţate şi cel de Salonic, respectiv de Skopje. O mică parte a Macedoniei de Sud era cuprinsă în sangeacul de Ianina. Dintre toate sangeacurile menţionate, numai cel de Salonic şi cel de Lerin ocupau teritoriul macedonean, în timp ce frontierele celorlalte sangeacuri se întindeau în ţările vecine. Vilaietele (guvernele) din Salonic, din Monastir (Bitola) şi din Skopje — subdivizate în sangeacuri (departamente) şi acestea din urmă în *kaza* (districte) — cuprindeau, în afară de întreaga Macedonie geografică, şi regiunea numită Vechea Serbie (cu oraşele Priştina, Prizren, Peja, Gjakova, Novi Pazar, Mitrovitsa, Plievlie etc), sangeacurile Elbasan şi Korça din Albania, precum şi câteva *kaza* din Tesalia.

Cea dintâi revoltă cu adevărat organizată a avut loc în 1689 sub conducerea faimosului Karpoş, în nord-estul Macedoniei, în teritoriul aflat între Kustendil şi Skopje. Karpoş a profitat de invazia Macedoniei de către armatele împăratului Austriei, Leopold, care era în război cu Înalta Poartă. Insurgenţii au eliberat Kratovo, Kriva Palanka, Kumanova, Kacianik, combinându-şi acţiunile cu cele ale trupelor austriece care au ocupat Skopje, „importanţa şi frumuseţea căruia le aducea aminte de Praga". Armatele otomane au reuşit să înăbuşe insurecţia cu bestialitate, devastând Tetova şi Kumanova.

Macedonia era punctul de întâlnire a principalelor axe trasate de Marile Puteri în direcţia Bosforului, Mediteranei şi a Orientului Apropiat, adică „*Drang nach Osten*" al Austriei, proiectul german privind construirea unei linii de cale ferată legată de Bagdad. Interesele multiple ale Marilor Puteri în Macedonia erau evidente. Între timp, Bulgaria nu voia să se resemneze în faţa pierderii Rumeliei şi a Macedoniei, pe care dorea să le alipească propriului stat. Pe de altă parte, sârbii, care visau ca într-o zi să devină cel mai puternic stat slav din Balcani, eventual în limitele fostului Imperiu Sârb, plănuiau să se instaleze definitiv în Macedonia, acaparând şi Bulgaria, motiv pentru care au manifestat un violent antagonism faţă de aceasta din urmă. Trecând la măsuri concrete, Serbia şi-a propus să paralizeze influenţa bulgară până atunci extrem de puternică în regiune. Începând cu anul 1878, Serbia s-a instalat la cârma unei vaste acţiuni propagandistice. Regele sârb Milan le-a declarat război bulgarilor, iar regele bulgar Alexander a depus toate eforturile pentru a câştiga nominalizarea unui mitropolit sârb la Skopje cu scopul de a stabili o legătură religioasă solidă destinată sprijinirii pătrunderii sale spre sud. Din această cauză, în 1897, cu acceptul autorităţilor otomane, numeroase şcoli sârbeşti şi-au deschis porţile pe întreg teritoriul Macedoniei, în timp ce o echipă de savanţi sârbi a fost însărcinată să demonstreze că populaţia macedoneană era sârbă.

Din momentul urcării pe tron a regelui Aleksandar Obrenović, în 1893, şi până la războaiele balcanice, toate acţiunile întreprinse de guvernul sârb în politica externă, întreaga sa activitate diplomatică, vor fi orientate spre Macedonia şi Vechea Serbie, în speranţa de a recupera timpul pierdut, contracarând rezultatele obţinute de propaganda naţionalistă bulgară şi respectiv greacă în Macedonia, miza fiind ajungerea la un acord tripartit privind împărţirea Macedoniei

între Grecia, Bulgaria şi Serbia. În această luptă înverşunată, savanţii şi politicienii eleni au desfăşurat o campanie şi mai agresivă pentru a-şi apăra presupusele drepturi asupra Macedoniei. Ei porneau de la ideea că, din timpuri imemorabile, cultura elenă a impregnat Macedonia şi că limba greacă era acolo predominantă. Ei au susţinut că slavii din Macedonia sunt vechii macedoneni, adică greci slavizaţi numai la suprafaţă, şi au denunţat lipsa de „recunoştinţă" a bulgarilor care, în opinia grecilor, au prigonit clerul elen din Macedonia, prezent acolo de pe vremea dominaţiei bizantine. Apare evidentă, totuşi, o nuanţare nu lipsită de importanţă în expunerile cercurilor politice şi ştiinţifice ateniene. Este vorba de declaraţia potrivit căreia chiar dacă macedonenii de astăzi nu au origine elenă şi nu vorbesc aceeaşi limbă, cel puţin sunt elenizaţi prin cultură. Nu sângele, mai adaugă ei, ci sufletul este cel care creează o rasă, o naţiune. Slavii barbari care cuceriseră Macedonia au fost organizaţi şi convertiţi de către Biserica Greacă. Se poate afirma că ei sunt greci, aşa cum se spune că francezii sunt latini. Totodată, constatând puternica dezvoltare a conştiinţei naţionale la slavi, Atena nu mai revendica întreg teritoriul Macedoniei, cum pretinsese până în 1878, ci doar partea sudică a ei, care, se insista în continuare, a fost dintotdeauna elenă până la linia Ohrid-Melnik, şi parţial zona centrală.

Pe de altă parte, în demersurile sale pe lângă autorităţile bulgare, guvernul român a lansat ideea că, în cazul împărţirii Macedoniei, aromânii care trăiau acolo ar putea fi anexaţi statului bulgar, acesta din urmă trebuind în schimb să-i acorde câteva concesii teritoriale României.

Între timp, sultanul Abdul Hamid şi guvernatorul general al vilaietelor macedonene, Hilmi Paşa, au dat dovadă de o mare abilitate politico-diplomatică, ceea ce a avut două consecinţe: împiedicarea realizării reformelor în Macedonia

şi înăsprirea conflictelor între statele balcanice. Otomanii au ştiut să menţină iluzia şi să creeze o *mise en scène* remarcabilă[51]. Mai târziu, Junii Turci au decis să joace un rol activ în cursa pentru împărţirea Macedoniei. Ei au pregătit mari proiecte în vederea asimilării şi integrării întregii populaţii musulmane rămase din Turcia europeană şi pentru a împiedica ascensiunea altor naţionalităţi în Macedonia prin popularea, peste zece ani, a teritoriului Macedoniei exclusiv cu turci. Ei însă n-au putut să ducă până la capăt acest plan din cauza izbucnirii războaielor balcanice şi a Primului Război Mondial. În acele împrejurări, populaţia turcă din Macedonia a fost nevoită să se întoarcă în mod masiv în Asia Mică.

În ciuda presiunilor care veneau din toate părţile, aspiraţiile poporului macedonean pentru eliberare naţională au devenit din ce în ce mai puternice; el tindea de asemenea spre o autonomie totală.

4. Congresul de la Berlin

O dată cu slăbirea Imperiului Otoman, bulgarii au încercat să ocupe teritorii macedonene, fără să pretindă însă a fi ei înşişi macedoneni. Rusia a sărit în ajutorul bulgarilor cu intenţia ca, prin Bulgaria, să-şi asigure un drum de acces spre Marea Egee. În cursul Războiului Ruso-Turc din 1878, Rusia a impus Turciei Tratatul de la San Stefano, în urma căruia se crea un stat bulgar puternic şi independent, care se întindea în regiunea cuprinsă între Dunăre şi Marea Egee şi de la Marea Neagră până la lacurile Prespa-Ohrid, lăsând afară Tracia, de la Porto Lagos până în Peninsula Calcidică,

[51] René Pinon, *La Question de Macédoine et des Balkans*, Paris, 1911.

precum şi oraşul Salonic. Tratatul de la San Stefano a fost primit cu revolte generale pe tot cuprinsul Macedoniei, făcând posibilă exercitarea presiunii asupra Rusiei de către Marile Puteri, Anglia, Austria, Germania şi Franţa. Rezultatul: la 1/14 iulie 1878 a fost încheiat Tratatul de la Berlin, prin care Bulgaria s-a transformat într-un principat autonom între Dunăre şi Aimos, în timp ce între Aimos şi Rodopi a luat fiinţă Provincia autonomă a Rumeliei Orientale.

Tratatul de la San Stefano a constituit primul complot îndreptat împotriva Macedoniei. Dacă acest tratat s-ar fi pus în practică, el ar fi devenit o sursă de anomalii în Balcani şi mai ales în Macedonia. Imperiul Otoman ar fi slăbit şi mai mult, iar lăcomiile panslaviste ale Rusiei ar fi fost încununate de succes, în timp ce problema macedoneană ar fi fost reglementată în mod arbitrar, printr-o simplă creionare, în favoarea bulgarilor.

Or, Congresul de la Berlin a răsturnat situaţia creată de Tratatul de la San Stefano, nimicind planurile ruşilor şi ale bulgarilor în privinţa Macedoniei. „...Macedonia, datorită intenţiilor egoiste ale Marilor Puteri, la Congresul de la Berlin a fost lăsată din nou pe mâna Turciei. Ca rezultat al acestui fapt, în diferite regiuni ale patriei noastre au avut loc evenimente sângeroase. Dorind să eliberăm patria de sub jugul turcilor, fiecare dintre noi era gata să se sacrifice...Ne-am răzvrătit ca avocaţi ai libertăţii. Cu sângele nostru vărsat în câmpiile şi pădurile macedonene, noi servim libertatea, aidoma armatei lui Alexandru Macedon, sub deviza «Libertate sau Moarte!»."[52]

---

[52] Preambul la „Regulile Comitetului Rebelilor Macedoneni" (*Documents on the Struggle of the Macedonian People for Independence and a Nation State*, Skopje, 1985, vol I., p. 267. Citat după Misha Glenny, *The Balkans 1804-1999, Nationalism, War and the Great Powers*, Granta Books, Londra, 1999, p. 155. Din această lucrare au fost preluate şi alte date privind mai ales situaţia militară în Balcani în diferite perioade.

Congresul de la Berlin a lăsat Macedonia într-o situaţie cu totul deplorabilă. Din iulie, mii de soldaţi otomani şi başibuzuci au năvălit în vestul şi nordul Macedoniei pentru a pune capăt expansiunii Serbiei şi Muntenegrului. Sate întregi au fost atacate şi jefuite. Locuitorii respectivi — greci, albanezi, turci şi slavi — au fost alungaţi de la casele lor, pentru a îngroşa rândurile unei „armate" de orăşeni care deveniseră deja nomazi.

5. Revoltele antiotomane

Mai mulţi albanezi şi slavi au creat mici grupuri înarmate, numite *ceta*. Foarte curând acestea au devenit nuclee de gherilă. Grecii din regiunea respectivă s-au aflat între cruzimea dezlănţuită a autorităţilor Imperiului Otoman şi comportamentul dur al bandelor musulmane şi slave. Cu câteva luni înaintea Congresului de la Berlin, guvernul elen începuse să-i încurajeze pe grecii din Macedonia să creeze grupuri de gherilă proprii, andarţii. Pe de altă parte, vidul de autoritate a distrus orice speranţă de a statornici relaţii sociale stabile. Duşmănia dintre slavi şi turci a devenit şi mai acută o dată cu desfiinţarea liniei de demarcaţie care separa noul Principat Bulgar de Macedonia otomană. În octombrie 1878, Edinstvo (Unitatea), unul dintre noile comitete naţionaliste, care a început să opereze în Bulgaria şi în Rumelia de Est, a organizat o insurecţie armată în judeţul Kresna. Rebeliunea a fost înăbuşită în sânge în cursul operaţiunilor de „curăţare" întreprinse de trupele otomane. Au existat opinii potrivit cărora revolta eşuată din Kresna i-a încurajat pe turci să provoace tulburări în zonele musulmane ale Munţilor Rodopi, ca să-şi

găsească un pretext pentru contracararea intenţiilor Puterilor occidentale şi respectiv ale bulgarilor în acea zonă[53].

După Congresul de la Berlin, care reprezintă perioada finală a tulburărilor şi a războaielor îndreptate împotriva Turciei în anii '70 ai secolului al XIX-lea, aceasta din urmă şi-a pierdut peste 50% din teritoriile din Peninsula Balcanică. În acelaşi timp, pierderea pieţelor din regiunile care erau până atunci ocupate de Turcia şi care erau considerate mari centre de produse agricole şi artizanale, precum şi creşterea taxelor frontaliere şi vamale, au avut o influenţă negativă asupra vieţii economice a Macedoniei, care, în urma hotărârilor luate la Congresul de la Berlin, a rămas cuprinsă înăuntrul frontierelor Imperiului Otoman. Din cauza războaielor şi a pierderii de teritorii, adică din cauza falimentului său, Turcia a mărit taxele, intensificând şi mai mult exploatarea populaţiei de pe teritoriile ocupate.

6. Organizaţiile revoluţionare naţionaliste şi comunităţile religioase macedonene

În acea perioadă au luat fiinţă în Bulgaria două tendinţe, care urmau să se manifeste dinamic la începutul secolului al XX-lea. Cea dintâi, a verhoviştilor, cerea alipirea Macedoniei la Bulgaria, iar cea de-a doua, aparţinând VMRO (Organizaţia Revoluţionară Internă a Macedoniei), pornind de la ideea că tratatele internaţionale nu favorizau o astfel de încorporare, era de părere că într-o primă etapă

[53] Richard Crampton, *Bulgaria 1878-1918: A History*, Boulder, Col., 1983, pp. 28-29.

[54] Nikolaos K. Martis, *La falsification..., op. cit.*, p. 79.

trebuia câştigată autonomia Macedoniei. „Reiese clar că aceste două planuri tactice urmăreau acelaşi scop: anexarea Macedoniei de către Bulgaria", subliniază Nikolaos K. Martis[54]. Pentru a putea da o explicaţie privind ideea însuşită de VMRO, a creării unei Macedonii autonome, este necesară lămurirea naturii poziţiilor şi a scopurilor ideopolitice fundamentale ale mişcării revoluţionare din Macedonia în cursul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea şi al primului deceniu al secolului al XX-lea. Apelând la diferite modele legate de autonomie, revoluţia autentică macedoneană din acea perioadă a pretins un statut legal şi statal specific pentru Macedonia. Acest punct de vedere este susţinut, printre alţii, şi de istoricul Aleksandar Hristov[55], care se bazează pe numeroase surse documentare unde VMRO îşi face public programul, prefigurând un nou stat în Balcani. Tot acest autor subliniază faptul că mişcarea revoluţionară, în diferite faze ale activităţii desfăşurate de militanţii macedoneni, a pus în practică mai multe ipoteze privind constituirea noii autorităţi în cursul creării statului macedonean. Printre altele, au fost concretizate şi căile de edificare a puterii revoluţionare, precum şi realizarea suveranităţii politice a VMRO pentru a proteja teritoriul Macedoniei de pretenţiile expansioniste ale statelor balcanice vecine. Astfel, în cursul luptei revoluţionarilor macedoneni, care aspirau la fondarea unui stat propriu, a fost într-adevăr asigurată identitatea naţională a Macedoniei.

Apariţia Organizaţiei Revoluţionare Interne a Macedoniei şi succesele înregistrate de ea în vederea asigurării unui puternic sprijin popular pentru obţinerea, prin luptă

---

[54] Nikolaos K. Martis, *La falsification..., op. cit.*, p. 79.

[55] „Principiul Macedoniei Autonome în programul Organizaţiei Revoluţionare Interne Macedonene, VMRO", în *Macedonia*, publicaţie a Institutului Naţional de Istorie, Skopje, 1981, pp. 199-221.

armată, a autonomiei Macedoniei au stârnit o vie îngrijorare în mediile oficiale elene şi în mediile de propagandă din Turcia însăşi. În consecinţă, a fost declarat un război total şi fără compromis împotriva VMRO. Această mişcare a fost calificată drept „banditism", atribuindu-i-se un caracter probulgar şi antigrec. Scopul acestei campanii de denigrare a fost clar: compromiterea VMRO în faţa diplomaţiei şi a opiniei publice europene, ajutând totodată guvernul otoman ca s-o distrugă cât mai uşor şi cât mai repede.

Din 1898, într-un *Program al revoluţionarilor socialişti macedoneni*, se sublinia: „În Peninsula Balcanică şi în Asia Mică zac sub jugul califilor câteva popoare nenorocite, printre care se află şi poporul macedonean. Condiţia insuportabilă a Macedoniei a atins deja limitele extreme. Privată de posibilitatea de a duce o viaţă decentă, populaţia macedoneană a fost constrânsă de la bun început să-şi înăbuşe orice dorinţă de progres şi bunăstare, să se abţină de orice aspiraţie de a duce o viaţă culturală europeană... Îndrumaţi de ideile progresiste şi profund umane, revoluţionarii socialişti macedoneni şi-au fixat un scop: completa eliberare politică şi economică a popoarelor din Macedonia..."[56] În continuare, autorii *Programului* îşi exprimau părerea că, pentru a scăpa de barbariile puterii otomane, „pentru moment este oportun să cerem o autonomie politică; tocmai această autonomie este cea care va pune capăt luptelor între statele balcanice". Mai departe: „Pentru a duce la bun sfârşit lupta noastră, Macedonia trebuie să se lepede de propagandele şovine... să permită tuturor naţionalităţilor din Macedonia să se organizeze în mici cantoane, să-şi administreze problemele publice, să-şi

[56] *Programa na makedonskite revolucioneri socialisti* (Program al revoluţionarilor socialişti macedoneni), în *Politiceska Svoboda*, organ al revoluţionarilor socialişti macedoneni, Sofia, 1898, nr.1, 6, pp. 2-3.

aleagă limbile şi să-şi deschidă şcoli... o organizare administrativă şi politică asemănătoare celei din Elveţia de astăzi." De asemenea, se conturau liniile directoare de dezvoltare economică şi politică a ţării. Tot din 1898 datează un alt document aparţinând social-democraţilor macedoneni, în care se afirmă: „...chestiunea dacă Macedonia este sârbă sau bulgară nu există. Macedonia aparţine macedonenilor! Noi nu vrem ca ea să scape de un jug, ca să cadă sub un al doilea. Macedonia trebuie să devină liberă şi independentă."[57] *Biblioteca muncitorilor macedoneni* din Sofia scotea şi ea în evidenţă că: „... printr-o activitate constantă şi planificată, poporul poate să-şi pregătească câştigarea libertăţii"[58].

În cursul primelor trei decenii ale secolului al XIX-lea, alături de organizaţiile revoluţionare naţionaliste operau şi comunităţile religioase-şcolare din Macedonia, asumându-şi un rol aparte.

Comunităţile religioase-şcolare guvernau întreaga viaţă socială macedoneană, cu excepţia problemelor statale. Ele au fost instituţii autonome în cadrul statului otoman. Poporul macedonean le datorează foarte mult acestor instituţii, în sensul că, prin sprijinul şi aportul lor, a obţinut mai uşor succesul în lupta pentru a-şi asigura unele drepturi în condiţiile ocupaţiei otomane, împotriva oricăror influenţe străine.

La sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, asistăm la un salt calitativ în emanciparea culturală şi politică a poporului macedonean, care s-a identifi-

---

[57] Georgi Bakalov, *Pozdrav iz Bugarske* (Salut din Bulgaria), Belgrad, 1954, p.73.

[58] *Makedonska rabotniceska biblioteka, Makedonia i gde e nadejdata* (Biblioteca muncitorilor macedoneni, Macedonia şi unde este speranţa), Sofia, 1900.

cat cu Renaşterea naţională. Învăţământul şi educaţia erau în floare, punându-se acum bazele unei literaturi macedonene moderne. Cultura în Macedonia a progresat şi s-a îmbogăţit prin operele fraţilor Dimitar şi Constantin Miladinov, Chiril Peicinovici, Joachim Krkovski, Partenija Zografski, Grigor Perlicev, Gheorghi Pulevski etc. Episcopul Theodosius de Skopje a început campania pentru o Biserică Ortodoxă Macedoneană independentă, încercând să restaureze Arhiepiscopia de Ohrid, care fusese desfiinţată în 1767.

La începutul secolului al XX-lea se consolidează şi se afirmă ideile de eliberare naţională. În 1903, Krste Misirkov şi-a publicat opera majoră *Problemele macedonene*, unde scotea în evidenţă caracteristicile naţiunii şi ale limbii macedonene, reliefând principiile fundamentale ale standardizării ei.

Paralel cu emanciparea culturală, s-a desfăşurat şi procesul emancipării politice a poporului macedonean, care nu poate fi conceput fără rolul hotărâtor jucat de VMRO.

Istoric vorbind, VMRO, moştenitoare a unei mişcări antiotomane prin aripa sa externă (OE), a revendicat „identitatea bulgară" a poporului slav din Macedonia. În anii 1930, o luptă internă sângeroasă a pus faţă în faţă aripa probulgară a VMRO şi curentul favorabil ideii creării unei Macedonii independente.

În prezent, VMRO, al cărei partid a fost la putere în Macedonia în perioada 1996-2000, este considerată o ramură a acestui din urmă curent istoric. În acelaşi timp, există două organizaţii care poartă numele de VMRO în Bulgaria, respectiv în regiunea Pirin a Macedoniei, care luptă în numele „patriotismului". (Subliniem că în 1913, Macedonia „istorică" a fost împărţită în Macedonia Vardarului, 50% a teritoriului revenind Serbiei; Macedonia

Egeii — Greciei; şi Macedonia Pirinului — Bulgariei. Republica Macedonia, devenită independentă începând cu anul 1992, îi corespunde Macedoniei Vardarului.)

Toţi conducătorii macedoneni actuali, fie cei veniţi din rândurile dreptei naţionaliste a VMRO-DPNE, ca preşedintele Republicii Macedonia, Boris Trajkovski, sau fostul premier Ljubcio Georgievski, fie cei veniţi din rândurile opoziţiei social-democrate, care a intrat în coaliţia guvernamentală în luna mai 2001, declară că luptă pentru apărarea integrităţii teritoriale a micii lor republici. Totuşi, administrarea crizei izbucnite o dată cu inaugurarea mileniului III a scos din nou în evidenţă existenţa a două aripi diferite în sânul VMRO-DPNE. Dacă preşedintele Trajkovski pare a fi sincer adeptul unei soluţii negociabile, fostul premier Georgievski nu a ezitat să devină căpetenia „şoimilor". Această diferenţiere ar putea coincide cu două viziuni total diferite privind viitorul ţării. Aripa profund naţionalistă a VMRO-DPNE rămâne totuşi mai sensibilă faţă de „sirenele" bulgare şi unii îl acuză pe L. Georgievski că face un joc dublu, tinzând spre exacerbarea conflictului în scopul accelerării unei reîmpărţiri a ţării. (Odată scăpaţi de „chestiunea albaneză", o Macedonie amputată în sfertul său nord-vestic ar forma un teritoriu în care slavii ar constitui majoritatea covârşitoare, creându-se condiţiile ca această „mică" Macedonie să se unească până la urmă cu Bulgaria.)

7. Insurecţia armată de la Ilinden

În intenţia de a pune în practică o hotărâre a conducerii VMRO din 28 iulie 1903, luată la Smilevo, lângă Bitola, la 2 august 1903 a izbucnit Insurecţia armată de la Ilinden, marcând apogeul activităţii VMRO. Ea reprezintă o pagină

strălucită din istoria poporului macedonean. Flăcările revoltei populare au cuprins imediat şi concomitent toate regiunile Macedoniei, de la Muntele Sara până la Marea Egee, de la Olimpul occidental, de la lacul Ohrid şi munţii albanezi, până la Munţii Pirini şi fluviul Mesta. Toate naţionalităţile minoritare din Macedonia au participat activ la Insurecţia de la Ilinden: turci, albanezi, evrei, aromâni şi ţigani.

Guvernul nou-createi Republici Kruševo cerea lumii întregi sprijin şi ajutoare. În ciuda faptului că opinia publică internaţională era de partea Republicii Kruševo, nici un guvern n-a făcut nimic în favoarea sa.

Prin celebrul său *Manifest*, Republica Kruševo s-a adresat tuturor naţionalităţilor din Macedonia, inclusiv turcilor. Primele cuvinte erau: „ Veniţi la noi, fraţi musulmani, pentru a combate duşmanii noştri comuni. Adunaţi-vă sub drapelul Macedoniei autonome. Împreună vom câştiga libertatea şi vom aplica înfrăţirea între popoare". Ideologul şi preşedintele Republicii efemere Kruševo era un patriot de mare anvergură, socialistul Nicola Karev (1877-1905), care, după cum atestă o cronică a vremii, „ţine sus steagul dreptăţii şi al egalităţii".

Insurecţia de la Ilinden a permis poporului macedonean să-şi dovedească în mod strălucit voinţa de a trăi liber şi cu demnitate, fiind cea mai importantă manifestare istorică a acestuia pentru libertate politică, pentru democraţie, pentru progres economic şi cultural. Ea constituie o sinteză a tuturor calităţilor combative ale poporului macedonean, care a unit diferitele grupuri de populaţii sub semnul aceluiaşi scop, aceluiaşi ideal — crearea unei republici populare. Desfăşurată prin nenumărate sacrificii, prin curaj, maturitate, conştiinţă politică şi răbdare exemplară, Insurecţia armată de la Ilinden marchează punctul culminant al luptei

organizate a poporului macedonean, determinând în mod clar drumul care ar duce spre victoria definitivă.

Scopul ei era crearea statului naţional independent macedonean. Pornită sub sloganul „Autonomie", această luptă a urcat alte trepte, ca să vadă la Ilinden naşterea Republicii Populare Macedonene, prima de acest gen din Balcani. Astfel, VMRO îşi prezenta lupta ca o operă autentică, independentă de Sofia, de Belgrad sau de Atena. Revoluţionarii macedoneni urmăreau organizarea pe plan intern a unei Macedonii independente.

În opinia lui Goce Delcev, „Libertatea Macedoniei este o operă a poporului său", iar în rândurile VMRO erau binevenite şi minorităţile naţionale, toţi „cei care ar putea să servească cauza sa". Numeroase victime ale Insurecţiei de la Ilinden au fost din sânul naţionalităţilor conlocuitoare din Macedonia.

8. De la Ilinden la războaiele balcanice

Violenţa a dus la intensificarea intervenţiilor diplomatice ale Marilor Puteri, ale Austro-Ungariei şi în special ale Rusiei. În septembrie şi în octombrie 1903, ţarul Nicolae al II-lea şi împăratul Franz Josef s-au implicat într-o politică ce urmărea să garanteze statu-quo-ul în Macedonia, aparent pentru a ocroti interesele comunităţilor creştine. Rezultatul a fost Acordul de la Mürzsteg, care prevedea reorganizarea jandarmeriei în Macedonia. Poliţişti profesionişti trimişi de Marile Puteri şi-au asumat răspunderea de a pune în practică acest plan. Era prima dată când o „forţă internaţională", cuprinzând membri din toate ţările mari, se desfăşura pentru a înăbuşi tulburările în Balcani şi, în

acelaşi timp, pentru a promova interesele Marilor Puteri în regiune.

Prezenţa birocraţilor străini în teritoriile otomane demonstra, fără îndoială, că autoritatea Porţii era în scădere, dar sultanul, nu o dată, a trecut cu vederea aceste lucruri. Mai mult, el a acceptat în mod corect Acordul de la Mürzsteg. De fapt, impactul practic al prezenţei poliţiei străine era slab. Jandarmii constituiau partea cea mai prost plătită şi mai neglijată a aparatului represiv al sultanului. De altfel, erau obligaţi să garanteze ordinea pe linia de front. Ca să-şi asigure o existenţă cât de cât normală, ei recurgeau la acte de corupţie.

Acordul de la Mürzsteg a scos la iveală interesele Austro-Ungariei şi ale Rusiei în Balcani. Din primăvara lui 1907, ministrul austro-ungar acreditat la Istanbul, abilul diplomat Pallavicini, într-un raport pregătit pentru ministrul său de Externe, Alois Lexa von Aehrenthal sublinia: „Unii au impresia că Anglia ar dori să conducă programele de reforme [în Macedonia]..., în vederea creării unei stabilităţi în regiune. Într-o parte se situează Germania, într-alta Anglia; aceştia sunt cei doi mari rivali. Eu însă nu cred că putem sta deoparte în acest război... Noi trebuie să ne străduim să exploatăm fertilitatea economică a marelui Imperiu Turc împreună cu Germania... Sigur că această chestiune [a căii ferate bosniece] aruncă umbra sa asupra tuturor celorlalte probleme legate de Turcia, în primul rând asupra problemei reformelor macedonene."[59]

În 1906 grupările conspirative mişunau înăuntrul Imperiului. În rândurile lor se aflau armeni, greci, evrei, bulgari etc. Organizaţia *Vatan* (Patria) din Damasc era cea

[59] Cf. Misha Glenny, *The Balkans ..., op. cit.*, p. 210.

mai influentă la Salonic. Ea era condusă de tânărul ofiţer turc Mustafa Kemal, născut în acel oraş.

Opoziţia armatei faţă de Abdülhamid al II-lea a fost inevitabilă în Macedonia[60]. Înainte de toate, militarii din Macedonia erau angajaţi de cel puţin un deceniu într-o campanie antiinsurgentă dură. De asemenea, după Acordul de la Mürzsteg din noiembrie 1903, ei urmau să suporte umilinţa monitorizării din partea poliţiei Marilor Puteri.

Ziarul vienez *Die Neue Freie Presse* relata că în cursul anului precedent Revoluţiei din iulie 1908, în toate zonele au avut loc şaptesprezece tulburări şi revolte puternice ale unităţilor militare sau ale garnizoanelor. În Macedonia, practic toate garnizoanele aflate în afara oraşelor Monastir şi Salonic refuzau să se supună ordinelor, unele dintre ele încheind chiar acorduri cu gherilele albaneze, bulgare şi sârbe în vederea desfăşurării de acţiuni militare în comun. La 24 iulie 1908, Abdülhamid, acum el însuşi speriat pentru propria-i viaţă, a anunţat că avea din nou forţă de lege Constituţia lui Mithad, care fusese abrogată cu treizeci şi doi de ani în urmă, ceea ce însemna, de facto, victoria Revoluţiei Junilor Turci.

Situaţia în Macedonia nu s-a îmbunătăţit nici în cursul şi nici după Revoluţia Junilor Turci din 1908. Promisiunile acestora pentru libertate şi progres s-au dovedit a fi o minciună.

Guvernul otoman făcea de multă vreme mari eforturi pentru a împiedica prin forţă crearea unui stat macedonean în cadrul frontierelor Turciei sau în afara lor. El nu putea însă să împiedice procesele economice, sociale, politice şi naţionale, care, inevitabil, duceau spre acest obiectiv. Din punctul de vedere al gradului de dezvoltare a

---

[60] Ernest Edmondson Ramsaur, Jr, *The Young Turks: Prelude to the Revolution of 1908*, New York, 1957, pp. 18, 116-130.

potenţialului economic, ale structurii de clasă a populaţiei, al nivelului gândirii naţional-politice, al tradiţiilor de luptă, Macedonia era mai avansată decât celelalte provincii otomane. În privinţa concentrării populaţiei urbane (peste 28%), Macedonia se afla chiar înaintea câtorva ţări balcanice[61]. Dezvoltarea economică, culturală şi social-politică a Macedoniei, relativ mai rapidă, condiţiile specifice în care ea se afla, create de reformele respective, mai ales după Insurecţia armată de la Ilinden din 1903 au avut o influenţă pozitivă asupra populaţiei turce din Macedonia. Un fact incontestabil este că Junii Turci, luând exemplu de la dezvoltarea politică a Macedoniei, vor putea să recunoască necesitatea schimbărilor interne în Turcia, deoarece conflictele între sistemul semifeudal turc şi aspiraţiile liberale ale maselor populare erau mai pronunţate şi, îndeosebi pe teritoriul Macedoniei, Junii Turci vor găsi condiţii mai favorabile de a acţiona decât la Istanbul, unde operau reţelele de spioni ai sultanului şi birocraţia reacţionară.

De aceea, rezistenţa populară a continuat. Eforturile depuse de Marile Puteri şi mai ales de Rusia şi Austria pentru reforme în Macedonia nu au avut nici un efect. Atentate în serie organizate de VMRO erau o mărturie că „problema macedoneană" era departe de a fi soluţionată, prevestind, în acelaşi timp, desfăşurarea tragicelor evenimente din anii 1912-1913.

---

[61] *La Macédoine et les macédoniens dans le passé*, Skopje, 1970, p. 257.

9. Războaiele balcanice, perioada interbelică şi consecinţele lor în lumea macedoneană

La 18 octombrie 1912, Bulgaria, Grecia şi Serbia au declarat război Imperiului Otoman. Deşi *de jure* scopul lor era „eliberarea Macedoniei", de fapt era vorba de împărţirea acesteia între ele. Cu exact un an în urmă, când Turcia intra în conflict armat cu Italia, guvernul bulgar făcuse un pas înainte înspre Serbia, propunându-i încheierea unei înţelegeri în vederea concretizării proiectului sus menţionat. În opinia Sofiei, Serbia trebuia să se mulţumească cu luarea în stăpânire a oraşului Skopje, Bulgariei revenindu-i Salonicul, Bitola şi Veles. A urmat o înţelegere bulgaro-sârbă de „Prietenie şi de alianţă", încheiată la 13 martie 1912, având mai multe clauze secrete, potrivit cărora Serbia recunoştea drepturile Bulgariei asupra teritoriilor aflate la est de Rodopi şi de fluviul Struma, iar Bulgaria accepta ca Serbia să devină stăpână pe teritoriile la nord şi vest de Muntele Shar. În cazul în care — din motive „interne şi externe" sau legate de „interesele naţionalităţilor sârbă şi bulgară" —, crearea unui stat autonom macedonean nu ar fi realizabilă, atunci şi teritoriile dintre Muntele Shar, Rodopi şi Arhipelag urmau să fie „înghiţite" tot de Belgrad şi de Sofia, având o linie de demarcaţie care ar merge de la Golem Vrv (la nord de Kriva Palanka) până la Lacul Ohrid. Cu acea ocazie, reprezentanţii oficiali sârbi au declarat: „Suntem dispuşi să facem orice, să pactizăm cu Dumnezeu şi cu dracul, ca să ne protejăm interesele vitale"[62]. Iar partea bulgară adăuga: „Macedonenii bulgari au pierdut din cauza noastră, de aceea trebuie să-şi continue drumul"[63]. Peste puţin timp, coaliţia

[62] Cf. Jovan Pavlovski, Mishel Pavlovski, *Makedonija vcera ..., op. cit.*, pp.158-159.

[63] *Ibidem.*

sârbo-bulgară s-a lărgit prin semnarea de acorduri între Bulgaria şi Grecia, între Grecia şi Serbia, respectiv între Muntenegru, Bulgaria şi Serbia. Aşadar, la începutul lui octombrie 1912, Liga Antiotomană era deja creată. Între timp, maşina propagandistică a aliaţilor balcanici şi-a intensificat activitatea pentru a pune în evidenţă faptul că acţiona în ajutorul tuturor „fraţilor creştini" şi pentru eliberarea Macedoniei de sub jugul otoman. Curând Macedonia a devenit un teatru de luptă între aliaţi şi otomani. Aceştia din urmă, după câteva bătălii sângeroase, au fost obligaţi să semneze, la 4 decembrie 1912, un armistiţiu. Între învingători au apărut însă primele neînţelegeri privind împărţirea „tortului". Înainte de toate, Serbia, care între timp îşi pierduse ieşirea la Marea Adriatică, voia să fie recompensată prin luarea zonei de-a lungul Vardarului, ceea ce i-a fost refuzată de Bulgaria. Grecia revendica Salonicul şi „ceva" din teritoriile estice ale Macedoniei. Şi în acest caz Bulgaria s-a exprimat negativ. În taină, la 1 iunie 1913, Serbia şi Grecia au căzut de acord să întreprindă o acţiune comună împotriva Bulgariei. Lor li s-a alăturat România, interesată să-şi păstreze controlul asupra Dobrogei de Sud. De fapt, după cum constată istoricul Gheorghe Zbuchea, binecunoscut cercetător al problemelor Sud-Estului european, intervenţia românească în cel de Al Doilea Război Balcanic „a avut la bază o triplă motivaţie: ocuparea Cadrilaterului şi securizarea graniţei sudice; asigurarea situaţiei naţionale a sutelor de mii de români împrăştiaţi în Peninsula Balcanică; stingerea rapidă a unui război care ameninţa să se generalizeze..."[64]. Rusia s-a exprimat pentru o soluţie paşnică a neînţelegerilor, în timp ce Austro-Ungaria, fiind de partea Bulgariei, în speranţa de a nimici

[64] Gheorghe Zbuchea, *Istoria Iugoslaviei*, Editura Corint, Bucureşti, 2001, p. 29.

o coaliţie antibulgară, a acordat Sofiei un ajutor consistent, dând curaj bulgarilor să-i atace pe foştii lor aliaţi, la 29 iunie 1913. Acest Al Doilea Război Balcanic s-a desfăşurat tot pe teritoriul Macedoniei. La 10 iulie, în conflictul interaliat a intervenit şi România, iar patru zile mai târziu la fel a procedat şi Turcia. În aceste împrejurări, Bulgaria, care voia să menţină „echilibrul" în Balcani, a suferit pierderi iremediabile, fiind obligată să se aşeze la masa negocierilor. La începutul lunii august 1913, în capitala României a fost încheiat Tratatul de Pace de la Bucureşti, prin care întreaga zonă „contestată" a fost dată Serbiei, Grecia a luat Salonicul şi teritoriile sud-estice ale Macedoniei, otomanii şi-au recuperat toate teritoriile pe care le pierduseră în cursul Primului Război Balcanic, cu excepţia Macedoniei Estice (Pirin), iar România şi-a asigurat stăpânirea Dobrogei de Sud. Pentru majoritatea ţăranilor macedoneni, după plecarea turcilor situaţia nu s-a îmbunătăţit deloc. Guvernanţii din Serbia, Bulgaria şi Grecia au făcut din regiunile macedonene un teritoriu colonizat, supus unei exploatări economice totale. Regimurile militare şi poliţieneşti din acele ţări, care erau în curs de a administra teritoriile Macedoniei, au urmărit scopul desnaţionalizării şi al asimilării sistematice a poporului macedonean.

Tratatul de la Paris (1919) şi sfârşitul Primului Război Mondial au sancţionat de asemenea împărţirea şi mutilarea Macedoniei. Situaţia economică şi politică în Macedonia Vardarului a devenit foarte gravă. Profitând de rata de şomaj extrem de ridicată şi de alte plăgi sociale, propaganda Partidului Comunist Iugoslav (PCI) a avut priză la oamenii simpli din oraşe şi din sate. În alegerile municipale din august 1920, comuniştii macedoneni au ieşit învingători în oraşele Skopje, Kumanova, Veles, Kavadarci şi în alte localităţi importante. Încă de la alegerile pentru

Adunarea Constituantă, comuniştii câştigaseră 15 locuri din totalul de 23. În aceste împrejurări, prin decretul *Obznana* (1920) şi Legea siguranţei statului (1921), guvernul regal a interzis activităţile PCI şi a instaurat în Macedonia un regim de teroare.

În 1920 VMRO revine în forţă, iar în 1924 este semnat Manifestul din Mai, care constituia un îndemn la unitatea mişcării naţionale revoluţionare macedonene. Un an mai târziu se vorbeşte despre o VMRO unită, cu referinţă la coagularea principalelor forţe patriotice şi revoluţionare din Macedonia.

VMRO era îngrijorată de faptul că, în opinia sa, politica bulgară voia „să paralizeze instinctul de conservare al poporului macedonean"[65]. Dimov afirma că „lui [poporului macedonean din Bulgaria] îi este practic interzis să se gândească la destinul său şi să încerce să găsească o ieşire din această situaţie... Să ai încredere în politica actuală bulgară, pentru poporul macedonean ar însemna să cadă pradă disperării. Aşa ceva însă nu se poate, nu poate să se întâmple. Este vorba de un întreg popor, care nu poate fi sacrificat pentru o politică."[66] În *Bjuletin na vremennoto predstavitelstvo* (Buletinul guvernului provizoriu), nr. 2, din 23 mai 1919, pp. 2-3, pe aceleaşi poziţii se află şi alte declaraţii ale vremii. Într-un material semnat de Pol Hristov, citim: „Austria a vrut s-o înghită [pe Macedonia] în întregime; Serbia, Grecia şi Bulgaria au căzut de acord ca s-o ia, certându-se apoi între ele cum s-o împartă în trei... Lăsaţi Macedonia să fie a macedonenilor. Macedonenii nu doresc altceva în plus... Drepturile lor istorice sunt tot atât de vechi ca şi ale Greciei... Unitatea limbii, deşi nu este

---

[65] Dimo H. Dimov, *Nazad kâm avtonomijata* (Întoarcere la autonomie), Sofia, pp. 45-46.

[66] *Ibidem*.

indispensabilă (ne stau martori Elveţia, Belgia şi multe alte ţări), este suficientă deoarece macedonenii pot să trăiască împreună şi să se înţeleagă după cinci secole sub Imperiul Otoman. Unitatea geografică şi economică a Macedoniei în frontierele sale naturale este mult mai evidentă decât cea a ţărilor vecine... În privinţa unităţii raselor şi religiilor, în ce ţară există într-adevăr aşa ceva? De ce aşadar să se împartă Macedonia?..." În continuare se punea accentul pe avantajele practice de care s-ar bucura toţi în cazul în care Macedonia ar deveni o ţară autonomă şi neutră. Între altele, ea ar servi pentru micile state balcanice ca o deschidere spre mare; ar juca rolul unui stat tampon între Grecia şi Bulgaria, duşmani seculari; ar închide drumul spre Constantinopol, nemaipermiţând întoarcerea Imperiului Bizantin; ar garanta internaţionalizarea Muntelui Sfânt (până atunci accesibil doar ortodocşilor); ar apăra interesele populaţiei evreieşti numeroase care trăieşte la Salonic (circa 80.000 de persoane); ar asigura o creştere importantă a influenţei comunităţii catolice franceze care există în Macedonia şi care, în cazul unei eventuale împărţiri, ar fi obligată să se stingă şi să dispară. Se mai adăuga că o Macedonie autonomă şi neutră ar putea servi şi ca nucleul unei viitoare confederaţii de state balcanice, ba chiar această republică autonomă macedoneană ar însemna „constituirea unei noii Elveţii în Balcani". Într-un alt document din Arhivele Macedoniei, tot din anul 1919, intitulat *Eliberarea şi independenţa Macedoniei nu este un act duşmănos faţă de popoarele libere din Balcani*, emis de Grupul revoluţionar macedonean din Serres, se afirma: „În faţa naţionalismului balcanic, care, aspirând la dominarea popoarelor şi a ţărilor străine, a destrămat în mod progresiv întreaga Peninsula Balcanică, noi înălţăm vechiul steag al autonomiei macedonene, drapelul bunei înţelegeri

balcanice şi a înfrăţirii viitoare". Autorii acestui document se exprimau în favoarea „recreării Macedoniei în limitele geografice şi economico-industriale naturale": Salonic, Valea Vardarului, Skopje, Bitola.

Tot în 1920 (15 ianuarie), la Sofia a fost fondată Federaţia Comunistă din Balcani (FCB) — care era, de fapt, o verigă a Cominternului —, uniune compusă din reprezentanţi ai partidelor comuniste din câteva ţări balcanice: Bulgaria, Grecia, Iugoslavia şi România. FCB a desfăşurat o activitate intensă între anii 1921 şi 1924, când mişcarea revoluţionară macedoneană considera că revoluţia socialistă mondială ar trebui să înceapă în Balcani. Evenimentele din această regiune nu se petreceau însă cum dorea şi plănuia FCB. În sânul mişcărilor de stânga din diferite ţări balcanice, inclusiv din Macedonia, existau contradicţii şi tendinţe deseori total opuse. Primele eforturi depuse în vederea tratării în mod efectiv a situaţiei din Balcani, în special a celei din Macedonia, s-au concretizat în deciziile celei de-a cincea Conferinţe a FCB, care a avut loc la Moscova, la 8-12 decembrie 1922. Printre altele, s-a adoptat „o poziţie pozitivă faţă de lupta pentru independenţă a popoarelor din Tracia şi din Macedonia"[67]. Într-adevăr, era vorba de hotărârile Partidului Comunist Bulgar (PCB) şi respectiv ale Partidului Comunist Iugoslav (PCI), privind problema în cauză. Fiind direct interesat de tot ceea ce se întâmpla în Macedonia, acesta din urmă, la fel ca şi PCB, insista asupra faptului că Partidul Comunist Iugoslav trebuia să creeze în toate centrele importante din Macedonia organizaţii de partid şi să intensifice activitatea Partidului „în această provincie". Pe de altă parte, FCB intenţiona ca

[67] Ivan Katardjiev, „Federaţia Comunistă din Balcani şi atitudinea sa faţă de chestiunea naţională macedoneană", în *Macédoine*, Etnografie..., *op. cit.*, p. 378.

toate mişcările revoluţionare din Balcani, inclusiv cea din Macedonia, să fie puse sub controlul ei, în scopul înfiinţării Republicii Socialiste Sovietice Balcanice.

Într-o rezoluţie intitulată *Viitorul Macedoniei şi al Traciei*, de la bun început se menţiona că, din cauza poziţiei geopolitice, cel care domină Macedonia ar putea domina întreaga Peninsulă Balcanică. Aici îşi are rădăcinile lăcomia tuturor acelora care ar dori să pună sub stăpânire Macedonia. Mai departe, în rezoluţie se vorbea despre poziţia naţională a poporului macedonean, erau reproduse aproape în mod identic punctele de vedere ale partidelor social-democrate balcanice, subliniindu-se faptul că în Macedonia sunt prezente toate naţionalităţile predominante în ţările vecine, dar într-o proporţie care nu permite nici uneia dintre ele să devină majoritară. Tocmai acest adevăr le serveşte ca pretext celor din afară pentru a se amesteca în treburile interne ale Macedoniei. Ajunsă la această concluzie, sau mai bine spus acceptând această poziţie, rezoluţia menţiona că, în condiţiile în care nu există nici o naţiune vecină care să aibă o poziţie dominantă, instalarea puterii vreunei ţări balcanice în Macedonia ar însemna „oprimare naţională a majorităţii populaţiei din Macedonia, ceea ce ar crea condiţiile pentru o luptă naţională, care ar fi exploatată de către alte ţări interesate conform proiectelor lor de anexare"[68]. Ca argument în favoarea acestor afirmaţii, sunt menţionate rezultatele Pactului Balcanic încheiat între Bulgaria, Serbia şi Grecia, care, la prima vedere, urmăreau acelaşi scop, dar în realitate acţionau pentru ocuparea şi împărţirea Macedoniei. Războaiele Balcanice au avut aceeaşi menire. De fapt, în cursul Primului Război Mondial, Bulgaria a trecut de partea Puterilor Centrale, dat fiind că acestea i-au promis întreg teritoriul Macedoniei.

[68] *Idem*, p. 384.

Problema naţională macedoneană a ajuns şi la Parlamentul Greciei. Începând cu anul 1924, când, pentru prima dată, a luat poziţie în privinţa chestiunii macedonene, Partidul Comunist (PCG) al acestei ţări, în ciuda greşelilor de principiu în această privinţă, cum ar fi oportunismul şi inconsecvenţa, n-a pretins niciodată că macedonenii nu erau o naţiune aparte, împărţită între trei state balcanice. De fapt, PCG a adoptat două atitudini: în 1924 a acceptat principiul autodeterminării fiecărei naţiuni, recunoscându-le macedonenilor dreptul de a se unifica şi de a crea un stat macedonean unic şi autonom. În 1935, a renunţat la această atitudine, înlocuind-o cu deviza: „Egalitate deplină pentru minorităţi". Pentru ambele luări de poziţie, PCG a fost atacat, acuzat şi judecat ca „trădător" de către cercurile conducătoare elene. În ciuda persecuţiilor, PCG, în afară de forurile internaţionale şi de presă, s-a folosit şi de Parlamentul ţării. Astfel, în perioada dintre cele două războaie mondiale, PCG a putut să treacă de două ori pe agenda Parlamentului grec problema macedoneană, prima dată în 1927, când se exprima pentru „Macedonia şi Tracia unice şi autonome", şi apoi în 1935, când a adoptat deviza: „Egalitate deplină pentru minorităţi", reuşind să informeze şi să sensibilizeze publicul intern şi cel mondial.

În Macedonia Egeii, poziţia adoptată de către PCG încă de la cel de-al treilea Congres extraordinar al său în favoarea creării unei Macedonii autonome în cadrul unei Federaţii Balcanice era perfect acceptabilă pentru populaţiile macedonene. Succesele electorale ale PCG nu au întârziat să apară, mai ales în marile centre urbane: Salonic, Kavala, Dhrama, Serez, Vodena, Negush, Ber etc.

Acordul bulgaro-grec privind schimbul de populaţii a agravat situaţia macedonenilor, care au fost constrânşi să-şi

abandoneze căminele mutându-se în Bulgaria pentru a lăsa locul grecilor veniţi din alte regiuni. În 1928, circa 428.000 de greci din Asia Mică, Caucaz, Tracia, din ţările balcanice şi din alte ţări ajunseseră deja în Macedonia Egeii.

Militanţii revoluţionari macedoneni, care colaborau strâns cu PCG, au organizat în martie 1934 la Vodena adunarea constituantă a VMRO (unită), au redactat programul şi şi-au ales conducerea. Dictatura lui Metaxa (1936) a scos PCG în afara legii, activiştii şi liderii săi, alături de alte personalităţi progresiste, fiind persecutaţi şi condamnaţi. Totuşi, macedonenii regiunii egeene au participat activ în luptele împotriva invadatorilor italieni (1940). Aproape două treimi dintre cei ucişi în războiul antifascist fuseseră mobilizaţi din satele şi oraşele Macedoniei Egeii şi ale Traciei Occidentale.

Încă din 1925, în plină clandestinitate, a fost reconstituită VMRO (unită) şi în Macedonia Vardarului, cu centrul la Veles. Ea avea organizaţii şi grupuri la Skopje, Shtip, Prilep, Kumanova, Kavadarci, Strumica şi Gevgelija, precum şi în alte oraşe şi localităţi. În 1929, regimul dictatorial monarho-fascist al regelui Alexandru le-a destrămat, arestând şi condamnând numeroşi activişti.

În 1935, în partea de Vardar a Macedoniei s-a înfiinţat Mişcarea Naţională Macedoneană (MANAPO), iar în 1940 forţele democratice din ţară şi-au concretizat programul politic pentru eliberarea naţională şi socială a Macedoniei.

10. Insurecţia antifascistă victorioasă a poporului macedonean

În anul 1941 Regatul Iugoslaviei a fost învins de către armata Germaniei naziste. În luna mai a aceluiaşi an,

Macedonia Vardarului a fost ocupată de trupele Bulgariei, iar un teritoriu redus a căzut sub stăpânirea armatelor italiene. Trupele germane au intrat în Skopje la 7 aprilie 1941. După numai şase zile întreaga Macedonie era ocupată. Capitularea a fost semnată la 17 aprilie, la Belgrad. În urma acordului între aliaţii fascişti privind împărţirea Iugoslaviei (din 3 octombrie 1929, Regatul Sârbilor, Croaţilor şi Slovenilor, creat la 1 decembrie 1918, din care făcea parte şi Macedonia, îşi schimbase numele în Regatul Iugoslaviei), bulgarii au ocupat cea mai mare parte a Macedoniei. Partea occidentală a Macedoniei Vardarului, cu oraşele Tetova, Gostivar, Kërçova, Dibra şi Struga, regiunea Kostur şi câteva sate din regiunea Prespa, deşi formal îi reveniseră Albaniei, au fost de fapt ocupate de către Italia fascistă. Pentru poporul macedonean şi celelalte naţionalităţi din Macedonia, regimul fascist însemna un nou jug, dar, totodată, începutul celei mai importante etape în lupta de eliberare naţională. Este cunoscut faptul că, paralel cu încercările seculare ale ţărilor vecine de a pune sub stăpânire Macedonia, a funcţionat, între altele, şi o mişcare politică „urmărind crearea unei Macedonii distincte, suverane sau autonome, sub protecţia şi garanţia Marilor Puteri"[69]. Cel puţin, încă din anii 1903-1913, Macedonia devenise „adevărata miză a «problemei orientale» în curs de rezolvare în spaţiul european"[70]. Macedonenii nu s-au lăsat păcăliţi de ocupanţii bulgari, care pretindeau că au venit ca „eliberatori ai poporului macedonean". În august 1941 a fost constituit la Skopje primul detaşament de partizani, la mijlocul lui septembrie un al doilea detaşament a fost înfiinţat la Prilep şi doar o lună mai târziu era

[69] Gheorghe Zbuchea, *Istoria Iugoslaviei*, Editura Corint, Bucureşti, 2001, p. 26.

[70] *Idem*, p. 27.

gata de luptă şi detaşamentul din Kumanova. Încă din iunie, avioanele germane de pe aerodromul din Skopje au fost incendiate; în august au avut loc sabotaje în minele din Radusha, în septembrie o puternică explozie a izbucnit la intrarea în tunelul de lângă Bogomil. Aceste acte demonstrau că patrioţii, care se aflau la originea rezistenţei antifasciste abia începute, nu erau de acord cu direcţia Comitetului regional al Partidului Comunist din Iugoslavia pentru Macedonia (PCYM), condusă de Metodie Shatorov-Shario, care, fiind sub influenţa Partidului Muncitoresc (Comunist) Bulgar (PMB), era împotriva unei insurecţii armate sub pretextul că „nu venise încă momentul potrivit". În septembrie 1941 s-a creat un nou Comitet regional al PCYM, în frunte cu Lazar Kolishevski. Statul Major Regional, constituit imediat, s-a transformat în 1942 în Stat Major General. Între timp, pe tot cuprinsul Macedoniei au luat fiinţă comitete militare, cu sediul în oraşe, având misiunea de a pregăti insurecţia armata antifascistă. Luarea cu asalt a direcţiei de poliţie, a închisorii şi a reţelei PTT la Prilep, la 11 octombrie 1941, marchează începutul acţiunilor armate de mari proporţii împotriva ocupanţilor. Au urmat atacuri înverşunate antifasciste în împrejurimile oraşelor Kumanova şi Skopje, precum şi în alte părţi ale Macedoniei. Trupele de ocupaţie au luat măsuri severe pentru intimidarea populaţiei şi înăbuşirea în faşă a focului de revoltă: au operat arestări masive, deportări, execuţii. În ciuda represaliilor, însă, revolta s-a lărgit necontenit, mişcarea partizanilor devenind din ce în ce mai puternică. În vara anului 1942, pe câmpul de luptă funcţionau douăsprezece detaşamente, iar un an mai târziu erau deja eliberate teritorii vaste, mai ales în vestul Macedoniei. La 19 martie 1943, la Tetova a fost ales primul Comitet Central al Partidului Comunist din Macedonia, în frunte cu

Lazar Kolishevski, consacrând autonomia Partidului Comunist din Macedonia (PCM). Începută, aşadar, la 11 octombrie 1941, lupta de eliberare naţională a Macedoniei de sub jugul fascist a avut rezultate remarcabile până în vara anului 1943. Detaşamentele de partizani acţionau aproape în toate regiunile Macedoniei de astăzi, şi în cursul verii lui 1943 au fost create bazele pentru desfăşurarea operaţiunilor militare pe scară largă în partea Macedoniei aflată sub ocupaţie italiană: în Prespa, Tikveş şi Kumanova, datorită faptului că existau deja teritorii libere, unde organele de putere democratică populară îşi desfăşurau activitatea în mod normal. În aceste împrejurări, la 2 august 1943 s-a întrunit Consiliul Central al Partidului Comunist din Macedonia, care, alături de alte decizii, a hotărât convocarea primei reuniuni a Consiliului Antifascist de Eliberare Naţională a Macedoniei (ASNOM). În luna noiembrie 1943 a luat fiinţă Comitetul de Iniţiativă pentru întrunirea lui ASNOM, ceea ce era prevăzut în cadrul concluziilor celei de-a doua reuniune a AVNOJ (Consiliul Antifascist de Eliberare Naţională a Iugoslaviei) privind proclamarea Iugoslaviei pe principiul federativ, Macedonia devenind una dintre unităţile federative, iar poporului macedonean recunoscându-i-se toate drepturile.

În ziua de 2 august 1943 s-a înfiinţat la Prespa Partidul Comunist Macedonean. În acelaşi an ia fiinţă cea dintâi unitate a Armatei Macedoniei. Consiliile de eliberare naţionale, ca nuclee ale viitorului guvern popular, au fost create pe întreg teritoriul ţării. Comandamentul Armatei de Eliberare Naţională (NOV) a dat publicităţii *Manifestul*, care enumera obiectivele luptei de eliberare. Consiliul Antifascist de Eliberare Naţională a Iugoslaviei (AVNOJ) a declarat înfiinţarea Iugoslaviei Federale Democratice, Macedonia devenind una dintre republicile sale. Între anii 1943-1944,

forţele antifasciste iugoslave, conduse de comuniştii lui Iosip Broz Tito, au pus stăpânire asupra unei mari părţi din teritoriul de sud-est al Iugoslaviei. Dat fiind că Bulgaria era în acel moment în război cu Serbia, comuniştii iugoslavi au încercat să-şi consolideze poziţiile prin atragerea de partea lor a populaţiei din sud-vestul Bulgariei, din regiunea Pirinului. Deja în octombrie 1943 s-a proclamat intenţia de înglobare a acestei regiuni într-o Macedonie Mare, care urma să cuprindă şi nordul Greciei. Consiliul Antifascist de Eliberare Naţională a recunoscut naţiunea macedoneană la 29 noiembrie 1943. Se preconiza ca viitorul stat macedonean să beneficieze de o poziţie egală cu celelalte componente ale Federaţiei iugoslave.

În plin război, macedonenii au creat unităţi de luptă împreună cu partizanii greci din Macedonia Egeii, în regiunile Kukush şi Negri, la poalele muntelui Pajak, în regiunile Kajlar, Kostur, Vodena, Lerin etc, încadrându-se, îndeosebi, în rândurile EAM (Frontul de Eliberare Naţională), constituit în septembrie 1941, apoi în ELAS (Armata de Eliberare Naţională), înfiinţată în decembrie 1941. Partidul Comunist Grec (PCG), EAM şi ELAS şi-au întins foarte repede activitatea pe întreg teritoriul Macedoniei Egeii, iar în 1943 aproape pe tot cuprinsul Greciei. Macedonenii au participat în masă la formaţiunile militare de toate nivelurile: batalioane, regimente şi divizii. În martie 1943, PCG a creat Comitetul de Eliberare Naţională (PEEA), care a pregătit convocarea unei Adunări Naţionale. PEEA a proclamat drepturile democratice ale poporului grec fără să spună însă nimic despre cele ale poporului macedonean. Fiind sub influenţa unor cercuri ultranaţionaliste şi străine, PEEA a trecut la dizolvarea Comitetelor slavo-macedonene de eliberare naţională, formate în 1943. Dându-şi seama de această nouă strategie a PEEA, o parte din

combatanţii macedoneni au părăsit ELAS alăturându-se Armatei de Eliberare Naţională şi detaşamentelor de partizani din Iugoslavia.

Macedonenii din Macedonia Pirinului au fost printre primii care au participat la rezistenţa antifascistă din Bulgaria. Primele lor acţiuni armate au avut loc în cursul verii anului 1941. În 1942, formaţiuni partizane, conduse de Comitetul regional al PCM, în frunte cu Nikola Parapunov, operau în împrejurimile regiunilor Gorna Djumaia, Nevrokop şi Petrici, intrând în conflict şi cu Comitetul Central al PMB, care, după cum am mai menţionat, considera că momentul pentru luptă armată nu venise încă. Asasinarea lui Nikola Parapunov în 1943 a fost o lovitură grea dată insurgenţilor. Totuşi, ei au devenit stăpâni pe întreaga regiune Pirin, ceea ce a avut o influenţă pozitivă în celelalte zone ale Bulgariei.

Capitolul V

CEL MAI TÂNĂR STAT AL EUROPEI

Prima sesiune a Consiliului Antifascist de Eliberare Naţională a Macedoniei (ASNOM), ţinută la 2 august 1944, în plin război, la mănăstirea Prohor Pcinski, cu participarea a 116 delegaţi din Macedonia Vardarului, Pirinului şi Egeii, a hotărât crearea celui mai tânăr stat din vechiul continent, rezultat al luptelor victorioase duse de poporul macedonean în anii celui de Al Doilea Război Mondial. ASNOM a devenit şi a rămas singurul campion al suveranităţii poporului macedonean. Aspiraţiile seculare ale acestuia de a trăi liber în statul său propriu au fost împlinite. Cea mai importantă hotărâre luată la Prohor Pcinski a fost proclamarea lui ASNOM ca organ suprem legislativ şi executiv reprezentând poporul macedonean ca autoritatea statală de vârf în Macedonia.

Celelalte hotărâri prevedeau crearea unui guvern care urma să se ocupe de rezolvarea problemelor respective, în conformitate cu orientările ASNOM. S-au pus şi bazele Constituţiei Macedoniei, având un supliment special consacrat drepturilor esenţiale ale cetăţenilor. Declaraţia respectivă stipula că toţi cetăţenii Macedoniei „sunt egali în faţa legii, indiferent de naţionalitate, sex, rasă şi religie". Ea garanta, de asemenea, drepturile minorităţilor etnice „la o viaţă naţională liberă"[71]. Minorităţile au fost menţionate şi în *Manifestul* ASNOM, unde se preciza că „se

[71] Cf. Jovan Pavlovski, Mishel Pavlovski, *Makedonija vcera i denes..., op. cit.*, p. 9.

proclamă libertatea şi egalitatea minorităţilor"[72]. Declaraţia Drepturilor Cetăţenilor garanta „siguranţa individului şi a proprietăţii"[73], precum şi dreptul la iniţiativă în viaţa economică. Prin acest document, tânărul stat macedonean garanta drepturile fundamentale umane ale cetăţenilor săi, libertatea religiei, a conştiinţei, a cuvântului, a presei, a adunărilor şi a asociaţiilor. Conform Declaraţiei, procesul electoral „în Macedonia democratică se aplică de către alegători prin vot secret bazat pe dreptul general, direct şi personal". De acum înainte, dreptul la vot era garantat tuturor cetăţenilor care împlineau vârsta de 18 ani, „cu excepţia persoanelor cu handicap mintal, precum şi persoanelor acuzate pentru acţiuni îndreptate împotriva intereselor luptei de eliberare a poporului [cel de Al Doilea Război Mondial]".

O altă decizie esenţială a primei sesiuni a ASNOM a fost introducerea limbii macedonene ca limbă oficială a noului stat macedonean. Această hotărâre „suplimenta şi şlefuia" fizionomia şi caracterul noului stat macedonean, reprezentând o confirmare a principiului de autodeterminare a poporului macedonean. Având în vedere faptul că în trecut limba macedoneană fusese supusă unor restricţii foarte dureroase de către guvernele şi propaganda străină, ASNOM a sancţionat folosirea ei prin lege în statul abia creat. Luând cuvântul la prima sesiune a ASNOM, renumitul om de ştiinţă macedonean, academicianul Blazhe Konevski s-a concentrat asupra „definirii regulilor" limbii literare macedonene, care urmau să devină baza discuţiilor privind limba şi ortografia organizate în octombrie 1944 la Gorno Vranovci, unde au fost prezentate trei proiecte legate de aceste probleme. Mai târziu,

[72] *Idem*, p. 10.
[73] *Ibidem.*

Konevski avea să sublinieze că „standardizarea limbii literare macedonene s-a definitivat" prin adoptarea, la 3 mai 1945, a alfabetului, şi respectiv a ortografiei la 7 iulie 1945, ambele propuse de Comisia Limbii şi a Ortografiei. Aceste acte marcau concretizarea tuturor eforturilor din trecut depuse în vederea creării unei limbi macedonene comune şi începutul dezvoltării libere a unei limbi complet formate. Limba literară macedoneană a fost codificată pe baza principalelor dialecte, vorbite la Tito Veles, Prilep, Bitola (Monastir) şi Kicevo (Kërçova), care făceau parte din grupul dialectelor Macedoniei vestice, mai puţin influenţate de limbile popoarelor vecine. Ortografia limbii literare macedonene a fost construită pe baze fonetice, iar alfabetul macedonean este compus din 31 litere.

Noul stat macedonean modern a devenit membru al noii Federaţii Iugoslave urmând să constituie un fel de „magnet" care să atragă teritoriile limitrofe deţinute de Bulgaria şi de Grecia. Conducătorii iugoslavi, în frunte cu Iosip Broz Tito, au revendicat Macedonia greacă şi au încurajat mişcarea separatistă a populaţiei slavofone de acolo. Astfel, într-un discurs ţinut la Skopje, la 11 octombrie 1945, Tito declara: „Nu vom renunţa niciodată la dreptul poporului macedonean de a fi unit... Nu suntem indiferenţi la soarta fraţilor noştri din Macedonia Egeii [cea deţinută de Grecia], iar gândurile noastre sunt de partea lor. Vom apăra neîncetat principiul că macedonenii trebuie să fie uniţi în ţara lor".

Cucerirea părţii greceşti a Macedoniei fusese dorită anterior şi de premierul iugoslav, Milan Stoiadinovič. Între anii 1937-1938, acesta i-a declarat în mai multe rânduri ministrului italian de Externe, contele Galeazzo Ciano, că „spaţiul vital" al Iugoslaviei se întinde până la Marea Egee, cuprinzând Salonicul. Ulterior, guvernul Cvetkovič, care a

aderat la Axă pe 18 martie 1941, a obţinut acordul Germaniei pentru o extindere a Iugoslaviei până la Marea Egee (inclusiv Salonicul), în cadrul „noii ordini europene". Răsturnarea guvernului sârb progerman la 27 martie 1941 a zădărnicit acest plan[74]. Pe de altă parte, evenimentele din perioada anilor 1943–1945 reprezentau de fapt şi dorinţa de a realiza sub o altă formă un vis mai vechi al comuniştilor bulgari, datând din perioada interbelică. Cominternul preconizase constituirea unei Federaţii comuniste balcanice, în care trebuia să fie inclusă şi Macedonia, separându-se de Iugoslavia „burgheză şi naţionalistă". Prin acest act se asigura o hegemonie bulgară în cadrul acestei Federaţii (se cunoaşte rolul extrem de important pe care l-a avut Gheorghi Dimitrov în Internaţionala Comunistă). Comuniştii bulgari acţionau pentru realizarea unor aspiraţii mult mai vechi ale Bulgariei. De fapt, încă din 1893 se urmărea alipirea Macedoniei la Bulgaria. Şi sintagma „etnie macedoneană" a fost folosită în cadrul planurilor comuniste de reorganizare a Balcanilor într-o Federaţie de republici comuniste şi de aducere a întregii regiuni în sfera de influenţă a Moscovei. Tito a preluat însă ideea de autonomie a Macedoniei, transformând-o într-un instrument al planurilor proprii de hegemonie a Belgradului în Balcani (o Federaţie comunistă a slavilor balcanici).

După ce Bulgaria a fost ocupată de Armata sovietică, s-au desfăşurat tratative între Tito şi liderii comunişti bulgari (în septembrie-octombrie 1944), prin care se urmărea ca însăşi Bulgaria să devină o a şaptea republică în cadrul Federaţiei Iugoslave. Planul a eşuat fiindcă el nu le convenea

[74] E. Kofos, „National Heritage and National Identity in Nineteenth and Twenteenth-Century Macedonia", în *European History Quarterly*, 1989, pp. 95-97.

nici sovieticilor şi nici anglo-americanilor, dar Iugoslavia şi-a continuat politica de expansiune spre sud, implicându-se militar în războiul civil din Grecia, din 1945-1946. Perioada tulbure a acestui război civil dădea comuniştilor iugoslavi speranţa ca Macedonia „democratică", înfiinţată în 1944, să poată deveni centrul de care s-ar lega întreaga Macedonie istorică, până la Salonic. S-a format şi un Front de eliberare a poporului slav macedonean, care însă a intrat în conflict cu Armata de Eliberare Naţională din Grecia (în vara şi toamna anului 1944). Eşecul rebeliunii comuniste din Grecia a pus capăt şi acestei tentative de expansiune iugoslavă spre sud. Totuşi, Iugoslavia a îndrăznit să ceară la Conferinţa de Pace de la Paris (6 septembrie 1946) ca Macedonia să fie „unificată", prin aceasta înţelegându-se revendicarea teritoriului care aparţinea Greciei.

Ca noul stat macedonean să dobândească legitimitate şi un statut egal în cadrul Federaţiei Iugoslave, a fost din nou nevoie de „încetăţenirea" limbii macedonene, care deseori era considerată un dialect bulgar apusean. În momentul de faţă în Macedonia se insistă mult asupra argumentării individualităţii poporului macedonean slav, diferit de sârbi şi de bulgari, dar mai apropiat de sârbi prin tradiţii, limbă şi istorie. În opinia oamenilor de ştiinţă macedoneni, limba slavonă bisericească pe care au folosit-o Sfinţii Apostoli Chiril şi Metodiu este o „limbă macedoneană veche". Aceste interpretări care datează din perioada comunistă s-au menţinut şi după 1990; pe de altă parte, ele au antecedente în propaganda sârbească de la începutul secolului al XX-lea, care urmărea să legitimeze confruntarea cu Bulgaria. S-au editat numeroase cărţi şi studii şi s-a încercat să se creeze o limbă literară macedoneană. Punctul de vedere oficial este că istoria statului macedonean

slav îşi are începuturile în secolele VI–VII, atunci când aici s-au aşezat primele triburi slave. Pentru ca slavii macedoneni să poată fi consideraţi singurii autohtoni din zonă, a fost exclusă orice posibilitate a unei prezenţe timpurii a vlahilor (aromânilor) în Macedonia. Aceştia ar fi venit din Albania, ca şi albanezii[75].

Timp de 45 de ani, statul macedonean, Republica Populară Macedonia, iar mai târziu Republica Socialistă Macedonia, a fost una dintre cele şase republici componente ale Federaţiei Iugoslave.

În urma evenimentelor anilor '90 ai secolului trecut, după colapsul Federaţiei Iugoslave, în Macedonia a fost organizat (la 17 noiembrie 1991) un referendum în vederea constituirii Republicii independente a Macedoniei. În lumina rezultatelor acestui plebiscit popular, Macedonia a fost declarată stat independent, suveran, laic şi democratic. În preambulul noii Constituţii, aprobată la 17 noiembrie 1991, se scrie: „Macedonia este constituită ca o naţiune–stat a poporului macedonean şi garantează deplina egalitate şi convieţuire a poporului macedonean cu albanezii, turcii, vlahii, ţiganii şi alte minorităţi care trăiesc în Republica Macedonia".

Republica Macedonia, sau FYROM (fosta republică iugoslavă Macedonia) este membru al Organizaţiei Naţiunilor Unite (ONU), din 8 aprilie 1993, precum şi al tuturor celorlalte mari organizaţii internaţionale: al OSCE, din 12 octombrie 1995; al Consiliului Europei, din 17 octombrie 1995; al Parteneriatului Programului pentru Pace, din 15 noiembrie 1995. În acelaşi timp, Macedonia a făcut demersurile necesare pentru a se asocia şi a adera la

[75] J. Trifunovski, „Die Aromunen in Mazedonien", *Balcanica*, 2, 1971, pp. 337-347.

Uniunea Europeană (UE) şi la Pactul militar al Atlanticului de Nord (NATO).

De-a lungul istoriei, macedonenii şi-au lăsat ţara, emigrând pe alte meleaguri. Prezenţa lor în Europa de Est datează din secolele XVII–XVIII, dar numărul macedonenilor exilaţi aici a crescut simţitor în secolul al XIX-lea, ei ajungând şi în Europa de Vest, precum şi în SUA, Canada, Australia etc. Cauza principală a părăsirii căminului a fost situaţia economică gravă în care se afla Macedonia sub jugul otoman şi represaliile la care a fost supusă populaţia sa în acea perioadă, dar şi mai târziu. În afară de satisfacerea necesităţilor vieţii, macedonenii din exil au avut o altă preocupare permanentă: să-şi ajute, cu tot ceea ce le stă în putinţă, ţara de baştină. Organizându-se în asociaţii de întrajutorare, în fundaţii şi în alte structuri, macedonenii din exil s-au străduit să-şi păstreze cultura naţională, tradiţiile şi obiceiurile din generaţii în generaţii. Anii care au urmat Primului Război Mondial au provocat în rândurile emigraţiei macedonene din SUA şi din Canada o profundă mişcare de transformare şi de realizare a unui număr de acţiuni decisive pentru schimbarea situaţiei create în Macedonia după Conferenţa de Pace de la Versailles (1919), în folosul independenţei Macedoniei, prin colaborarea cu alte forţe progresiste din Balcani. În acest context, trebuie să menţionăm, printre altele, fondarea şi activitatea desfăşurată de Alianţa Populară Macedoneană (APM) în SUA şi Canada, care tindea să ofere patrioţilor macedoneni posibilitatea de a juca un rol important în realizarea unui teren favorabil de luptă pentru eliberarea naţională şi socială a patriei, ca o premisă pentru crearea viitorului stat macedonean. În rândurile APM au intrat, în 1930, câteva grupări progresiste independente macedonene care îşi făcuseră apariţia încă din 1928. APM a

exercitat o influenţă pozitivă, nu numai în organizarea emigraţiei macedonene din SUA şi Canada, ci şi în corecta informare în privinţa evenimentelor din Macedonia şi din ţările vecine, precum şi în acţiunile de demascare a regimurilor profasciste din Balcani. Dar, deşi a jucat un rol pozitiv, APM a fost criticată de către o bună parte a diasporei macedonene din SUA şi din Canada, ce avea alte convingeri decât de stânga. De altfel, de la bun început APM nu a ascuns legăturile sale strânse cu mişcarea muncitorească din ţară.

În orice caz, se poate afirma că, în ciuda apartenenţei politice şi ideologice, în general toţi macedonenii aflaţi în afara graniţelor Republicii Macedonia ţin în continuare la statul lor şi luptă, prin toate mijloacele de care dispun, ca el să meargă în pas cu ţările cele mai dezvoltate ale lumii.

Republica Macedonia este o ţară muntoasă: 80% din suprafaţa sa sunt „ocupate" de munţi, iar 20% sunt câmpii. La est, Masivul Rodopi face legătura între Macedonia actuală, Bulgaria şi Grecia. Cota cea mai înaltă este Ruen (2252 m). Vestul şi sud-vestul ţării sunt complet acoperite de munţi. La sud, graniţa cu Grecia (262 km) este marcată de Munţii Kozhuf şi Nidzhe, a căror cotă maximă este de 2521 m (Kajmakashalan). La est, Macedonia are graniţă (165 km) cu Bulgaria, iar la nord cu Serbia-Muntenegru (232 km). În partea centrală a Macedoniei de astăzi se află Masivul Jakupitsa, având cota maximă 2540 m (vârful Solunska Glava). Muntele Baba, cu vârful Pelister (2601 m), este în partea occidentală. La vest se află Munţii Shar, Bistra, Stogovo, Karaorman şi Galicitsa. Shar este masivul cel mai înalt şi cel mai întins al Republicii, având 39 de lacuri montane şi o înălţime maximă de 2747 m (vârful Titov). Graniţa cu Albania este în partea de est (191 km), unde se află şi muntele cel mai înalt, Korabi (2764 m). Macedonia

are şi câmpii întinse, cum ar fi cele din Skopje, Polog, Pelagonia şi Ovce Pole. Câmpia Demir Kapia se află între trecători şi leagă oraşele Veles şi Gevgelia. Drumul principal care începe la Skopje şi ia sfârşit la Salonic, trece tocmai prin Demir Kapia. Principalele ape ale ţării sunt fluviul Vardar şi râurile Drina Neagră şi Binačika Morava. Pe întreg teritoriul macedonean există în jur de 50 de lacuri, printre care cele mai importante sunt: Ohrid (348 km^2), Prespa (274 km^2), Dojran (43,1 km^2), care parţial aparţin Albaniei, respectiv Greciei.

Republica Macedonia, sau FYROM, având graniţele care au rezultat după cel de Al Doilea Război Mondial, se află în centrul Peninsulei Balcanice şi se întinde pe o suprafaţă de 25.713 km^2.

Republica Macedonia are, conform recensământului din 1994, o populaţie de 1.936.877 de locuitori, dintre care 976.051 (50,4%) bărbaţi şi 960.826 (49,6%) femei; densitatea este de 79,8 locuitori pe km^2, populaţia urbană reprezentând 58%, iar cea rurală 42%. Capitala este Skopje, cu 448.229 locuitori, alte oraşe importante fiind: Bitola (84.002 locuitori), Prilep (70.152), Kumanova (69.231), Tetova (51.472), Titov Veles (47.326), Shtip (42.826), Ohrid (42.908), Gostivar (40.012), Kavadarci (32.429) şi Strumica (34.396). Comparată cu recensământul din 1981 (1.909.136 locuitori), populaţia Macedoniei a crescut cu peste 1%. Este un fapt cunoscut totuşi că în 1900 doar 908.904 persoane locuiau pe teritoriul Republicii Macedonia, iar conform recensământului efectuat în 1948, Macedonia avea 1.152.986 locuitori. Suprafaţa Republicii Macedonia este doar o parte a ceea ce a fost Macedonia istorică. Situarea Macedoniei la încrucişarea sferelor de influenţă şi mai ales mozaicul etnic deja cunoscut au generat, din când în când, o stare tensionată. Cel mai

proaspăt exemplu în această privinţă ne este dat de evenimentele care au avut loc în cursul ultimului deceniu al secolului trecut, cu repercusiuni şi în zorii mileniului III.

În ciuda dificultăţilor de a găsi o soluţie satisfăcătoare pentru toate părţile implicate în conflict, până la urmă logica şi toleranţa reciprocă par să învingă, o contribuţie consistentă la însănătoşirea climatului interetnic şi social din Macedonia şi din regiune oferind comunitatea internaţională.

Reformele democratice din Macedonia se desfăşoară în mod normal, iar participarea activă a acestui stat la întreaga gamă de activităţi pe plan regional şi internaţional garantează un viitor demn pentru o ţară civilizată.

Ca această afirmaţie optimistă să devină realitate, ar trebui — spun analiştii — ca istoriografia şi politicienii macedoneni să aibă în vedere în mod foarte serios întreg „traseul" extrem de sinuos prin care a trecut Macedonia; să analizeze cu obiectivitate toate evenimentele care au avut loc de-a lungul veacurilor şi să tragă concluziile respective, înfruntând sfidările trecutului, prezentului şi viitorului. De altfel, chiar şi cei mai optimişti analişti ai problemelor Sud-Estului european s-au simţit obligaţi să recunoască faptul că mijloacele diplomatice nu sunt în stare să rezolve toate problemele, mai ales că în partea centrală şi în cea răsăriteană a continentului nostru, s-au ivit cu timpul noi dificultăţi, iar cele vechi au continuat să se agraveze. Printre acestea din urmă se înscrie şi problema macedoneană.

Sfidările de azi

De când au izbucnit în Macedonia primele confruntări, în februarie 2001, în această problemă s-au implicat trei

părţi: gherilele albaneze (care au luat fiinţă la 20 ianuarie 2000), guvernul Republicii Macedonia şi comunitatea internaţională. Oficial, Armata de Eliberare Naţională Albaneză — al cărei acronim UÇK este identic cu cel al Armatei de Eliberare din Kosovo — a exclus orice tentativă separatistă, afirmând că se bate numai pentru extinderea drepturilor de care ar trebui să se bucure minoritatea albaneză din Macedonia.

O dată cu acreditarea Universităţii din Tetova în toamna anului 2003 de către guvernul Republicii Macedonia, diplomele sale vor fi de acum înainte recunoscute. Trebuie menţionat că în cursul existenţei sale, această universitate a semnat de mult Carta de la Bologna privind echivalarea diplomelor dintre ţările europene. Guvernul Macedoniei, prin legea înfiinţării Universităţii de Stat din Tetova, cu patru facultăţi, îi va aloca de acum înainte acesteia anual circa 2 milioane de euro. Subliniem că în 1998 Universitatea liberă din Tetova număra 300 de profesori şi 4270 de studenţi, cu un buget anual de 3 milioane de mărci germane. Din momentul inaugurării acestei universităţi, atunci „ilegale", cei doi conducători ai săi au fost arestaţi, provocând declanşarea unor revolte sângeroase şi exacerbarea tensiunilor interetnice. În opinia albanezilor, interzicerea Universităţii însemna refuzul dreptului la învăţământ superior şi imposibilitatea de a fi reprezentaţi în diferite structuri de stat şi de a participa la administrarea problemelor ţării. După părerea autorităţilor macedonene, era vorba de un „amestec al extremiştilor kosovari" în treburile interne ale Republicii Macedonia. „Albanezii din Macedonia se află în aceeaşi situaţie ca cei din Kosovo", declarase atunci la Tetova unul dintre conducătorii Universităţii libere din Tetova, Milaim Fejziu, iar Xhevat Halili, profesor de franceză la aceeaşi instituţie, adăuga:

„Kosovarii sunt gata de război, noi de asemenea. Trebuie împărţită moştenirea între albanezi şi macedoneni sau trebuie să facem un divorţ amiabil".

Pentru prima dată, UÇK a Macedoniei a ieşit din clandestinitate la 16 februarie 2001, operând în câteva sate albanofone aflate în zona de graniţă între Macedonia, Kosovo şi Serbia. Înţelegând că fragilul echilibru kosovar risca să se prăbuşească, KFOR şi-a întărit controlul la graniţa cu Kosovo. NATO a autorizat forţele sârbeşti să se întoarcă într-o mică parte a zonei demilitarizate, iar capitalele europene au acordat sprijin total guvernului macedonean. Între timp, începând cu 15 martie 2001, UÇK a Macedoniei a purtat lupte până în împrejurimile oraşului Tetova, cel de-al doilea oraş al ţării ca mărime. Cu două zile mai înainte, la 13 martie, 20.000 de albanezi au defilat în mod paşnic pe străzile capitalei Macedoniei, Skopje. La 14 martie, Partidul Democrat Albanez (PDSh) a organizat o manifestaţie la Tetova, şi în cursul zilei următoare a instalat mortiere pe înălţimile dealurilor dimprejur, bombardând centrul oraşului. Schimbul de focuri între albanezi şi armata macedoneană a durat câteva zile, fără a face însă multe victime. Guvernul de la Skopje s-a simţit obligat să mobilizeze o parte din luptătorii în rezervă, trecând la starea de urgenţă. Acesta a fost momentul în care s-a lansat ideea unei Confederaţii albano-macedonene, unde albanezii ar deveni popor constituant, având aceleaşi drepturi ca şi macedonenii. Cei Cincisprezece, deşi au continuat să-i acorde sprijin constant puterii de la Skopje, au îndemnat-o să accepte această idee.

Pe vremea lui Tito, albanezii din Macedonia aveau drepturi constituţionale, dar au rămas la un nivel economic scăzut. Autonomia Kosovei, concretizată tot pe vremea lui Tito, în 1974, a dat posibilitatea unei întregi generaţii de

albano-macedoneni să-şi ia revanşa pe plan social. Elita ei a ajuns la Priştina, ocupând posturi importante la universitate şi în mass-media până în 1989, când Slobodan Miloşevici a pus cu brutalitate capăt acestei experienţe. O parte dintre aceşti intelectuali au emigrat în Europa Occidentală, mergând pe urmele kosovarilor. Actualmente în Elveţia există circa 40.000 de emigranţi albano-macedoneni. În general, tot ceea ce se întâmplă în Kosovo se simte şi în Macedonia. Încă din noiembrie 1968, albanezii din Skopje au manifestat în sprijinul fraţilor din Kosovo, care cereau statutul celei de a şaptea republici a Federaţiei Iugoslave. După revoltele din Priştina din primăvara anului 1981, înăbuşite în sânge de către poliţia şi armata sârbă, represiunea a fost exercitată şi în Macedonia: 300 de albano-macedoneni au fost condamnaţi la ani grei de închisoare.

Disfuncţionalităţile evidente, reprezentativitatea scăzută a albanezilor în administraţia publică şi în poliţie, modificarea insuficientă a cadrului juridic şi constituţional — chiar dacă, într-un fel, folosirea oficială a limbii albaneze a devenit posibilă cu timpul şi sub presiunea constantă a comunităţii internaţionale —, multă vreme au arătat că problemele încă nu erau total rezolvate. Albanezii, aşadar, au considerat că erau în continuare discriminaţi, deşi s-au bucurat de un statut de minoritate recunoscută, având partide politice proprii, ziare, radio, televiziune, precum şi învăţământ în limba maternă la nivel elementar. De altfel, este adevărat că albanezii din Macedonia nu au avut parte de politica de apartheid de care au suferit atât de mult fraţii lor din Kosovo, dar xenofobia cotidiană, manifestată mai ales prin „actele curajoase" ale poliţiei, le-a dat dreptul să se simtă „în umbră". Albanezii s-au exprimat în mai multe rânduri împotriva unui articol din Constituţie, potrivit căruia

pentru a deveni cetăţean macedonean este indispensabil să fi trăit în Macedonia 15 ani fără întrerupere. În acelaşi timp, kosovarii refugiaţi în Macedonia din 1981 nu se pot bucura de cetăţenia macedoneană. Această atitudine adoptată de statul macedonean a contribuit la radicalizarea elitei kosovaro-macedonene, proclamând trecerea de la autonomie la independenţă, ceea ce a fost calificat „iredentism".

Comunitatea albaneză a refuzat să participe la primul recensământ al populaţiei din martie 1991, la 11-12 ianuarie 1992 organizându-şi propriul referendum. La 7 noiembrie al aceluiaşi an, primele confruntări interetnice fac patru morţi chiar în centrul capitalei Skopje. Graţie abilităţii preşedintelui Kiro Gligorov şi a miniştrilor albanezi, a fost evitat un conflict. În afară de discriminările de ordin economic, albanezii, timp îndelungat, s-au aflat la cote minime şi pe plan social. Totuşi, în ultimii zece ani, datorită, în primul rând, hărniciei emigranţilor albanezi din Macedonia stabiliţi în Occident, dar şi a altor surse de venituri, Macedonia de Vest a devenit prosperă, iar Tetova oraşul cel mai bogat din ţară.

În „epoca iugoslavă", albanezii din Macedonia trăiau, studiau şi munceau „în orbita" Kosovei şi a Priştinei. Destrămarea Federaţiei a adus cu sine o ruptură a acestui spaţiu albanez de Iugoslavia, iar comunităţile albaneze din Macedonia şi din Valea Preşeva, în sudul Serbiei, nu au acceptat niciodată legitimitatea noilor graniţe. În timp ce un anumit naţionalism macedonean a exaltat „visul etnic", până la urmă îndeplinit, albanezii din Macedonia au considerat Republica independentă din Macedonia ca pe „un accident trecător al istoriei". Majoritatea lor nu au fost niciodată de acord ca Vestul macedonean, de la Skopje până la Lacul Ohrid, unde trăieşte o populaţie majoritar

albanofonă, să fie detaşată de „patria mamă". Acest deziderat a fost exprimat şi în cursul celui de Al Doilea Război Mondial[76].

Potrivit recensământului din 1994, monitorizat de Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa, OSCE, albanezii ar reprezenta 23,8% din cele 2,1 milioane de locuitori ai Macedoniei. Albanezii susţin totuşi că ei reprezintă până la 40% din populaţia ţării. Pornind de la această realitate, a luat fiinţă un curent naţionalist radical, de fapt izolat şi fără pondere, care, inspirat de succesele albanezilor din Kosovo, a susţinut că venise momentul să se realizeze vechiul vis de adunare la un loc a tuturor teritoriilor albaneze din Balcani.

După dezmembrarea Federaţiei Iugoslave, în Macedonia şi-au făcut apariţia partide politice noi[77].

Încă din noiembrie 1989, Liga Comuniştilor din Macedonia s-a transformat în Partidul de Schimbare Democratică, iar apoi în Alianţa Social-Democrată din Macedonia. În acelaşi timp, naţionaliştii moderaţi au înfiinţat Acţiunea Macedoneană (*Makedonska Akcija*), MAAK, platforma ei bazându-se pe ideile marelui poet Ante Popovski. Alţi naţionalişti, mai virulenţi, au reconstituit, sub numele de VMRO-DPNE, Organizaţia istorică revoluţionară internă macedoneană[78]. Minorităţile nu au rămas în urmă. Sârbii, turcii, ţiganii şi albanezii şi-au creat partide proprii. Aceştia din urmă şi-au înfiinţat primul partid, Partidul Prosperităţii Democratice (PPD) în aprilie 1990. În primele alegeri libere din noiembrie-decembrie 1990, partidele albaneze

[76] A se vedea memoriile poetului macedonean Atso Popov, 1923-1982, în *Antologie personală*, Actele Unesco, 1984.

[77] A se vedea: Christophe Chiclet, Bernard Lory, *La République de Macédoine*, Paris, L'Harmattan, 1998.

[78] A se vedea: Albert Londres, *Les Comitadjis* (Haiducii), Paris, 1987.

au obţinut 22 de locuri în Parlament dintr-un total de 120. Forţele politice albaneze au intrat, din 1991, în primul guvern al Macedoniei independente, coalizând cu formaţiunile create din rândurile fostei Ligi a Comuniştilor. Temându-se de sindromul bosniac, partidele politice macedonene au avut întotdeauna grijă să colaboreze cu omologii lor albanezi. În perioada 1991-1998, Partidul albanez al Prosperităţii Democratice (PPD) a conlucrat cu socialiştii macedoneni. Ca urmare a alternanţei politice din 1998, Partidul Democratic Albanez (PDSh) a lui Arbeër Xhaferri (care recent şi-a dat demisia din şefia partidului) a intrat în coaliţia condusă de naţionaliştii macedoneni din VMRO, în frunte cu Ljubcio Georgievski, rămas la putere până în 2002. În acest guvern albanezii au avut cinci miniştri. Partidul Prosperităţii Democratice (PPD) a devenit membru al coaliţiei de „uniune naţională" în mai 2000, având şi câţiva secretari de stat, ambasadori şi un post important în serviciile secrete. Manifestându-şi ataşamentul faţă de menţinerea solidarităţii guvernamentale, partidele politice albaneze au respectat, în acelaşi timp, activitatea gherilelor albaneze, sprijinite în mod ferm de opinia publică albaneză. PDSh a adoptat o poziţie intermediară între gherile şi autorităţile de la Skopje. Revendicările PDSh au coincis pe deplin cu poziţiile oficiale ale UÇK a Macedoniei. Aceasta, cu timpul, s-a transformat în Partidul Democratic pentru Integrare (PDI), fostul comandant al UÇK a Macedoniei, Ali Ahmeti, devenind şeful noului partid. La alegerile generale din 2002, PDI a ieşit învingător şi, alături de Partidul Socialist din Macedonia, face parte din guvern, fiind a doua forţă politică din ţară.

La începutul anului 2002, mai multe personalităţi politice de diferite orientări erau preocupate de consecinţele alegerilor prevăzute în curând. „Ar deveni oare posibilă

o schimbare a mentalităţii opiniei publice, a mass-media şi a claselor politice, ca, până la urmă, egalitatea în drepturi a albanezilor din Macedonia să fie considerată o izbândă pentru întreaga societate şi nicidecum un privilegiu pierdut?" se întreba Teuta Arifi, una dintre figurile PDI, în revista *Lobi* din 31 decembrie 2001. „Sperăm, concluziona ea, ca anul care vine să facă posibilă ieşirea politicii albanezilor din Macedonia în afara unor intrigi şi a unor locuri ascunse, ducându-se acolo unde îi şade bine: în sânul instituţiilor." Revista *Lobi* era de părere că în 2002 nu ar mai avea şanse declanşarea unui nou război în Macedonia, dar era constrânsă să constate că prăpastia săpată între comunitatea albaneză şi cea macedoneană continua să rămână foarte adâncă. Această apreciere se baza mai degrabă pe întârzierea aplicării acordurilor de la Ohrid, din 13 august 2001, prin care ambele părţi se angajau să respecte Planul de Pace, în urma căruia gherilele albaneze ar depune armele, membrii lor fiind amnistiaţi; limbii albaneze i se acorda statutul de limbă oficială, alături de cea macedoneană; albanezii urmau să fie prezenţi în număr mult mai mare în poliţie şi în alte organe ale statului. Acestea erau un semnal pozitiv, care putea duce spre o mai bună înţelegere între cele două mari comunităţi conlocuitoare. Din păcate însă — tot conform săptămânalului independent macedonean în limba albaneză *Lobi* —, ambele părţi semnatare făceau tot ceea ce le stătea în putinţă ca să întârzie punerea în practică a celor convenite. „Încetineala noului guvern macedonean este uimitoare, când n-ar trebui să existe nici o dificultate", acuza *Lobi*, întrebându-se: „De ce primul–ministru Branko Crvenkovski insistă în politica sa fără perspectivă pentru Macedonia?" *Lobi* nu-i cruţa nici pe reprezentanţii comunităţii albaneze aflaţi în componenţa coaliţiei guverna-

mentale: „Ali Ahmeti, fostul comandant al UÇK, adică al armatei de eliberare naţională, ar trebui să renunţe la complicarea vieţii politice din ţară. Oare să fi uitat el de ce a izbucnit războiul între UÇK şi guvern şi să nu fi tras învăţăminte din destinul politic al partidelor albaneze care au fost mai înainte la putere? Probabil cu doi ani în urmă a fost atras de războiul împotriva guvernului macedonean, dar acum riscă să-şi piardă pacea." Tocmai pentru a menţine pacea, în martie 2003 au sosit în Macedonia două sute de soldaţi ai Uniunii Europene, înlocuind trupele NATO.

Pe de altă parte, este evident că, în definitiv, interesele comune sunt acelea care determină viitorul statului macedonean şi nu doar nivelul de înţelegere între macedoneni şi albanezi.

Imediat după înfiinţarea Partidului Democratic pentru Integrare (PDI), liderii politici de la Tirana au avansat propuneri în vederea creării unei coaliţii între partidele politice albaneze. Dar, în opinia presei albano-macedonene, aceste idei fuseseră deja discutate cu un an în urmă cu ocazia semnării acordurilor de la Ohrid, ajungându-se la concluzia că o nouă coaliţie ar provoca alte divergenţe politice. Singurul candidat credibil într-o alianţă cu partidul născut din sânul UÇK a Macedoniei ar fi PDSh al lui Arbër Xhaferri, potrivit căruia o fuziune a celor două partide ar putea aduce o atmosferă de dinamism în rândurile clasei politice albaneze.

Principalele succese ale diplomaţiei internaţionale în Macedonia au fost de natură simbolică, ca, de pildă, constituirea unui guvern de unitate naţională, care, aşa cum s-a văzut, nu a fost în stare să conducă ţara din cauza divergenţelor profunde între cele două partide macedonene pe de o parte, şi celelalte două partide albaneze

pe de altă parte. Misiunea „Recolta esenţială" a NATO, care a avut drept scop dezarmarea gherilelor, s-a limitat la strângerea a doar 3.500 de arme, prea departe de cifra de 60.000 pretinsă de către autorităţile de la Skopje. Deşi unităţile Armatei Albaneze de Eliberare a Macedoniei (UÇK) şi-au depus armele, anumite cercuri macedonene s-au arătat neîncrezătoare în privinţa sinceităţii albanezilor, acuzând totodată comunitatea internaţională că ar fi de partea albanezilor. Ipoteza cea mai gravă, vehiculată până cu puţin timp în urmă, ar fi o reluare a confruntărilor la iniţiativa unităţilor regulate sau a grupurilor paramilitare macedonene, a căror coagulare a fost în curs de a se accelera mai ales în perioada guvernării Georgievski. Într-un asemenea caz, albanezii ar avea dreptul să denunţe „extremismul" macedonean că nu a depus nici măcar o minimă parte din arsenalul său.

Totodată, la fel ca în cursul războiului din Bosnia, comunitatea internaţională s-a arătat foarte îngrijorată de eventualitatea extinderii conflictului în afara graniţelor Macedoniei. Prompta solidaritate exprimată din partea autorităţilor bulgare faţă de „fraţii" macedoneni, a relansat speculaţiile în privinţa eventualei „lăcomii" a Sofiei. A avut loc şi o reacţie ciudată: trupele internaţionale desfăşurate în Kosovo pentru securizarea graniţelor — 42.000 de soldaţi în vara anului 2001 pe un teritoriu de puţin mai mult de 10.000 km² — au întărit suspiciunile tuturor ţărilor slave din regiune!

Este mai mult ca sigur că Macedonia nu poate supravieţui ca stat dacă nu îşi construieşte o societate plurinaţională şi plurietnică. În viziunea albanezilor, cea mai bună soluţie este crearea unui stat după modelul belgian, care pare însă a nu avea şanse prea mari de a se realiza în Balcani. O evoluţie confederală ar constitui totuşi o soluţie

pentru Macedonia, dat fiind că este cu totul imposibilă existenţa mai departe a unui stat unitar şi centralizat. Dezbaterile despre eventualele modificări de graniţe rămân totuşi un subiect tabu la Skopje. În acest cadru, în luna mai 2001, preşedintele Academiei de Ştiinţe şi Arte din Macedonia, Georgi Efremov, a fost nevoit să-şi dea demisia. Potrivit cotidianului *Vecer*, academicienii s-au angajat în dezbateri privind un eventual „schimb" frontalier, Macedonia cedând Albaniei provincii cu populaţie majoritar albaneză şi primind câteva sate macedonene din districtele Korça (şi Pogradec!), aflate în sud-estul Albaniei. Efremov a dezminţit formal că a fost iniţiatorul unei astfel de propuneri, dar virulenţa polemicii a scos la iveală îngrijorarea care stă la originea unei perspective de modificare a frontierelor. În orice caz, o atare eventualitate a constituit „foiletonul" verii anului 2001 în toate ţările balcanice[79].

Se poate spune că „problema albaneză" reprezintă, fără îndoială, o prioritate şi pentru echipa ajunsă la putere în urma alegerilor din noiembrie 2002.

În cadrul convieţuirii diferitelor grupuri naţionale, religioase sau lingvistice din Macedonia, dialogul politic ar trebui să îi aşeze la masa discuţiilor nu numai pe macedoneni şi pe albanezi, ci şi pe celelalte comunităţi ale ţării: turcii (4% din populaţia totală), ţiganii (cel puţin 5%), macedonenii musulmani etc. De aproape două secole, crearea statelor naţionale în Balcani a vizat dispariţia comunităţilor „intermediare" prin asimilarea lor de către grupurile dominante mai apropiate de ele prin limbă şi religie. O nouă modificare pe baze naţionale a frontierelor în regiune ar putea duce la nimicirea ultimelor vestigii ale mozaicului uman care, timp de secole, a caracterizat Balcanii.

---

[79] A se vedea „Dans les Balkans, redessiner les frontières est le must de l'été", *Le Temps*, 27 iulie, 2001.

Preocuparea pentru aceste mici comunităţi contribuie de asemenea la accelerarea evoluţiei ireversibile a Macedoniei şi a Balcanilor în ansamblu spre democraţie. Nu putem uita că în Bosnia, războiul din anii 1992-1995 nu numai că a ucis circa 200.000 de persoane, dar a şi spulberat spiritul de coexistenţă care caracteriza, în primul rând, marile oraşe, ca Sarajevo sau Mostar. „La fel, în Macedonia, un adevărat război nu ar avea loc pentru a pune sub stăpânire nişte dealuri abrupte aflate sub controlul gherilelor albaneze, şi unde poliţia macedoneană în orice caz nu îndrăzneşte să se aventureze de câţiva ani. El va avea loc pentru a pune sub control spaţii mixte, începând cu capitala Skopje, sau oraşe cum ar fi Kumanova, unde convieţuiesc populaţia macedoneană (60%), cea albaneză (20%), ţigani, vlahi...", scria cu trei ani în urmă Jean-Arnault Dérens, în studiul său *Les vrais enjeux de la crise macédonienne. Menaces de nouvelle partition dans les Balkans*[80].

Această perspectivă înspăimântătoare ar face ca teritoriile sacrificate să supravieţuiască doar sub formă de protectorate internaţionale de lungă durată, iar trasarea unor graniţe noi nu ar avea nici o şansă să se facă în mod paşnic. Ba mai mult, de fapt ar fi ceva iluzoriu să se creadă că o atare redefinire a hărţii Balcanilor ar putea să se bucure de acordul tuturor popoarelor interesate[81].

Protagoniştii războaielor balcanice contemporane afirmă cu toţii că ar dori „să corecteze greşelile şi nedreptăţile istoriei". În cazul acesta, în loc de o pace durabilă, Balcanii ar risca să se implice într-un conflict sângeros, care ar dura, probabil, şi o sută de ani. Atunci, Macedonia s-ar

80 *Le Monde Diplomatique*, octombrie, 2001, pp. 8-9.

81 *Ibidem.*

putea să fie condamnată să servească în regiune ca un test pentru redefinirea „etnică" a frontierelor balcanice.

Din când în când se fac speculaţii în privinţa rolului Albaniei în conflictele în care sunt implicaţi albanezii care trăiesc în afara graniţelor sale de stat. Menţionarea chestiunii unei „Albanii Mari" stârneşte exasperare. Preşedintele Partidului Democratic Reformat din Albania, Genc Pollo, consideră că „în ceea ce priveşte problema naţională, albanezii s-au pus permanent într-o situaţie de mea culpa", iar editorialistul Mustafa Nano este de părere că „proiectul unei Albanii Mari constituie o temă mai degrabă străină decât albaneză şi, chiar dacă ar exista, ar însemna o sinucidere". În opinia fostului prim-ministru, actualul ministru al Apărării, Pandeli Majko, „ar suna cu totul ilogic ca Albania să participe şi să se angajeze în procesul integrării europene cu o mentalitate naţionalistă datând dinaintea celui de Al Doilea Război Mondial". Oare să fie acestea simple declaraţii de principiu? Nu. Crizele interne, războaiele, punerea Balcanilor sub tutelă, expatrierea a sute de mii de albanezi au dus la modificări de concepte. Potrivit lui Sabri Godo, fost preşedinte al Comisiei externe a Parlamentului Albaniei, „de şapte sau opt ani, cu ameninţarea sârbească, ideea uniunii naţiunii a fost mai vie printre albanezi. Aproape etern separaţi, noi am vrut din toată inima să putem să ne îmbrăţişăm, dar acest sentiment a dispărut. Modurile de viaţă, interesele şi nivelurile diferite au făcut ca mitul Albaniei ca centru al culturii să se destrame"[82]. În schimb, directorul Institutului de Studii Contemporane din Tirana, fostul ministru Genc Ruli, vede în această problemă motive pragmatice: „Cele trei populaţii albaneze se confruntă cu probleme foarte diferite. Ceea ce

[82] A se vedea: Nils Andersson, „Tirana, l'OTAN et les Balkans", *Le Monde Diplomatique*, iunie, 2002, p. 21.

cer albanezii din Kosovo este un stat şi un guvern propriu. Albanezii din Macedonia se confruntă cu o discriminare. Pentru albanezii din Albania există probleme de dezvoltare, de muncă, de emigrare şi, dacă naţionalismul este orb, instinctul deseori este mai înţelept. O unificare n-ar duce la o viaţă mai bună." Adevărul este că, în Macedonia, alături de extremiştii macedoneni ar mai fi şi albanezi care nutresc sentimente naţionaliste radicale, dar este tot atât de necontestată afirmaţia lui Mustafa Nano: „Chiar dacă Occidentul ar dori această unificare, ea este nerealizabilă".

Pe de altă parte, ar fi o gravă greşeală a confunda ideea Albaniei Mari cu noţiunea spaţiului albanez, reprezentare legitimă a unei identităţi lingvistice şi culturale comune pentru albanezii din Albania, din Kosovo, din Macedonia şi din Muntenegru. Mai mult, „noţiunea de spaţiu albanez poate servi ca un factor important pentru bune relaţii cu celelalte popoare din regiune"[83].

Preocuparea esenţială a Albaniei este integrarea sa în structurile euro-atlantice, ceea ce presupune, nu în ultimul rând, o coexistenţă paşnică cu toate ţările Sud-Estului european şi din întreg continentul vechi. În altă ordine de idei, integrarea regională şi continentală ar contribui la atenuarea tensiunilor, creând o situaţie favorabilă relaţiilor între ţările direct implicate.

În privinţa raporturilor albano-macedonene, acordul de la Ohrid este o premisă concretă de apropiere şi mai mare între Albania şi Macedonia. În preajma alegerilor legislative, adică încă din noiembrie 1998, autorităţile de la Skopje au făcut tot ceea ce le stătea în putinţă ca violenţa din Kosovo să nu fie extinsă şi în Macedonia. În acest spirit, preşedintele Kiro Gligorov şi premierul Branko Crvenkovski

[83] *Ibidem.*

au făcut paşi de apropiere spre Albania şi Grecia, ambele state adoptând o atitudine moderată în problema Kosovei şi nefiind interesate ca Macedonia să dispară de pe harta Balcanilor. La 15 ianuarie 1998, premierul albanez, Fatos Nano, a semnat la Skopje opt acorduri bilaterale. Două luni şi ceva mai târziu, la 25 martie, a fost parafat şi un acord albano-macedonean în domeniul apărării.

În aprilie şi în iunie 1998, conducătorii macedoneni s-au întâlnit cu omologii lor greci pentru armonizarea politicilor externe respective în privinţa problemei Kosovei. Între timp, Skopje a devenit una dintre „piesele-cheie" ale viitorului dispozitiv NATO. Manevre aeriene ale acestei alianţe militare s-au desfăşurat în spaţiul aerian macedonean la 15 iunie, respectiv 23 iulie 1998, iar secretarul general NATO de atunci, Javier Solana, a sosit în capitala Macedoniei. De asemenea, manevre militare terestre ale NATO au avut loc la Krivolac în perioada 10-18 septembrie 1998 şi, peste o săptămână, miniştrii Apărării din Macedonia, Grecia, Turcia, Italia, Bulgaria, Albania şi România s-au întâlnit la Skopje în prezenţa secretarului american al Apărării din vremea aceea, William Cohen.

În momentul de faţă, guvernul macedonean continuă să aibă mai multe probleme de rezolvat, legate de venirea trupelor NATO, respectiv OSCE, de relaţiile cu vecinii, precum şi cu lupta împotriva corupţiei omniprezente. Obiectivul numărul unu însă rămâne împiedicarea dezbinării ţării.

Sfidările, aşadar, nu lipsesc nici în momentul de faţă. Ele trebuie rezolvate în mod civilizat şi cu mijloace democratice, spre binele Macedoniei şi al tuturor cetăţenilor ei, spre binele păcii şi al stabilităţii în Balcani şi pe întreg continentul nostru.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Adanir, Fikret, *Die Makedonische Frage: Ihre Entstehung und Entwicklung bis 1908*, Wiesbaden, 1995

Beaujour, Félix de, *Voyage militaire dans l'Empire Otoman*, Paris, 1829

Blackwood, Algermon Jimbo, *A Fantasy*, Londra, 1915

Brailsford, H.N., *Macedonia: Its Races and their Future*, Londra, 1906

Brezeanu, Stelian, *Romanitatea orientală în Evul Mediu*, Bucureşti, 1999

Brezeanu, Stelian, *De la populaţia romanizată la vlahii balcanici*, Bucureşti, 1976

Brown, Keith, *Of Meanings and Memories: The National Imagination in Macedonia*, dizertaţie, Chicago, 1979

* * * „The Bulgarian Army in the Balkan Wars", în *East Central European Society and the Balkan Wars*, Boulder, 1987

Černodrinski, Vojdan, *Makedonska Krvava Svadba*, Sofia, 1900

Crampton, Richard, *Bulgaria 1878-1918: A History*, Boulder, 1983

Cvijič, Jovan, *Questions balkaniques*, Paris-Neuchâtel, 1918

Dakin, Douglas, *The Greek Struggle in Macedonia 1897-1913*, Salonic, 1966

Diehl, Charles, *Histoire de l' Empire byzantin*, Paris, 1934

* * * *(The) Events of 1903 in Macedonia as presented in European Diplomatic Correspondence*, Salonic, 1993

* * * *Documents on the Struggle of the Macedonian People for Independence and a Nation State*, Skopje, 1985, vol. I

Genchev, Nikolai, *The Bulgarian National Revival Period*, Sofia, 1977

Glenny, Misha, *The Balkans 1804-1999, Nationalism, War and the Great Powers*, Londra, 1999.

Groueff, Stephane, *Crown of Thorns: The Reign of King Boris III of Bulgaria, 1918-1943*, Lanham, 1987

* * * *(L') Histoire bulgare dans les ouvrages des savants européens*, Sofia, 1969

Hubka, Gustav, *Die österreichisch-ungarische Offiziermission in Makedonien 1903-1909*, Viena, 1910

Ivanoff, J., *La Question macédonienne*, Paris, 1920

Jeras, Josip, *Kroz Albaniju 1915-1916*, Belgrad, 1968

Kasasis, N., *L' Hellénisme et la Macédoine*, Paris, 1903

Kiselinovski, Stojan, „Makedonija niz vekovite", Skopje, 1998

Kofos, Evangelos, *Greece and the Eastern Crisis, 1875-1878*, Salonic, 1975

Kyçyku, Kopi, *Kryengritja e Ilindenit (1903)*, Tirana, 1993

Kyçyku, Kopi, *Me Ataturkun*, Tirana, 2001

Kyçyku, Kopi, *La République Turque dans la période postbellique (1945-1985)*, Tirana, 1985

Kyçyku, Kopi, *Istoria Albaniei*, Bucureşti, 2002

Lamouche, Léon, *La question des minorités, II. Les Bulgares en Macédoine, dans les Confins occidentaux et en Thrace*, Paris, 1931

Lederer, Ivo J., *Yugoslavia at the Paris Peace Conference: A Study in Frontiermaking*, New Haven, Conn., 1963

Lewis, Bernard, *The Emergence of Modern Turkey*, Londra, 1961

Ludwig, Emil, *Der Kampf auf dem Balkan: Berichte aus der Türkei, Serbien und Griechenland, 1915-1916*, Berlin, 1916

* * * *(La) Macédoine, recueil de documents et matériaux*, Sofia, 1980

Macédoine (*articles d'histoire*), Skopje, 1981

Madgearu, Alexandru, *Originea medievală a focarelor de conflict din Peninsula Balcanică*, Bucureşti, 2001

Mansel, Philip, *Constantinople: City of the World's Desire, 1453-1924*, Londra, 1995

Martis, Nikolaos K., *La falsification de l'histoire de la Macédoine*, Atena, 1984

Palmer, Alan, *The Gardeners of Salonika*, Londra, 1965

Panov, B., *Toward the Ethnogenesis of the Macedonian People*, Skopje, 1981

Papacosma, Victor, *The Military in Greek Politics: The 1909 Coup d'Etat*, Kent, OH, 1977

Pašič Nikola, *Sloga Srbo-Hrvata*, Belgrad, 1995

Pavlov, P., Ianev, I., Cain, D., *Istoria Bulgariei*, Bucureşti, 2002

Pavlovski, Jovan, Pavlovski Mishel, *Macedonia yesterday and today / Makedonija vcera i denes*, Skopje, 1996

Ramsaur, Ernest Edmundson Jr, *The Young Turks: Prelude to the Revolution of 1908*, New York, 1957

Ristovski, Blazhe, *Istorija na makedonskata nacija*, Skopje, 1999

Rothschild, Joseph, *East Central Europe between the Two World Wars*, Seattle, 1977

Skendi, Stavro, *The Albanian National Awakening, 1878-1912*, Princeton, NJ, 1967

Sumner, B.H., *Russia and the Balkans 1870-1880*, Oxford, 1937

Taskovski, D., *The Macedonian Nation*, Skopje, 1976

Trotsky, Leon, *The Balkan Wars, 1912-1913*, New York, 1980

Trümpener, Ulrich, *Germany and the Ottoman Empire: 1914-1918*, Princeton, NJ, 1968

* * **Turski dokumenti za ilindenskoto vostanie*, Skopje, 1993

Theodorescu, Răzvan, *Bizanţ, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale româneşti (secolele X-XIV)*, Bucureşti, 1974

Theodorescu, Răzvan, *Roumains et Balkaniques dans la civilization sud-est européenne*, Bucureşti, 1999

* * **(La) Vérité historique*, Skopje, 1984

Wolf, Jean, *La Macédoine déchirée (et la renaissance yougoslave)*, Paris, 1984

Yerolympos, Alexandra, „La Part du feu", *Salonique, 1850-1918*, Paris, 1993

Zbuchea, Gheorghe, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică (secolele XVIII-XX)*, Bucureşti, 1999

Zbuchea, Gheorghe, *Unele consideraţii privind istoria românilor de peste Dunăre*, Bucureşti, 1996

Zbuchea, Gheorghe, *România şi războaiele balcanice, 1912-1913. Pagini de Istorie sud-est europeană*, Bucureşti, 1999

Zürchner, Erich J., *Turkey: A Modern History*, Londra, 1993

CUPRINS

Prefaţă 5
Introducere 11

Capitolul I — CE REPREZINTĂ MACEDONIA ISTORICĂ 13

Capitolul II — „VARIAŢIUNI" POLITICO-GEOGRAFICE PE ACEEAŞI „TEMĂ" – MACEDONIA . . 18

Capitolul III — CINE SUNT ŞI CE REPREZINTĂ MACEDONENII? 23
1. Temelia problemei macedonene 23
2. În căutarea unei definiţii în negură de vremuri . . 24
3. Trăsăturile fizico-psihice ale macedonenilor 27
4. Macedonenii: slavi sau greci? 29
5. Macedonenii: vrând-nevrând, „nomazi" şi „amestecaţi" 37
6. Atitudinea altora faţă de macedoneni 40

Capitolul IV — O INCURSIUNE ÎN ISTORIA MACEDONIEI DE-A LUNGUL VEACURILOR 48
1. Macedonia în Antichitate 48
2. Macedonia, slavii şi Bizanţul 52
3. Macedonia sub otomani 55
4. Congresul de la Berlin 59
5. Revoltele antiotomane 60

6. Organizaţiile revoluţionare naţionaliste şi comunităţile religioase macedonene 62
7. Insurecţia armată de la Ilinden. 67
8. De la Ilinden la războaiele balcanice 69
9. Războaiele balcanice, perioada interbelică şi consecinţele lor în lumea macedoneană 72
10. Insurecţia antifascistă victorioasă a poporului macedonean 81

CAPITOLUL V — CEL MAI TÂNĂR STAT AL EUROPEI 86
Sfidările de azi 95

Bibliografie selectivă 110

Problema Macedoniei, sau, mai exact, problema macedoneană, este actualmente una dintre cele mai „fierbinţi" şi mai controversate cu privire la un spaţiu despre care dezbaterile mai vechi şi mai noi, ştiinţifice, politice etc. sunt numeroase.

Lucrarea de faţă prezintă într-un mod clar dezvoltarea istorică milenară dintr-un teritoriu care alcătuieşte, în egală măsură, o inimă şi un simbol al Balcanilor, punctând elementele şi realităţile definitorii ale unei evoluţii extrem de complexe.

Colecţie coordonată de ŞERBAN PAPACOSTEA,
membru corespondent al Academiei Române

În curs de apariţie:

- *AUSTRALIA*
  de Jean-Claude Redonnet
- *EUROPA DE NORD*
  ÎN SECOLUL AL XX-LEA
  de François-Charles Mougel
- *CAROL CEL MARE*
  de Renée Mussot-Goulard

ISBN: 973-653-577-0